

Miša Brkić

Policy

O učincima
slabih institucija

CPES

CENTAR ZA PRIMENJENE
EVROPSKE STUDIJE

Miša Brkić

O učincima slabih institucija

Izdavač

Centar za primenjene evropske studije

Kneginje Ljubice 14, Beograd

Za izdavača

Srdan Đurović, Centar za primenjene evropske studije

Tiraž

500

Lektura

Lidija Cenić

Priprema

Koan studio

Štampa

Tipografik plus

ISBN 978-86-916585-0-2

0 ućincima slabih institucija

Beograd 2013

Ovu knjigu izdaje Centar za primenjene evropske studije uz podršku Fondacije za otvoreno društvo, Srbija. Stavovi izneti u publikaciji ne predstavljaju nužno stavove ovih organizacija.

SADRŽAJ

Ukratko o uzrocima sistemske korupcije u Srbiji	7
Uvod	17
Afera „Rašeta Vukosavljević“	28
Afera „Nacionalna štedionica“	35
Afera „MOBTEL“	51
Afera „KNJAZ MILOŠ“	60
Vojne afere	69
Afera „Satelit“	69
Afera „Pancir“	75
Afera „Švedskih vozova“	81

Ukratko o uzrocima sistemske korupcije u Srbiji

Sistemska korupcija nije isključivo obeležje tranzicije u Srbiji. Ono što Srbiju, ipak, izdvaja u društvu tranzicionih država Istočne Evrope je nikada završena tranziciona agonija i potpuno odsustvo sankcije koja bi povratila barem mali deo tranzicionom korupcijom otuđenih javnih dobara.

Korupcijski poslovi posebno su odlikovali proces privatizacije društvene i državne imovine i postupke javnih nabavki velike vrednosti. Uzroci ovakvog stanja su brojni, iako se, prilično tendenciozno, oni od strane političkih elita najčešće traže u lošim propisima. Slabosti pozitivnih propisa sigurno jesu omogućili jedan broj slučajeva korupcije ostavljajući ih bez propisane sankcije. Trebalo bi ipak imati u vidu da propisi koji su bili na snazi u prvih deset godina tranzicije (2000-2010) nisu ni izbliza ostavljali prostor sistemske korupcije kakva je u Srbiji prisutna. Trebalo bi takođe imati u vidu da su političke stranke na vlasti u izmenama propisa često videle šansu da neke uspostavljene mehanizme kontrole oslabe ili dokinu, te da sebi povećaju beneficije. Ovakvi potezi uvek su bili pravdani potrebom za jačanjem integriteta institucija, unapređenjem kontrole, bržim razvojem.

Opisani način vladanja učinio je da se na polju borbe protiv korupcije Srbija kreće po modelu „jedan korak napred – dva koraka nazad“, bez evolutivnog razvoja antikorupcijskih mehanizama i prakse koji bi mogao da bude održiv i da vremenom daje značajnije rezultate.¹

¹Sudbina Republičkog odbora za rešavanje o sukobu interesa samo je jedan od primera obrasca ovakvog ponašanja. Najpre je usvojen zakon koji omogućava minimalnu kontrolu u segmentu sukoba interesa, akumulacije funkcija i primanja poklona od strane javnih funkcionera. Potom je Narodna skupština oklevala sa izborom članova Odbora više od dve godine, a taman kad je Odbor konstituisan i kada je počeo da praktikuje svoje ionako nevelike nadležnosti usmerene uglavnom na prevenciju, vladajuće političke stranke najavile su da će Odbor biti ukinut i da će Srbija dobiti efikasnije telo za borbu protiv korupcije. Republički odbor, iako formalno nezavisno telo sa kakvim-takvim garancijama nezavisnosti (mandat članova Odbora duži od mandata izvršne i zakonodavne vlasti, jasni uslovi za smenu članova Odbora itd.) u takvim uslovima nije mogao da ima nikakvu nezavisnost jer su najavom ukidanja sve garancije nezavisnosti praktično ukinute. Tako je Srbija ustvari ostala bez antikorupcijskog mehanizma u oblastima koje je

Neretko su ovakvi potezi vučeni uz prećutnu saglasnost opozicije, npr. u slučaju usvajanja propisa o finansiranju političkih stranaka, kada se opozicija nije protivila uvećanju sredstava iz budžeta za finansiranje stranaka niti je protestovala zbog slabljenja mogućnosti kontrole njihovog finansiranja.

Pošto nedostaci propisa nisu dominantan uzrok sistemske korupcije, jasno je da je zatajila njihova primena. Tačnije, zatajila je primena delova zakona koji su bili usmereni na prevenciju i suzbijanje korupcije. Primera radi, od 2003. godine, kada je usvojen prvi propis koji je regulisao finansiranje političkih stranaka, još nijedna politička stranaka nije kažnjena za nelegalno finansiranje iako je nezavisni monitoring finansiranja političkih stranaka u više navrata pokazao da se političke stranke nelegalno finansiraju, odnosno da ne prijavljuju privatne donacije niti rashode na istinit način. Sa druge strane, deo Zakona o finansiranju političkih stranaka koji se odnosio na finansiranje političkih stranaka iz budžeta Republike, AP Vojvodine i jedinica lokalne samouprave u potpunosti je primenjivan. Štaviše, 2007. je parlamentarnim političkim strankama iz budžeta Republike isplaćeno više sredstava nego što im pripada. Nelegalno finansiranje parlamentarnih političkih stranaka ključno je ishodište sistemske korupcije u Srbiji. Kao što je ranije pomenuto, ono je svoje posledice ostavilo ponajpre u domenu privatizacije državne/društvene imovine i u javnim nabavkama. Iz ovih izvora stranački donatori najlakše mogu da povrate svoja sredstva uložena u stranke, sa „kamatom“ koja prevazilazi prinose koje je moguće ostvariti na tržištu.

Pored odsustva efikasne kontrole finansiranja političkih stranaka koje je i danas primetno, uspostavljanju sistemske korupcije i njenim ogromnim troškovima pogodovao je i izborni sistem uveden nakon petooktobarskih promena 2000. godine. Naime, kako bi se prevazišli problemi koji su narušavali princip proporcionalnosti u preračunavanju izbornih glasova u poslaničke mandate, u Srbiji je uveden proporcionalni izborni sistem sa jednom izbornom jedinicom i otvorenim listama, a prag za ulazak u raspodelu mandata je postavljen na 5% osvojenih glasova birača koji su glasali. Iako je na prvi pogled ovakav sistem teško dovesti u vezu sa korupcijom, posebno onom sistemskom, upravo je on pogodovao politizaciji javnih institucija, pa tako i kontrolnih i pravosudnih organa.

Izborni sistem uzrokovao je formiranje velikog broja predizbornih koalicija političkih stranaka kako bi se osigurao prelaz petoprogcentnog izbornog praga. S obzirom na to da je veliki broj koalicija uključivao priličan broj stranaka, u izvedbi smo dobili potpunu deformaciju sistema sa 46 političkih stranaka koje imaju predstavnike u parlamentu od 250 mesta nakon izbora održanih 2012. godine.

pokrivao Odbor duže od dve godine pod izgovorom potrebe za unapređenjem borbe protiv korupcije.

Pošto se ovakve koalicije najčešće prave na jednoj jedinoj platformi – da se „preskoči“ cenzus, koalicije su, razume se, prilično labave i nakon izbora otvara se tržište mandata na čijoj živosti bi mogla da pozavidi i Beogradska berza. Menjali su se samo „vlasnici mandata“. Najpre su to bili narodni poslanici, pa su samostalno mogli da trguju mandatima. Nakon toga je Ustav 2006. dodelio „pravo“ narodnim poslanicima da vlasništvo nad mandatom prenesu na stranku što su ovi rado i činili, da bi Ustavni sud ponovo vratio vlasništvo nad mandatom narodnom poslaniku. U programskom smislu (ako uopšte imaju programe) ove koalicije predstavljaju svojevrsne pačvorke najčešće oslonjene na populističke parole bez mnogo osvrta na stvarnost ili programe stranaka članica. Tako je godinama stvaran prostor za zloupotrebu javnih fondova i javne imovine. Posebno je ovome doprinela činjenica da koalicione vlade, koje su uvek bile koalicije koalicija, nikada nisu imale podršku parlamenta značajno veću od polovine broja poslanika, a više od tri godine Srbija je imala i manjinsku vladu. Time je stvoren prostor za veliki broj tzv. veto igrača koji su sa svega nekoliko poslanika u parlamentu mogli ne samo da dobiju na upravljanje značajne resore u Vladi i važna javna preduzeća, nego su imali priliku da protežiraju interese svojih (javnosti nepoznatih) donatora i da zahtevaju nekažnjivost za zloupotrebe javnih fondova i javne imovine. Politizovane institucije, posebno pravosuđe, dodatno su pogodovali ovakvoj praksi i stvorile vrtlog koji je uvukao u sebe gotovo sve institucije sistema. U odsustvu smislenih i koherentnih koalicionih programa, jasno je da političke stranke nisu imale ni jasnu ideju o ostvarivanju javnog interesa i unapređenju javnog dobra u obavljanju javnog posla, pa tako ni poslova čije su posledice dugoročne i odnose se na većinu stanovništva, poput privatizacije ili javnih nabavki.

Dva fenomena, potpuno inverzna u odnosu na poželjno stanje, najznačajnije su uticala na uspostavljanje sistemske korupcije u Srbiji. Sa jedne strane, institucije vlasti su privatizovane, sa druge strane, poslovni sektor u velikoj meri podržavljen. Opisani sistem finansiranja političkih stranaka otvorio je prostor da se ova vrsta oksimorona utemelji i postane široko prihvaćena.

Prvi element naopakog koncepta jesu privatizovane institucije. Ne radi se, svakako, o privatizaciji u smislu prodaje državnih institucija već je po sredi njihovo prevođenje u službu privatnih interesa na uštrb javnog interesa. Privatizacija institucija podrazumeva da se institucije stavljaju u službu interesa onih koji njima upravljaju. Ako primenimo najčešće upotrebljavanu definiciju korupcije kao zloupotrebe službenog položaja radi ostvarivanja lične koristi, to bi praktično značilo da su ovakve institucije, odnosno ljudi koji se nalaze na rukovodećim mestima – korumpirani. Praksa privatizacije institucija nije zaobišla nijednu granu vlasti, premda su različiti metodi kojima se takav rezultat ostvaruje.

Narodna skupština Republike Srbije, te skupštine na pokrajinskom i lokalnom nivou uspostavljene su kao servis izvršne vlasti. Gotovo da je nestala podela na zakonodavnu i izvršnu vlast. Ne treba se svakako nositi mišlju da će skupštinska većina svako malo smenjivati vladu i tako dokazivati svoju nezavisnost niti je to ideja podele vlasti. Međutim, od zakonodavnog tela se očekuje da aktivno učestvuje u procesu donošenja propisa i da u tom poslu zagovara, zastupa, štiti i unapređuje javno dobro i javni interes. Praktično, Narodna skupština je postala servis za usvajanje zakona koje predloži vlada, dok je funkciju predlaganja propisa ili barem njihovih izmena, te svoju nadzornu i kontrolnu ulogu u potpunosti zanemarila. O tome rečito govore podaci o broju zakonodavnih inicijativa koje su pokrenuli narodni poslanici, broju usvojenih amandmana narodnih poslanika, gotovo potpuno odsustvo prakse uspostavljanja anketnih odbora po određenim pitanjima itd.

Za izvršnu vlast sastavljenu od strane predstavnika koalicija koalicija, programski i funkcionalno nekoherentnu, odomaćila se odrednica feudalizovana vlada. Pored navedenih karakteristika, važno njeno obeležje je stroga podela resora među strankama ili koalicijama bez mešanja od strane drugih političkih stranaka koje tvore vladu. S obzirom na broj poslanika koji je podržavao sve vlade u postpetooktobarskom periodu, svaka stranka ili koalicija učesnica u koaliciji bila je svojevrсни veto igrač i takvim statusom štitila svoj zabran od intervencije drugih članova vladajuće koalicije. Na ovaj način stvoren je prostor da svaka politička stranka ili koalicija samostalno i bez upliva drugih činilaca po dubini organizuje svoj resor bez spoljne kontrole jer je svaki pokušaj zadiranja u resor drugih stranaka ili koalicija nosio potencijal obaranja vlade i novih izbora, a time i gubitka zauzetih pozicija. Ovakva praksa otvorila je prostor i za nekažnjenu zloupotrebu javnih funkcija. Odsustvo efikasne kontrole stvorilo je uslove za neku vrstu „trke u naoružanju“ izazvane svojevrsnom „bezbednosnom dilemom“. Naime, članice vladajuće koalicije, budući da su ugovarale tzv. feudalizovani sistem upravljanja koji je podrazumevao odsustvo međusobne kontrole (ovaj dogovor se odnosio i na parlament koji je takođe apstinirao od bilo kakve vrste kontrole), dolazile su u iskušenje (i retko mu odolevale) da maksimalno iskoriste javnu funkciju i javne resurse za jačanje svoje pozicije. Politička stranka koja se ne bi upustila u tu vrstu trke gubila bi pozicije iz nekoliko razloga: finansijeri ne bi više bili zainteresovani za njeno finansiranje, podrška članstva bi opadala jer bi se suzio krug pripadnika stranke koji bi imali korist od vršenja vlasti, stranka bi ostala bez sredstava da parira ostalima koji su okupirali medijsku sferu kupujući medije direktno ili indirektno javnim novcem, a mediji opet dominantno formiraju javno mnjenje i tako utiču na rejting stranaka. Opisani način upravljanja

odgovara modelu „tragedije zajedničkih dobara“ Gereta Hardina.² Od pravosuđa koje se već godinama nalazi u nekoj vrsti lavirinta takođe nije moguće očekivati adekvatan odgovor na korupcijske izazove. I samo nagriženo korupcijom, reformom i reformom reforme, pravosuđe je u dobroj meri izgubilo kapacitete koji bi se makar i sporadično mogli nositi sa manifestacijama sistemske korupcije. U reformi pravosuđa u potpunosti je zanemarena potreba da se znanja, kapaciteti i organizaciona struktura pravosuđa kontinuirano unapređuju kako bi ono bilo sposobno da se uhvati u koštac sa visoko specijalizovanim protivnikom koji raspolaže znatno većim finansijskim sredstvima i koristi politički uticaj. Zato svaki postupak koji dođe do presude u slučajevima visoke korupcije – makar i oslobađajuće, kakva je bila nedavna presuda u aferi „Aerodrom“ obrađenoj na narednim stranama, predstavlja malo čudo.

Javni tužioci se žale na premali broj zaposlenih s obzirom na broj predmeta na kojima tužilaštva rade. Iz tog razloga nije moguća ni specijalizacija tužilaca u posebno važnim oblastima. Ovi činioци rezultuju čestim proceduralnim i procesnim greškama koje zatim slučajeve sa čvrstim dokazima ostavljaju bez osuđujuće presude. Takođe, ovi činioци utiču i na to da tužioci izuzetno retko pokreću postupke za krivična dela sa elementima korupcije ukoliko ne dobiju krivičnu prijavu. Međutim, tužioci naglašavaju još najmanje dva razloga za neefikasnost tužilaštva u gonjenju krivičnih dela sa elementima korupcije posebno kada su među osumnjičenima visoki državni funkcioneri. Jedan je hijerarhijska organizacija tužilaštva koja omogućava tužiocu koji je viši u hijerarhiji da preuzme predmet od tužioca koji je vodio slučaj bez jasnih kriterijuma. Drugi razlog su česti reizbori javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca čime im se jasno se stavlja do znanja da mogu lako da ostanu bez posla ukoliko procesuiraju one za koje vladajuće strukture smatraju da ne treba da budu procesuirani.

Poput javnih tužilaca i sudije su opterećene ogromnim brojem predmeta u radu (u nekim sudovima preko 100 predmeta po sudiji u prosequi) i nedostatkom kontinuirane obuke. Problem kontinuirane obuke sudija i javnih tužilaca nije razrešen ni uspostavljanjem Pravosudne akademije koja nema na raspolaganju sredstva za ovaj posao, pa tako organizuje samo obaveznu obuku, a dodatne obuke samo sporadično, uglavnom kada se za to obezbede donatorska

² „Da bi ilustrirao logičku strukturu svog modela, Hardin traži od čitatelja da zamisli ‘pašnjak otvoren za sve’... Svaki pastir potaknut je dovesti sve više i više životinja na pašnjak jer od njih ima izravnu korist, a snosi samo dio troškova što nastaju zbog prekomjerne ispaše. Hardin zaključuje: ‘U tome je tragedija. Svi su zatvoreni u sustav koji svakog tjera na bezgranično povećavanje stada – i to u svijetu koji je ograničen. Vodeći se vlastitim interesom, u uvjetima slobodnog pristupa zajedničkom dobru, svatko srlja u propast’ Hardin 1968: 1244“ Ostrom, E. „Upravljanje zajedničkim dobrima. Evolucija institucija za kolektivno djelovanje“, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2006, str. 2-3.

sredstva. Nedostatak specijalizovanih znanja sudije pokušavaju da nadomeste angažovanjem veštaka. Međutim, i ovaj mehanizam je u uslovima sistemske korupcije od male koristi, a česti su slučajevi u kojima je od njihovog angažovanja veća šteta nego korist u ostavri vanju pravde. Po svedočenju samih sudija, veštaci koje angažuju obično urade veoma dobre nalaze na koje sudije mogu da se oslone u suđenju. Za izradu ovih nalaza veštaci su plaćeni iako za veće iznose ponekad moraju da čekaju i više od godinu dana da budu isplaćeni. Problem nastaje kada zastupnici odbrane stupe u kontakt sa veštacima nakon čega oni neretko prilikom svedočenja iznose mišljenja suprotna onima u veštačenju i otvaraju prostor za oslobađanje optuženih za krivično delo korupcije. Kada bi se nadležni organi pozabavili razlozima učestalosti ovakve prakse sigurno je da bi naišli na nove slučajeve korupcije. Da stvar bude čudnija, nije poznato da je pokrenut neki slučaj za oduzimanje licence nekom veštaku zbog ovakve prakse, a kamo li istraga o postojanju korupcije.³

Sistemske korupcije u dobroj meri odolevaju jedino neka nezavisna tela ustanovljena u periodu 2000-2010. godine. Uspostavljanje nezavisnih kontrolnih i regulatornih tela bilo je deo odgovora na zatečeno stanje 2000. godine – deo odgovora na razorene institucije u periodu 1990-2000. Njihov zadatak je bio da u okviru jasnih ovlašćenja, specijalizovanim znanjima i mehanizmima koji su im stavljeni na raspolaganje obezbede demokratizaciju države tempom koji će, pretpostavljalo se, biti brži (ili održiviji) nego da se istovremeno krenulo u oštre reforme celokupnog sistema institucija javne vlasti. Određeni prodori su veoma brzo napravljeni između ostalog i zahvaljujući kvalitetnom radu nezavisnih tela, posebno u domenu poštovanja i zaštite ljudskih prava i slobodnog pristupa informacijama od javnog značaja. Međutim, danas se vide i brojna ograničenja ovakvog pristupa. Ona se očituju ponajpre u nemogućnosti nezavisnih institucija da efikasno vrše svoje nadležnosti. Razlozi su brojni, ali se mogu svesti na dva: druge institucije u sistemu nemaju kapacitet ili, pak, volju da usvoje i sprovedu standarde koje nalažu nezavisne institucije.

Drugi element koncepta koji je rezultirao sistemskom korupcijom jeste fenomen podržavljenog poslovnog sektora koji se javlja u više oblika. Prvi oblik je nešto jasniji od ostalih i odnosi se na preduzeća u državnom vlasništvu. Javni sektor u Srbiji čini ogroman deo ekonomije. Ona i dalje, uz organe vlasti na svim nivoima obezbeđuju najveći broj radnih mesta i u njima se stvara ogroman deo bruto domaćeg proizvoda. Međutim, ova preduzeća su opterećena os-

³ To se ne dešava čak ni kada u pojedinim slučajevima nije moguće izreći presudu samo zbog toga što optuženi pre svakog ročišta bivaju hospitalizovani, iako je lekarsko veštačenje izvršeno u toku procesa nedvosmisleno potvrdilo da su optuženi procesno sposobni.

tvarivanjem neekonomskih ciljeva i to najčešće, neplanskih (tako da se teško mogu nazvati ciljevima). Pored toga, opterećena su prevelikom brojem zaposlenih (velikim delom po političkoj liniji) i, ponovo, visokom korupcijom, pre svega u javnim nabavkama. Politizacija javnih preduzeća je i najtvrdi bedem njihovoj reformi jer se političke stranke nerado odriču ovog izvora finansiranja.⁴

Drugi dominantni oblik fenomena podržavljenog biznisa čini „krupni“ privatni biznis koji je u procesu privatizacije prešao u vlasništvo manje ili više kontroverznih biznismena (uobičajen naziv za vlasnike privatizovanih krupnih državnih preduzeća pod sumnjivim okolnostima). I ovaj oblik ima više svojih manifestacija – od procesa privatizacije do dobijanja velikih javnih nabavki i državnih tendera. Već sam proces prenosa vlasništva sa države/društva na privatna lica u dobroj meri je odlikovala korupcija kojoj su pogodovale razorene i politizovane institucije bez kapaciteta da se odupru korupciji. Takvoj privatizaciji pogodovala je i neobaveštena javnost, bez znanja i bilo kakvih instrumenata kojima bi reagovala na proces koji se intenzivno odvijao u prvoj dekadi XXI veka da bi se okončao groteskom sa „besplatnim akcijama“. U opisanim okolnostima, umesto da rezultuje povećanom efikasnošću privrede, relativno pravednom preraspodelom nacionalnog dohotka i smanjenjem pritisaka na budžet, privatizacija u Srbiji je proizvela upravo suprotan efekat.

U uslovima niske likvidnosti privrede i slabe konkurentnosti, ovako privatizovana preduzeća su se u velikoj meri oslanjala na finansiranje od strane države kroz javne nabavke i učešće u infrastrukturnim projektima. Umesto da obezbede efikasnu prevenciju korupcije i nabavku roba i usluga optimalnog kvaliteta po najpovoljnijoj ceni, upravo su procedure javnih nabavki postale sinonim za korupciju. Širok je spektar načina na koji se narušava tržišna utakmica u javnim nabavkama, od neobjavlivanja tendera, usitnjavanja nabavki kako bi se sprovele bez objavljivanja poziva i po netransparentnoj proceduri, sprovođenje javnih nabavki u pregovaračkom postupku bez objavljivanja poziva, potpisivanje aneksa ugovora sa ponuđačima kojima se bitno menjaju uslovi koji su bili među kriterijumima za izbor najpovoljnije ponude itd. Vredno je pomenuti i nepotrebne nabavke ili nabavljanje količina koje su veće od potrebnih čime se takođe javni novac pretače u privatne džepove bez potrebe. U izvedbi to izgleda ovako: „Posmatrano po vrednosti ugovora (...), udeo konkurentnih postupaka iznosi 70%, dok je udeo pregovaračkog postupka bez prethodnog objavljivanja 25%. To predstavlja značajno poboljšanje u odnosu na 2007. godinu kada su konkurentni postupci imali učešće od skromnih 60%, dok je pregovarački postupak bez prethodnog objavljivanja učestvovao

4 O ovome videti više u „Kako stati na put politizaciji javnih preduzeća u Srbiji“, Centar za primenjene evropske studije i Fond za otvoreno društvo, Beograd, 2011.

sa rekordnih 37%.⁵ U prvoj polovini 2012. godine vrednost nabavki sprovedenih u pregovaračkom postupku bez objavljivanja javnog poziva se ponovo popeo na preko 30%, dok je prosečan broj ponuđača u javnoj nabavci sa preko 8 koliko je bilo 2003. godine pao na oko 3 ponuđača u proseku 2012. godine.

Ovakav sistem ima i razvijene instrumente za legitimaciju. Fotorobot dobitnika priznanja za najuspešnija preduzeća, najbolje menadžere i sl. u prethodnom desetleću prikazaće monopolsku kompaniju u državnom vlasništvu ili privatizovanu kompaniju sa sličnim položajem koja većinu prihoda ostvaruje od poslova koje obavlja za državu, pokrajinu ili lokalnu samoupravu ili raspolaže njihovim resursima.

Na kraju, analize korupcionaških afera koje slede trebalo bi da posluže kao štivo koje će pomoći u razumevanju načina vladanja u Srbiji u prvoj dekadi XXI veka. One su svedočanstvo o tranziciji čije će posledice na dugi rok odrediti razvoj Srbije i njenog društva. Suzan Rouz-Akerman kaže na jednom mestu: „Korupcionaški skandal (...) mogu biti znak porasta političke zrelosti u zemlji. Oni pokazuju da građani počinju da uviđaju razliku između javne i privatne sfere i da se žale kada se prekorači granica između njih. Zabrinutost građana zbog mita koji se plaća za neku uslugu, pokazuje da ljudi prihvataju norme pravičnog poslovanja i kompetentne uprave i počinju da zahtevaju da vlada služi opštim ciljevima.“⁶ Ako je verovati literaturi, onda će one biti i kriterijum za merenje uspešnosti borbe protiv korupcije u Srbiji.

Miodrag Milosavljević

⁵ Izveštaj o javnim nabavkama u Republici Srbiji za 2011. godinu, Uprava za javne nabavke, Beograd, 2012, str. 6

⁶ Rouz-Akerman, S. „Korupcija i vlast. Uzroci, posledice i reforma“, JP Službeni glasnik, Beograd, 2007, str. 231.

Uvod

Krhka demokratija, neizgrađene institucije sistema, slabo građansko društvo, nenegovana kritička javnost, udvorička intelektualna elita i shvatanje vlasti kao sile nad podanicima, a ne servisa građana – sve te društvene pojave u dvestagodišnjoj istoriji Srbije od osnivanja njene države do kraha druge demokratski izabrane vlade posle diktature Slobodana Miloševića (kraj 2006. godine) pogodovale su razvoju i cvetanju korupcije. Toliko su nastajanje i razvoj države kod Srba, s jedne strane, i korupcija s druge strane išli „ruku pod ruku“ da se danas često u brojnim istraživačkim radovima koristi teza da je korupcija u Srba endemska bolest ili etnopsihološka pojava. Teza je teško dokaziva, iako bi empirijski slučajevi gotovo mogli da je potvrde, mada Srbi kao narod nisu ništa više skloni korupciji nego, recimo, Italijani.

Boris Begović i Boško Mijatović⁷ korene korupcije traže u pragmatizmu jednog od prvih srpskih vladara, kneza Miloša Obrenovića, koji je Karadorđev vojni neuspeh protiv nadmoćnijeg protivnika shvatio kao pouku i krenuo da diplomatskim putem izdejstvuje autonomiju od Otomanske imperije. Obrenovićeva taktika potkupljivanja „činovnika“ u Otomanskom carstvu donela je uspeh, a autori tvrde da su se istom taktikom služile i vođe dela srpskog naroda koji je živio pod vlašću Habsburške monarhije.

„Životni put Miloša Obrenovića od siromašnog pastira do najbogatijeg čoveka Balkana prve polovine devetnaestog veka postaće u narednim decenijama privlačan uzor brojnim političarima kako se zloupotrebom poverenih javnih ovlašćenja nekažnjeno mogu imovinski obezbediti porodica, rodbina i budući naraštaji“⁸.

Ozbiljnija istraživanja, međutim, pokazala bi da nije problem u narodima, nego u društvenim i političkim sistemima koje ti narodi (građani) stvaraju da bi se odbranili od korupcije. Taj napor u izvesnom smislu jeste iznedrio demokratiju kao politički model vlasti. Za Srbiju se pouzdano može reći da je oduvek imala problema sa uvođenjem demokratije.

⁷ *Korupcija u Srbiji*, Centar za liberalno-demokratske studije, Beograd, 2001.

⁸ Aleksandra Bulatović i Srđan Korać, *„Korupcija i razvoj moderne srpske države“*, Centar za menadžment i Institut za sociološka i kriminološka istraživanja, Beograd 2006.

Brojne korupcionaške afere, kako svedoče Aleksandra Bulatović i Srđan Korać⁹, obeležile su početke moderne srpske državnosti. Afera Belimarković, železnička afera, afera sa ratnim plenom, bečka afera, afera omnium serb, stočna afera, afera Teokarević, afera sa izdavanjem pasoša, afera „granap“, afera adamstal..., samo se neki od korupcionaških slučajeva iz kojih se dobro vidi kako način vladavine, ustrojstvo države, bahatost činovnika, odsustvo kontrole vlasti i slabašno javno mnjenje utiču na bujanje korupcije u jednom društvu.

U drugom veku svoje državnosti i posle novog pokušaja (2000. godine) njene demokratizacije i modernizacije, Srbija je 2003. godine na kraju prve demokratske Vlade postala ozbiljno uzdrmana zemlja. U trećoj godini demokratskih promena, reformskom entuzijazmu zadat je težak udarac. Ubistvo prvog demokratski izabranog premijera Zorana Đinđića obezglavilo je reformske snage, izvršna vlast nije umela da odgovori istorijskom izazovu, a srpsko društvo našlo se na klackalici – nedovoljno spremno i zdravo da odlučno nastavi sa reformama, a još dovoljno ranjivo i podložno manipulacijama snaga i nerasformiranih centara moći starog (Miloševićevog) režima.

U poslednjoj deceniji dvadesetog veka Srbija je doživela potpunu devastaciju i bolovala od svih poznatih društvenih anomija. Militaristički ekspanzionizam i krvavi ratovi, međunarodna izolacija i ekonomske sankcije, autoritarna vlast, uništavanje i zatim pasivizacija i ravnodušnost civilnog društva doveli su do daljeg naraštanja korupcije koju je praktikovao i podsticao sam vrh političke i državne vlasti. Istina, korupcija je kao oblik vladanja i odnosa vlasti i građana (podanika, radnog naroda) postojala od nastanka moderne srpske države, i u vreme vladavine Josipa Broza Tita i samoupravnog socijalizma, ali su međunarodne sankcije i izolacija zemlje do neslučenih razmera pojačali oblike postojeće i doprineli pojavi novih oblika korupcije.

Demokratske promene od oktobra 2000. godine pa do marta 2003. (kada je ubijen premijer Zoran Đinđić) bile su samo početni reformski rez u bolesno društveno tkivo i vrh političkog „ledenog brega“. Državna struktura Miloševićeve vlasti ostala je van domašaja reformskih nastojanja nove vlasti i odatle su stizali najveći otpori tranzicijskim promenama. Nereformisana državna uprava, društveni odnosi nasledeni iz Miloševićevog modela vladanja, olakši pristanak nove političke elite da samo zasedne u „stare fotelje“ i praktikuje stare modele ponašanja i vladanja bivšeg režima, te siromašno društvo, bili su i dalje pogodna društvena platforma za korupciju.

Svestan da Srbija i dalje ima ozbiljan problem sa rastućom korupcijom i da reformisanje državne administracije nije lak posao, premijer Đinđić prihvatio je ideju ministra finansija Božidar Đelića i pri Vladi formirao Savet za borbu protiv korupcije u kojem je okupio

⁹ *Ibid.*

ugledne pojedince sa nespornim moralnim autoritetom u srpskom društvu. Premijer je bio svestan da savet sam po sebi neće biti svemoguća organ koji ima čarobni štapić i neograničenu moć da iskoreni korupciju, ali je trebalo da pokaže javnosti da je demokratska vlast spremna da deo svojih ovlašćenja i odgovornosti prenese na nezavisnu instituciju koja bi i kontrolisala izvršnu vlast. Da shvata problem i da je odlučan da ga rešava, Đinđić je pokazao već na prvoj sednici kada je Savetu ostavio slobodu da izabere način rada i borbe protiv korupcije, uz obećanje da će svi Vladini resori biti otvoreni za saradnju sa Savetom. Kad je posle gotovo šestomesečnih iscrpljujućih rasprava o „predmetu“ svog delovanja najzad počeo da radi, Savet se suočio sa ključnom političkom anomijom Srbije – vlast jeste bila promenjena, ali se ta promena najviše (i jedino) očitovala u personalnim promenama. Novi političari, demokratski orijentisani, bili su retorički spremni da menjaju društvene odnose na kojima počiva korupcija. Ali im se dopalo kad su seli u nasledeni model političke moći i dopustili su da ih stara struktura vlasti usisa, da tako preživi političke promene i nastavi da diktira pravila igre koja su, između ostalog, stvarala i korupciju. Veoma brzo Savet je došao do tog saznanja i zbog toga postao neomiljen među pojednim članovima Vlade, iako je i dalje uživao podršku premijera Đinđića. Na kraju, možda je i bilo neke simbolike – na dan kada je ubijen, premijer Đinđić je imao zakazan sastanak sa članovima Saveta na kojem je trebalo da razgovara o otklanjanju nesporazuma sa Vladom i načinu daljeg rada Saveta.

Ta pojava (da je nereformisani sistem nastavio da proizvodi korupciju i u novoj vlasti uprkos zalaganjima pojedinaca za borbu protiv nje i generalnoj političkoj orijentaciji) poslužila je posle ubistva premijera Đinđića političkim avanturistima, konkurentima i pritaženim centrima moći iz Miloševićevog perioda da krenu u osporavanje DOS-a i osvajanje vlasti. Posle martovskog ubistva premijera otvorena je sezona lova na Đinđićevu vladu, tako da je Srbija 2003. godine ličila na slobodno lovište u kojem je bilo dozvoljeno da se „puca“ iz svih oružja samo da bi se promenila vlast koju su građani izabrali na demokratskim izborima krajem 2000. godine.

Ubistvo premijera koji je, prema nepodeljenim ocenama međunarodne javnosti, bio lider, vizionar i reformator, takođe je bila jedna od anomija u koju je Srbija ponovo zapala. Ta anomija postala je potpuno vidljiva kad je nastala borba za mesto novog premijera – bilo je mnogo političara, ali među njima nije bilo i lidera-reformatora. Tako je građanima u nedostatku vizije moderne, reformisane evropske države ponuđena samo tehnika preuzimanja vlasti i vladanja (Koštunica nije bio samo tehnički premijer na kraju svog mandata u vreme dok je rukovodio ministarskim kabinetom posle parlamentarnih izbora, a pre formiranja nove vlade, nego se njegov dolazak na vlast i ceo njegov premijerski mandat mogu smatrati tehnikom održavanja na vlasti). Apologete, savetnici i odani mediji trudili su se da u narodu stvore mit o Đinđićevom nasledniku Vo-

jislavu Koštunici kao „mudrom državniku“. Takav pokušaj bio je unapred osuđen na neuspeh zbog činjenice da i mnogo demokratski naprednija društva od Srbije nemaju takav kadrovski potencijal da odmah po ubistvu jednog lidera-reformatora njegovo mesto zauzme novi, sličnih „karakteristika“.

Odsustvo vizije modernizacije Srbije, odsustvo spremnosti da se nastave reforme koje državu vode u Evropu i odsustvo leaderske hrabrosti da se ne podilazi narodu, s jedne strane, i neskrivena ambicija da se zauzme vlast i ogoljena borba za deo kolača vlasti, s druge strane – sve se to već jasno videlo u ambiciji Đinđićevih oponentata da u drugoj polovini 2003. godine sruše Vladu Zorana Živkovića. Pošto je bilo „hleba“, narodu je trebalo ponuditi „i igara“ da bi se oslobodio strahova i nezadovoljstava stvorenih u teškom početnom periodu tranzicije. Brojni političari s demagoškim filingom i populistički-avanturisti okupili su se samo oko jednog cilja – da sruše Vladu Đinđićevog naslednika Zorana Živkovića, koji nije bio dorastao istorijskom zadatku da Srbiju izvede iz ćorsokaka u koji je upala ubistvom premijera i čiju su koaliciju razdirali unutrašnji sukobi. Živković je protiv sebe imao moćne protivnike – Miloševićeve tajne službe i bezbednosne centre moći koji su uspeli da se konsoliduju, Miloševićeve političke strukture (socijaliste i radikale), partiju DOS-ovog „otpadnika“ i bivšeg jugoslovenskog predsednika Vojislava Koštunice i politički ambicioznog i gladnog osvete smenjenog guvernera Narodne banke Jugoslavije Mladana Dinkića (22. jula 2003. Parlament ga je smenio sa mesta guvernera tadašnje Narodne banke Jugoslavije).

Kada je odbio da raspiše prevremene parlamentarne izbore, Živković i Vlada DOS-a postali su lovina na koju je moglo da se puca iz svih oružja. Pošto je Đinđić-Živkovićeva vlada bila izraz volje birača za demokratskim reformama i pošto je i dalje uživala (istina, istanjenju) podršku domaće javnosti, ali i dalje visoku podršku Evropske unije i međunarodnih političkih i finansijskih institucija, trebalo je naći model da joj se obori rejting i tako natera na prevremene izbore.

Kao jedan od viđenijih izvođača radova na obaranju Vlade (autori projekta sedeli su u debeloj senci) u nekoliko slučajeva pojavio se ambiciozni političar Mladan Dinkić čija je partija – G17 plus, iako nije postojala u vreme izbora, postala parlamentarna (početkom oktobra 2003. godine) tako što je kupila (istina, nikad dokazano) jednog poslanika. Ali, ulazak u parlament nije bio dovoljan za obaranje Vlade u institucijama sistema, trebalo je koristiti efikasnije metode političkog delovanja i direktno udariti na Vladu rušeći joj ugled i autoritet u javnosti. Za to je bilo potrebno pripremiti teren sa barem dve stvari – uspostaviti kontrolu nad nekoliko medija i osmisliti korupcionaške afere koje će ubediti javnost da je vlast korumpirana i rdava. Visokotiražni tabloid (za koji se u novinarskim krugovima smatralo da je pod kontrolom službi bezbednosti) i radio-televizijska stanica (koja je prema Dinkiću nešto ranije stvorila

određene „obaveze“ i koja mu je kasnije dala za pravo da učestvuje u dnevnom kreiranju njene uredivačke politike) postali su poluge (ali nikako jedine) instrumentalizovanja javnog mnjenja. Tabloidi, dnevna i nedeljna štampa i radio-televizijske stanice utrkivali su se u „ekskluzivnim“, senzacionalističkim vestima čiji su izvori bili neimenovani političari ili su ih pakovale službe bezbednosti. Te vesti nisu bile proverljive, a niko se nije ni trudio da ih proveri i uglavnom su živele jedan dan kako bi nastavile lanac afera-kometa.

Da bi pokazali da je reč samo o „običnom“ političkom ratu, neki mediji ponudili su javnosti „fitilj“ sukoba iz kojeg je mnogo toga moglo da se zaključi. Tako list Politika piše da su „*neuspeli pregovori između Demokratske stranke i G17 plus otvorili vrata političkom ratu koji je u punom jeku. Njegova prva žrtva bio je Mlađan Dinkić koji je 22. jula smenjen sa mesta guvernera Narodne banke Srbije*“.

Tim povodom Miroljub Labus, predsednik G17 plus, rekao je: „*U Narodnoj skupštini Srbije prilikom izbora Saveta i guvernera NBS, održanog 22. jula dogodio se neviđeni politički skandal. Izbor Kori Udovički pravno je ništav, s obzirom na to da nije postojao kvorum od 126 glasova. Dogodila se krađa poslaničkih glasova, pošto poslanik Demokratske stranke Neda Arnerić nije bila u skupštinskoj Sali, već na letovanju u turskom gradu Bodrumu*“). Guverner Narodne banke ipak je postala Kori Udovički. To je bio jedan od povoda da potpredsednik G17 plus Mlađan Dinkić krene u politički rat i počne da „otkriva“ brojne afere u koje su umešani i neki od članova Vlade. Za početak „na tapetu“ su se našli nekadašnji Đinđićevi savetnici Nemanja Kolesar i Zoran Janjušević i ministar policije Dušan Mihajlović. Te početne varnice nisu, međutim, previše naškodile Živkovićevoj Vladi, mada je jesu dobro protresle.

Ali, neuspeh nije obeshrabrio Vladine protivnike, trebalo je samo naći novi, još veći korupcionaški slučaj koji će nedvosmisleno kompromitovati Vladu. Tražila se velika afera koja bi iz temelja potresla izvršnu vlast. Na nju se nije dugo čekalo. Potencijalni kandidati i tanke karike vlasti, prema učestalosti pojavljivanja njihovih imena u medijima, bili su ministar policije Dušan Mihajlović i ministarka saobraćaja Marija Rašeta Vukosavljević.

Iako „kapitalac“ (ministar policije), Mihajlović nije mogao do kraja da bude instrumentalizovan u političkoj borbi za obaranje Vlade jer se ta priča kao nedovoljno atraktivna (da je bio vlasnik kompanije Lutra) nije previše primila u javnom mnjenju gladnom većih senzacija.

Ali je zato ministarka saobraćaja bila izuzetno pogodan materijal za javno sprovođenje plana za obaranje prve demokratske Vlade u Srbiji. Potpredsednik G17 plus Mlađan Dinkić optužio je Rašetu Vukosavljević za otvaranje privatne firme u vreme ministarskog mandata, za posedovanje nekoliko stanova, da je iskoristila članstvo u Upravnom odboru Fonda za razvoj da bi izdejstvovala kredit za

firmu VV-ortaci Baratović i Vukosavljević u kojoj je suvlasnik njen suprug Vladimir Vukosavljević, da je vlasnica srpskog hot-lajna, a njen muž diler poslovnog prostora. U kasnijem sledu događaja pokazalo se da mnoge od tih optužbi ili su netačne ili je njihova suština namerno iskrivljena. Ali to više nikoga nije interesovalo. „Ili podnesite ostavku, ili ću ja pokazati kompromitujuće dokaze“, grmeo je Dinkić, ne skrivajući ambiciju: „Cilj G17 plus je da obori ovu vladu i da, posle izbora, sa drugim poštenim ljudima formiramo novu vladu čiji će prvi zadatak biti da izvrši korenitu reformu policije“.

Leto i jesen 2003. godine vreme su neobičnog eksperimenta jedne političke grupacije koja, koristeći ranjivu „maloletnu“ demokratiju i nepostojanje izgrađenih institucija sistema, uspostavlja **čaršiju** kao vrhunsku vrednost javnosti (javnog mnjenja), serijski proizvodi afere, instrumentalizuje i potčinjava medije i vrhunskom demagogijom lični i partijski interes promovise kao opšti.

Javnost, a pre svega pojedini novinari i analitičari, brane demokratske vrednosti i tekovine 5. oktobra 2000. godine tako što ukazuju na pogubnost Dinkićevog modela političkog nadmetanja. To, međutim, nema velikog odjeka jer je amortizovano serijskom proizvodnjom senzacionalizma. Malo ko se osvrće na ovakve opaske: „*Kartagina mora biti razorena, rekao bi Katon na kraju svakog svog govora u rimskom Senatu, sve dok se to nije desilo. Danas mi u severnom mediteranskom Tunisu obilazimo rezultat te slavne ideje, dakle ruševine. Nekako tako, čim uzme malo vazduha, kao Katon, nastupa i Dinkić prema sadašnjoj srpskoj vladi. Ostalo je malo ministara koje nije stavio na svoju crnu listu, a ove nedelje skoro da smo se mogli opkladiti ko će biti nova meta*¹⁰“. O novom modelu političke borbe piše i Stojan Cerović: „*Izgleda da Mlađan Dinkić politiku shvata kao krvnu osvetu. Na Vladu Srbije se ostrvio s nekom ubilačkom strašću, kao da je rešio da svake nedelje likvidira po jednog ministra, a premijera, recimo, čuva za kraj... Sve i ako mislimo da je ova vlada najbolja moguća i jedina reformska, nema nikakvog razloga da zažmurimo na bilo kakvu svinjariju bilo kojeg ministra... Ali politika nije rat, što znači da bi potpredsednik G17 plus osim žustrine morao da pokaže i nešto strpljenja i promišljenosti. Čim je pokazao onaj prvi papir sa imenima Janjuševića i Kolesara, tražio je ostavku cele vlade, mada je šira javnost tek tada prvi put čula ta imena... Pošto hoće sve i odmah, Dinkić kao da počinje da naduvava afere i pravi mešavinu od činjenica i blefova, uzdajući se u to da je javnost ovde uvek spremna da veruje u korumpiranost vlasti... To već više nije samo normalna borba za vlast, već destrukcija... U centru svega je sam Dinkić i njegova politika na život i smrt... Samo bi rušio prepreke i mrvio neprijatelje, a ne vidi se da ume da stiće saveznike*¹¹“.

¹⁰ Radivoj Cvjetičanin, *Danas*, 30. avgust 2003.

¹¹ Stojan Cerović, *Vreme*, 4. septembar 2003.

Jedno od ključnih pitanja srpske tranzicije jeste da li je politička elita od preuzimanja vlasti oktobra 2000. za tri godine uspela da izgradi kvalifikovanu javnost (javno mnjenje) kao jednu od najvažnijih institucija građanskog društva i kritički korektiv izvršne vlasti. Sudeći prema načinu na koji je javnost reagovala na nametnute teme-afere, može se izvesti zaključak da tranzicija u Srbiji nije dovela do većeg uticaja javnosti u formiranju značajnih državnih i društvenih poslova. To pitanje vezano je i sa slobodom medija koji su demokratsku tranziciju shvatili samo kao presvlačenje političkog dresa, a ne profesionalizaciju svog rada i otvaranje prostora za javnu debatu o važnim društvenim pitanjima. Demokratija podrazumeva da vlast kroz dijalog (diskusiju) traži istinu, da se istraživanjem istine bavi javno pred očima građana i da slobodna štampa građane navodi da učestvuju u javnom dijalogu kojim se stiže do istine. Umesto te uloge, mediji (uključujući i elektronske) u Srbiji su se tabloidizirali – lakoća, površnost, veliki naslovi i jeftina zabava postaju stubovi uređivačkih politika većine medija. Direktna posledica poplave žute štampe (možda je prikladniji izraz koji koristio publicista Desimir Tošić – crna štampa) jesu depolitizacija i apatija javnog mnjenja.

Kritička javnost postala je predmet manipulacije i time izmeštena u sferu „psihologije mase“, a tu više nije bilo mesta za akciju već samo za emocionalne reakcije posmatračkog karaktera kao što su strast, uzbuđenje i polemika. Tako je svaki politički populist ili socijalni demagog u Srbiji 2003. godine mogao da za svoju političku borbu u obaranju Vlade kao saveznike pridobije medije i javnost i ima značajniji uticaj na široke narodne mase od kvalifikovane javnosti.

To je u jednom intervjuu primetio i analitičar Dušan Janjić: „*Kod nas su se afere otele kontroli i postale glavno sredstvo međustranačke borbe, jer u Srbiji ne funkcionišu političke institucije. Toga je prvi postao svestan Vojislav Koštunica koji je, inicirajući prve afere, simulirao politički život u Srbiji i pokušavao da aktivira javnost ne bi li, po sistemu lančane reakcije, javnost potom aktivirala političke institucije. Najbolji primer za to jeste bivši guverner Mladen Dinkić. On je negativnu kampanju pretvorio u glavno sredstvo i cilj svoje političke borbe i platforme stranke G17 plus...*“¹²

U Srbiji nikoga nije zabrinula činjenica da je apatija javnosti nastupila posle samo tri godine od masovnog učešća građana u svrgavanju sa vlasti diktatora Slobodana Miloševića.

Kome je odgovaralo da građanima ogadi učešće u javnim poslovima i natera ih da kažu da su „svi političari lopovi, a da je politika prljav posao“?

Krajnja konsekvenca dosledne logike pasiviziranja javnog mnjenja bila je činjenica da je politika u Srbiji na kraju Vlade Vojislava Koštunice (decembar 2006. godine) postala privatna stvar profesionalnih političara, a parlament institucija u kojoj se formira,

¹² Dušan Janjić, *Nedeljni telegraf*, 12. novembar 2003.

a ne izražava volja građana. Tako su se političari, umesto da služe građanima, pretvorili u njihove gospodare.

Takav epilog mogao je da se nasluti još u predizbornoj kampanji političkih snaga koje će kasnije formirati kabinet Vojislava Koštunice, iako je na to ukazivano: „*Nedostaju programi izbavljenja, nema dovoljno pameti, nema nade da će uskoro biti bolje. Nema ideja koje bi okupile srpske političke svece oko strategijske ose. Nemoć se najlakše zamagljuje skandalima, jer za sada drugog izlaza nema. Inače, afere neizbežno prate izobilje političke nasilnosti, nadmenosti i arogancije... Mnogo prosečnih ljudi stiglo je sticajem okolnosti i prokrčenom prečicom na sam vrh. To svakako opija i oni više ne veruju u glupi slučaj, već samo u svoju izuzetnost. Izuzetnima je sve dopušteno, pa i strmoglavo obaranje vrednosnih kriterijuma... Proizvodnja skandala se u Srbiji primila, ali iz toga niče samo korov. Nema rezultata, osim što blato leti na sve strane*¹³“.

Logičan sled takve politike brzo se pokazao u mandatu ministarskog kabineta Vojislava Koštunice – institucije države i građanskog društva kao da nisu postojale. U Srbiji su o svemu presuđivali političari koji su za sebe prisvojili i ulogu arbitara.

„*Afere ne dobijaju epilog na sudu jer su isključivo instrument političke borbe i služe za diskreditaciju političkih protivnika... Pravi cilj pokretanja afera čiji su nosioci visoki vladini funkcioneri nije sudski epilog, već namera stranke Miroljuba Labusa da stvori politički identitet i da taktikom agresivnog nastupa u medijima stvori razliku između njih i vlasti, odnosno da se G17 plus pokaže kao skup moralnih i superiornih eksperata u odnosu na korumpirani i nestručni kabinet premijera Živkovića*¹⁴“.

U kampanji kompromitovanja DOS-ove vlade korišćena su sva sredstva manipulacije. Tako se potpredsednik G17 plus Mladan Dinkić na konferencijama za novinare često koristio manipulacijama, tipa „prema svedočenju nekih ljudi“, citiranjem tekstova iz medija u čijem je „pakovanju“ i sam učestvovao i pozivanjem na izjave ljudi bivšeg režima (premijera Republike Srpske Borislava Mikelića) kako bi, na primer, optužio potpredsednika Vlade Čedomira Jovanovića i ministra Mariju Rašetu Vukosavljević za povezanost sa Miloradom Lukovićem Legijom, organizatorom ubistva premijera Đinđića. Iz tog vremena i političkog miljea ostaće upamćena Dinkićeva rečenica: „Neka prvo oni odgovore zašto su učestvovali u poslovima sa pripadnicima ‘zemunskog klana’, pa kad budu dali izjave videćete šta ćemo mi da kažemo. A dokaze za ovo imamo, kao i za sve drugo”¹⁵.

Već spominjani Dušan Janjić kaže: „*Kada se pažljivije pročita njegova knjiga Ekonomija destrukcije vidi se da u njoj Dinkić*

¹³ Ljubodrag Stojadinović, Politika, 29. avgust 2003.

¹⁴ Dejan Vuk Stanković, Balkan, 1. novembar 2003.

¹⁵ Mladan Dinkić, konferencija za novinare 26. avgust 2003.

*dok analizira Miloševića zapravo pokazuje kako će on da vlada*¹⁶“.

Kampanja diskreditacije Đinđić-Živkovićeve vlade trajala je sve dok Zoran Živković nije raspisao vanredne parlamentarne izbore. Nije mu pomoglo ni to što se odrekao usluga Marije Rašete Vukosavljević (smenjena), iako će se na kraju ispostaviti da mnoge od Đinđićevih optužbi nisu dokazane, niti je u njima bilo istine.

Ali, to je malo koga interesovalo. Raspisani su izbori i posle njih formirana je koaliciona vlada stranaka Vojislava Koštunice (Demokratska stranka Srbije), Mladana Đinkića (G17 plus), Velimira Ilića (Nova Srbija) i Vuka Draškovića (Srpski pokret obnove), koja se održavala na vlasti uz podršku Miloševićeve Socijalističke partije Srbije pune tri godine, sve do kraja 2006. godine.

Njenu vladavinu obeležilo je ono što ju je i dovelo na vlast – manipulacija javnim mnjenjem i korupcionaške afere, a u nekima od njih ključni učesnik bio je - Mladan Đinkić.

Nacionalna štedionica, Mobtel, Knjaz Miloš, afera vojne liferacije – samo su najveći korupcionaški slučajevi u kojima se, na ovaj ili onaj način, spominjalo njegovo ime. Nijedna od tih afera nije do kraja završena i nije dobila sudski epilog. Brlog koji je nastao niko i nije pokušavao da počisti, a afere su ostale kao trajno svedočanstvo jednog shvatanja politike i načina bavljenja njome.

* * *

Mnogima je promaklo, ali vredelo bi zbog kredibiliteta te vlasti i mnogih nedoumica javnog mnjenja do kraja razjasniti okolnosti pod kojima se jedan od bliskih saradnika bivšeg guvernera i ministra finansija, početkom 2007. godine pojavio kao kupac ozbiljnih firmi u Srbiji. Agencija Beta emitovala je 16. februara 2007. vest da je preduzeće za proizvodnju, distribuciju i prikazivanje filmova Beograd film prodato na aukciji za 730 miliona dinara (9,2 miliona evra) vlasniku londonske firme za nekretnine JKR Nikoli Đivanoviću.

Đivanović je istog dana na istoj aukciji kupio i 68,2 odsto kapitala preduzeća za proizvodnju ortopedskih pomagala Rudo iz Beograda za 153 miliona dinara.

Đivanović je naveo da je ranije učestvovao u privatizacijama u Srbiji, da je kupio preduzeće Brodarstvo iz Zrenjanina i nekoliko već privatizovanih firmi.

On je rekao da u Engleskoj živi od 1965. godine i da je u vreme dok je guverner Narodne banke Srbije bio Mladan Đinkić besplatno pružao konsultantske usluge centralnoj banci oko rešavanja problema stare devizne štednje.

Samo na kupovinu dve firme bivši savetnik guvernera potrošio je skoro milijardu dinara, ne računajući ranije kupljene firme.

Nikola Đivanović „sam po sebi“ nije „sumnjivo lice“ u privatizaciji srpskih preduzeća. Bilo je mnogo sumnjivijih i spornijih. Međutim, sama činjenica da je u jednom periodu bio poslovno blizak sa visokim državnim činovnikom stavlja ga pod jaču lupu javnosti i

¹⁶ Dušan Janjić, Nedeljni telegraf, 12. novembar 2003.

proveru novca kojim je pokupovao neka srpska preduzeća. To se, međutim, nije dogodilo.

Tek mnogo godina kasnije, krajem marta 2011, Đivanović je kao predsednik Upravnog odbora Beograd filma i vlasnik preduzeća Lajt blu trejding Bahamas ltd. uhapšen, a Tužilaštvo za organizovani kriminal podiglo je optužnicu u vezi sa prodajom pet bioskopa u kojoj je oštetiio Beograd film za više od četiri miliona evra i budžet Srbije za milion i po evra. Dok čeka suđenje, Đivanović je početkom marta 2012. godine ponudio jemstvo od 1,5 miliona evra za puštanje iz pritvora i prihvatio da mu se stavi elektronska narukvica.

* * *

Dvanaest godina od demokratskih promena i devet godine od ubistva Đinđića, od njegove vizije i započete modernizacije Srbije ostalo je malo. Već u novembru 2005. godine Evropska komisija je u svom godišnjem izveštaju o napredovanju (tadašnje) državne zajednice Srbija i Crna Gora ka punopravnom članstvu u EU upozorila na „*postojanje pogubnog uticaja korupcije, političkog uticaja na rad javne administracije i pravosuđa, primetnog ometanja reformi od strane pojedinih delova vojnog i sistema državne bezbednosti i sve to zajedno predstavlja krupnu strukturnu slabost koja podriva funkcionisanje krhkih institucija sistema i otežava uspostavljanje vladavine prava. Dok svest u civilnom društvu raste, vlasti se nimalo ne trude da se suoče s prošlošću i ojačaju vladavinu prava.*¹⁷“

Iako je u prvim mesecima svog mandata stalno govorio o stvaranju i jačanju institucija sistema, Koštunica i njegova vlada nisu se borili protiv korupcije stvaranjem sistemskog okvira i jačanjem institucija. Da jesu, ne bi se dogodile neke od najvećih korupcionaskih afera, a one od ranije u kojima su učestvovali neki od Koštuničinih koalicionih partnera bile bi uspešno rešene. Vlast koja je pobedila na izborima obećavajući moralno i pošteno vladanje gušila se u korupciji jer nije stvorila sistemске pretpostavke za borbu protiv nje. Pitanje je, međutim, da li je iskreno i želela da se obračuna sa nasleđem koje je proizvodilo korupciju.

Još na polovini mandata Koštuničinog kabineta Verica Barać, predsednica Saveta za borbu protiv korupcije, iznela je zanimljivu ocenu: „*Godinu i po dana rada ove vlade dokazuje da pomoću afera možda i možete doći na vlast, ali da aferama sigurno ne možete na vlasti ostati. Pokazali su da im afere nisu poslužile kao podstrek da ih reše, već samo da obore bivšu vladu. Ministar finansija Mlađan Dinkić, inače najglasniji u predizbornoj kampanji, bio je dužan da valjanim dokazima potkrepi optužbe koje je izneo na račun ministara iz bivše Vlade. Rehabilitacijom ljudi koji su u prethodnom režimu stekli bogatstvo sumnjivog porekla neki članovi ove vlade kompromitovali su*

¹⁷ Srbija i Crna Gora, Izveštaj o postignutom napretku 2005. COM (2005), 561 konačna verzija, Brisel, 9. novembar 2005.

*ideju demokratskih promena i tako dokazali da nisu imuni na tajkune*¹⁸.

Da sistem nastavlja da generiše korupciju potvrdila je i Transparency Internacional, prema čijoj je rang-listi Srbija na početku 2007. bila tamo gde je bila početkom 2004. kada je Vojislav Koštunica preuzeo vlast u zemlji.

Modernizacijski tokovi su zaustavljeni, a ponovo ideologizovana svest nacije okrenuta je ka međunarodnoj zajednici kao spoljnom neprijatelju. U drugi plan gurnut je projekat društvenog napretka ograničavanja samovolje vlasti kroz osvajanje slobode i prava građana.

¹⁸ *Danas - Vikend*, 8. oktobar 2005.

Afera „Rašeta Vukosavljević“

Ova afera eksplodirala je u javnosti sredinom 2003. godine. U njenom centru bila je ministarka saobraćaja Marija Rašeta Vukosavljević, kadar Demokratske stranke.

Prvo je u javnosti (tabloid Kurir) objavljeno da je ministarka saobraćaja vlasnik privatnog preduzeća i da je u ozbiljnom sukobu interesa, što je bila prilika da se o toj temi široko raspravlja u javnosti. Tim povodom pojedine političke stranke opozicije tražile su ostavku Marije Rašete Vukosavljević. Ona je te optužbe demantovala tako što je javnosti stavila na uvid podatke iz kojih se vidi da je ona postala ministar u januaru 2001, da je u Trgovinskom sudu u Beogradu 28. marta 2002. upisana kao suvlasnik preduzeća Millennium group i da je 22. oktobra 2002. sudskim rešenjem izbrisana iz spisa kao vlasnik tog preduzeća. „Ministarka je navela da se od oktobra 2002. godine baš zbog sukoba interesa ne nalazi u bilo kojem svojstvu u tom preduzeću, koje od marta do oktobra 2002. nije ni počelo sa radom, niti je ostvaren ijedan dinar prometa, za šta postoji validna dokumentacija“, saopšteno je krajem jula 2003. iz kabineta ministarke Rašete Vukosavljević.

To je bio uvod u aferu.

A afera je počela konferencijom za štampu potpredsednika G17 plus Mladana Dinkića koga je prethodnog meseca (22. jul) parlament smenio sa mesta guvernera tadašnje Narodne banke Jugoslavije. Dinkić je pred novinarima optužio Vladu Srbije da je formirala „svoje parapolicijske službe“ tako što je Zoranu Janjuševiću omogućila da svoju privatnu opremu koristi za prisluškivanje političkih protivnika. A zatim je prozvao ministarku Mariju Rašetu Vukosavljević i potpredsednika Vlade Čedomira Jovanovića da su pripadnicima zloglasnog zemunskog klana (čiji su pripadnici optuženi za ubistvo premijera Zorana Đinđića) omogućili da legalizuju prljavi novac. „Milorad Luković Legija, čovek koga sumnjice za ubistvo premijera Đinđića, jedan je od kupaca preduzeća u Srbiji i to uz pomoć Vlade Srbije“, rekao je tada Dinkić, koristeći se vrlo specifičnim modelom diskvalifikacija: „Legija je, prema *svedočenju nekih ljudi objavljenih u medijima*, dobijao spiskove preduzeća za privatizaciju. Marija Rašeta Vukosavljević i Čedomir Jovanović tek će morati da odgovore na osnovu čega su i kako uključivali pripadnike zemunsko-surčinskog kriminalnog klana u razne poslove i omogućavali im da operu novac i legalizuju bogatstvo. A G17 plus će uskoro objaviti kompromitujuća dokumenta o ministarki saobraćaja i potpredsedniku Vlade“.

Dinkić je objasnio i ko su to „neki ljudi“ – pozvao se na izjavu Borislava Mikelića, bivšeg premijera Republike Srpske Krajine, da bi optužio Čedomira Jovanovića i Mariju Rašetu Vukosavljević za povezanost sa Miloradom Lukovićem Legijom: „Za investicije u procesu privatizacije Legija je izdvojio oko sto miliona evra, koje je u srpske firme ulagao posredstvom desetak biznismena. Zbog

toga tražimo odgovor na pitanje u kojoj su meri neki ministri i visoki funkcioneri Vlade Srbije omogućili pripadnicima zemunskog i surčinškog klana da 'operu novac' i legalizuju bogatstvo stečeno u kriminalnim aktivnostima?"

(Koristeći se tabloidom koji je bio pod kontrolom službi bezbednosti bivši blizak Miloševićev saradnik „na terenu“ za vreme rata u Hrvatskoj i BiH Borislav Mikelić uključio se u kampanju diskreditovanja Vlade: „Uveren sam ako pravosudni organi Srbije i Uprava za borbu protiv organizovanog kriminala budu autonomni u sprovođenju svojih aktivnosti da će se Marija Rašeta Vukosavljević uskoro naći na udaru Uprave za borbu protiv organizovanog kriminala, pa neka onda pred njima dokazuje svoj moral. Ako se to, pak, ne dogodi u periodu postojanja sadašnje aktuelne vlasti, siguran sam da će se to dogoditi nakon sledećih parlamentarnih izbora već naredne godine, kada će narod i građani Srbije ovakve kao što je Marija Rašeta Vukosavljević počistiti na tim izborima“.)

Reč je o veoma teškim optužbama da su ljudi iz najbližeg okruženja pokojnog premijera Đinđića poslovno saradivali s njegovim ubicama i zbog toga je novinare interesovalo da li G17 plus ima dokaze za takve tvrdnje. Odgovor Mladana Dinkića zaslužio je da uđe u udžbenike političkih veština: „Neka prvo oni odgovore zašto su učestvovali u poslovima sa pripadnicima zemunskog klana. Pa kad budu dali izjave, videćete šta ćemo mi da kažemo. A dokaze za ovo imamo, kao i za sve drugo“.

Dinkić je na toj konferenciji za novinare procenio da se premijer Zoran Živković pokazao kao „najveći zaštitnik korupcije u Vladi“, a zatim nedvosmisleno otkrio svoje i namere njegove partije: „Cilj G17 plus je da obori ovu vladu i da odmah nakon izbora, sa drugim poštenim ljudima, formiramo novu vladu čiji će prvi zadatak biti da izvrši korenitu reformu policije“.

Navodna povezanost sa zemunskim klanom bila je samo šljašteća lampica za privlačenje javnosti. Potpredsednik G17 plus imao je još dokaza kojima je pokušavao da uvuče ministarku Mariju Rašetu Vukosavljević u korupcionašku aferu.

Sledeći nivo diskreditacije bila je priča o tome kako je ministarka uticala na to da PTT Srbije od YU Garant banke uzme nepovoljan kredit za otkup deonica Telekoma od italijanskog partnera. Naime, Vlada Srbije donela je odluku da od italijanske kompanije STET za 120 miliona evra otkupi deo Telekoma Srbije koji je Slobodan Milošević prodao 1996. godine (drugi deo Telekoma Milošević je istovremeno prodao grčkoj kompaniji OTE).

Dinkić je tvrdio da je u julu 2003. godine Marija Rašeta Vukosavljević zajedno sa predsednikom Upravnog odbora YU Garant banke Nemanjom Kolesarom napravila zloupotrebu prilikom otplate poslednje rate otkupa akcija Telekoma. Od YU Garant banke uzet je kredit od tri miliona evra koji je delom plaćan sa godišnjom kamatom od 60 odsto. Za druge kredite koje je PTT uzimala za reotkup akci-

ja maksimalna godišnja kamata bila je, kako je Dinkić naveo, oko sedam odsto. Iz toga je izveo zaključak da je sklapanjem štetnog ugovora sa YU Garant bankom ministarka Rašeta Vukosavljević oštetila PTT za oko 100.000 evra. „U ovom slučaju postoji osnovana sumnja da je reč o korupciji“, saopštila je Dinkićeva stranka G17 plus, podupirući njegove dokaze.

Pošto se u javnosti često postavljalo pitanje kako Dinkić dolazi do svih tih podataka, iz G17 plus saopšteno je da su Odboru za borbu protiv korupcije te partije (koji je inače vodio Aleksandar Radović, bivši šef poreske uprave Srbije) dokumente dostavili „neki članovi“ sindikata PTT Srbija. Da ne bi ostala trunaka sumnje da je možda u ceo slučaj indirektno umešan i bivši guverner Narodne banke Jugoslavije Mladan Dinkić, njegova stranka saopštila je da su dokazi dobijeni „tek nedavno, što znači da Mladan Dinkić tokom svog guvernerskog mandata nije imao nikakav uticaj na PTT prilikom izbora banaka od kojih će uzimati kredit za reotkup akcija Telekoma“. Da bi se postigao produženi efekat afere na javno mnjenje, dan posle svake Dinkićeve konferencije za novinare saopštenjem se oglašavala njegova stranka. Uobičajena matrica izgledala je obično ovako: „G17 plus navodi da je ministarka u dopisu od 21. aprila, upućenom direktoru PTT-a Srđanu Blagojeviću izričito zahtevala da se obustave ranije planirane isplate po osnovu reotkupa Telekomovih akcija, da bi potom naterala Poštu da sa YU Garant bankom zaključi ugovor kakav se u Srbiji ne pamti još od doba Jugoskandika i Dafiment banke. Konkretno, radi otplate četvrte rate PTT je zaključila četiri ugovora o kreditu sa Vojvođanskom bankom u ukupnom iznosu od 21,2 miliona evra i godišnjom kamatom koja ne prelazi sedam odsto. Podignut je i kredit od Poštanske štedionice u iznosu od 1,1 milion evra, sa kamatom 6,2 odsto godišnje i ovi ugovori nisu sporni. Sa YU Garant bankom, međutim, zaključen je ugovor o kreditu na period od mesec dana u iznosu od 3,7 miliona evra, ali sa kamatom od zaista neverovatnih 60 odsto godišnje i to na devize za prvih 15 dana, odnosno sa kamatom od 27 odsto godišnje za preostalih 15 dana. Ono što bode oči jeste činjenica da je od iste banke istovremeno podignut još jedan kredit u iznosu od 3,4 miliona evra, sa rokom otplate od dva meseca, ali je ovog puta ugovorena kamata od samo 3,2 odsto godišnje. Na osnovu toga PTT je izgubio 101.000 evra, što predstavlja sumu koja bi se uštedela da su bili ugovoreni isti uslovi kao u drugom ugovoru. Pošto je YU Garant banka sa 96 odsto u državnom vlasništvu, a predsednik njenog UO je Nemanja Kolesar jedan od glavnih aktera u aferi pranja novca i pošto je pomenuti štetan ugovor s njom sklopljen na insistiranje Marije Rašete i protivno volji rukovodstva Pošte, G17 plus traži da policija i tužilaštvo pokrenu istragu i utvrde da li je novac koji je izgubio PTT u stvari nečija lična provizija“.

Odgovarajući na optužbe bivšeg guvernera i potpredsednika stranke G17 plus Mladana Dinkića, ministarka saobraćaja Marija Rašeta Vukosavljević potvrdila je da je od YU Garant banke uzet

nepovoljan kredit. Njeno obrazloženje svodilo se na to da je kredit uzet zbog toga što Vlada sve poslove radi sa domaćim bankama. U pisanoj izjavi za javnost ministarka je optužila Mladana Dinkića da je lično urgirao i sugerisao da kredit bude uzet od jedne slovenačke banke koja je kao garanciju tražila akcije Telekoma kojima država nije raspolagala.

Zatim je direktor PTT za informisanje Jovan Birač izjavio da je ta slovenačka banka Nova ljubljanska banka, čiji je kredit bio povoljniji za 70.000 evra, ali je potvrdio da je ta banka tražila garanciju u vidu 14 odsto akcija Telekoma. Birač je tada izjavio da Upravni odbor PTT i Vlada Srbije nisu dali saglasnost za takav aranžman, jer je razlog bio kratak rok koji je predstojao do uplate rate.

Postojao je i treći nivo diskreditacije ministarke saobraćaja u Vladi Zorana Živkovića. Samo tri dana posle optužbi za „saradnju sa zemunskim klanom“, Mladan Dinkić je kroz saopštenje svoje stranke optužio Mariju Rašetu Vukosavljević za još jedan slučaj korupcije. G17 plus je 31. avgusta 2003. saopštila da je Vladimir Vukosavljević (suprug Marije Rašete Vukosavljević i bivši šef obezbeđenja Zorana Đindića) jedan od vlasnika preduzeća VV-ortaci Baratović i Vukosavljević iz Bajine Bašte od Fonda za razvoj Srbije dobio kredit od 3,1 milion dinara za navodnu ovčarsku farmu, a da je od tog novca sagradio poslovni noćni klub Frateli od blizu 2.000 kvadrata. Kao posebno atraktivnu, Dinkić je medijima doturio informaciju da meštani taj objekat navodno zovu „Šilerova 2“, otvoreno aludirajući na sedište zemunskog klana u Šilerovoj ulici u Zemunu. G17 plus tvrdila je da je ministarka Rašeta Vukosavljević u vreme davanja kredita bila član Upravnog odbora Fonda za razvoj koji odlučuje kome će krediti biti dodeljeni.

Te optužbe bile su povod da bračni par Rašeta Vukosavljević sazove konferenciju za novinare i pokuša da ih demantuje. Tada je rečeno da Vladimir nije ni vlasnik, ni suvlasnik nijednog privatnog preduzeća, da ne poseduje kuće na Svetom Stefanu i Dedinju, niti tri stana u Beogradu, da je sav novac koji je stekao zarađen u Švajcarskoj, gde je boravio osam godina, i u zemlji, gde je radio kao telohranitelj, i da nema nikakve veze sa kreditom Fonda za razvoj. On je izjavio da su vlasnici preduzeća VV-ortaci Baratović i Vukosavljević koje je dobilo 3,1 milion dinara kredita njegov dalji rođak Vidoje Baratović i otac Vidoje Vukosavljević. Ministarka i njen suprug najavili su i privatnu tužbu protiv potpredsednika G17 plus Mladana Dinkića zbog svih insinucija i laži koje je izneo u javnosti.

I predsednik mesne zajednice „Pašna Ravan“ Dimitrije Davidović demantovao je Dinkićeve navode da Marija Rašeta Vukosavljević ima vikendicu, naglašavajući da je u pitanju porodična kuća ministarkinog svekra, a Vidoje Baratović, suvlasnik firme VV-ortaci Baratović i Vukosavljević, izjavio je za medije da je poslovni objekat počeo da gradi 1994, a završio ga 2002. godine, da poseduje urbanističku i građevinsku dozvolu, da je kredit Fonda za razvoj dobio sa kamatom od devet odsto i da ga uredno vraća. „Preduzeće

i ličnu imovinu stekao sam pre nego što je gospođa Rašeta Vukosavljević postala ministar“, tvrdio je Baratović.

Olivera Božić, direktorka Fonda za razvoj, tim povodom je izjavila da je „žaloso“ da se Fond zloupotrebljava u političke svrhe: „O zloupotrebi sredstava iz Fonda nema ni govora, jer nijedan od 1.071 kredita, koliko je odobreno od 1. januara prošle do 31. jula 2003. godine, nije nikakva tajna“.

Ministarka Rašeta Vukosavljević pozvala je sve državne organe da, shodno zakonskoj proceduri, ako postoji utvrde njenu bilo kakvu odgovornost i nepravilnost u radu i obećala da će, ukoliko se bilo šta bude dokazalo, snositi zakonske posledice. Ona je zatražila da isto tako odgovaraju oni koji diskredituju nju i Vladu.

Odmah je reagovala Dinkićeva stranka „da se on ne plaši tužbe bračnog para Rašeta Vukosavljević jer za to nema pravnog osnova, „pošto smo izneli istinu i nema tog suda koji će presuditi u njenu korist“. Stranka G17 plus od premijera Srbije Zorana Živkovića očekuje da kao mudar čovek iz svog kabineta odstrani ministarku saobraćaja i telekomunikacija Mariju Rašetu Vukosavljević“.

A premijer Zoran Živković izjavio je zatim da na osnovu papira koje je ponudila stranka G17 plus neće smeniti ministarku Rašetu Vukosavljević. „U tim papirima tačan je samo iznos, a sve ostalo je neistina. Ako, međutim, budu postojali ozbiljni dokazi za neke radnje, onda bi trebalo da bude razrešena, a ne da podnese ostavku“, izjavio je Živković. On je potvrdio da je od stranke G17 dobio poziv za razgovore: „Pismo počinje sa ‘Dragi Zorane’, a završava se pozivom na razgovore i sklapanje postizbornih koalicija. Ako tu nema licemerja i ako G17 prestane sa izmišljanjem afera bacanjem blata na Vladu Srbije, onda poziv za razgovor možemo prihvatiti. Sve je počelo otkad gospodin Labus više nije na vlasti i kada je smenjen Dinkić. Od tada, ništa u ovoj zemlji ne valja, svi vodimo lošu politiku“.

Početkom oktobra 2003. Mlađan Dinkić u jednom intervjuu¹⁹ kaže da „G17 plus smatra da je DOS završio svoju istorijsku ulogu i da više nije sposoban da dalje sprovodi reforme. Na sednici Skupštine Srbije 14. oktobra na kojoj treba da se raspravlja o poverenju Vladi Srbije pokazaće se koliko su manje stranke u DOS, koje su nezadovoljne radom Vlade, hrabre da to pretoče u glasanje protiv Vlade“. A na primedbu novinara da je i G17 plus pre dva dana postala parlamentarna partija, Dinkić tvrdi da „u poslednje vreme sve više građana želi da se učlani u G17 plus, a među njima su i neki republički poslanici iz vrlo različitih stranaka DOS-a. Cilj stranke su prevremeni parlamentarni izbori, koji bi omogućili formiranje nove vlade“.

Predsedništvo Demokratske stranke 2. novembra 2003. godine odlučilo je da Marija Rašeta Vukosavljević „iz političkih razloga“ više ne treba da obavlja funkciju ministra saobraćaja.

Tek kada je afera privedena kraju, Marija Rašeta Vukosavljević je u

¹⁹ *Blic*, 9. oktobar 2003.

jednom intervjuu²⁰ otkrila deo modela proizvodnje afera: „Kad su počeli napadi na mene sve papire donela sam premijeru Živkoviću na uvid. Zatim se pojavilo anonimno pismo na tri stranice u kojem je pisalo da sam za jedan posao na poklon dobila blindirani ‘pežo’ crne boje sa zatamnjanim staklima. I tu sam imala dokumentaciju kada sam i koji automobil kupila. A onda su počela lupetanja kako imam tri stana u Beogradu, vile na moru, na planini... Taj tekst došao je u Ministarstvo finansija, kod mene, a zatim i u sve novine. To je tekst koji se zatim, u julu, pojavio u novinama, ali je postojao još u maju kad sam ga i ja dobila. Tu sam došla u nelogičnu situaciju da objašnjavam kako nešto nemam. Neke od tih članaka imala sam prilike da pročitam u premijerovom kabinetu pre nego što su se pojavili u novinama. Dezinformacije su novinarima dostavljane u pisanom obliku, dakle kao tekst, već formiran, sa određenom svrhom, određenim zvukom, prizvukom, obojenošću. I sa određenom namerom. Bio je, na primer, tekst da sam vlasnica svih hot-lajnova u Srbiji“. A na pitanje – ko je to i zašto radio, odgovorila je: „Pod mojom ingerencijom je, recimo, Poštanska štedionica. Moj prvi sukob bio je sa Mladanom Dinkićem i G17. I znala sam da ću biti jedna od prvih na njihovoj rang-listi za napade. Onemogućila sam ulaženje gospodina Dinkića u finansijski deo sistema koji je pod kontrolom Republike Srbije, a to je Poštanska štedionica u kojoj je veliki deo štednje građana, uz sve ono što Štedionica servisira prema društvu – penzije, vojne penzije. Dakle, kompletan PIO fond. Nisam dozvolila gospodinu Dinkiću da tamo dekretom postavlja svoje ljude, bez saglasnosti mog ministarstva. Predložena ličnost za generalnog direktora Poštanske štedionice bio je, sećate se, Bojan Stanivuković...“

Epilog

Osam godina kasnije, 3. novembra 2011, počelo je suđenje Mariji Rašeti Vukosavljević. Tužilaštvo je tereti, a sud optužuje da je sa saradnicima prisvojila 1,5 miliona dinara pri izradi projekta i rekonstrukcije Terminala 2 i VIP salona na beogradskom aerodromu „Nikola Tesla“ 2003. i 2004. godine. Skandal je izbio kada je utvrđeno da su umetničke slike za VIP salon (na tržištu procenjene na 700.000 dinara) plaćene 3,7 miliona, što je bio povod za podizanje krivične prijave protiv tada NN lica. Prema informacijama koje su medijima tada doturane, procenjuje se da je za rekonstrukciju VIP salona potrošeno dva miliona evra, iako je predviđena vrednost investicije bila 1,2 miliona evra.

Marija Rašeta Vukosavljević je na prvom ročištu negirala sve navode optužnice.

Viši sud u Beogradu oslobodio je 18. jula 2012. Mariju Rašetu Vukosavljević i njene saradnike optužbi za zloupotrebu službenog

²⁰ *Nedeljni telegraf*, 5. novembar 2003.

položaja. Sud je utvrdio da nema dokaza da su ministarka u Vladi pokojnog premijera Zorana Đinđića i njeni saradnici nezakonito uzeli više od milion i po dinara prilikom izrade projekta i rekonstrukcije Terminala-2 i VIP salona na beogradskom aerodromu, kako se navodi u optužnici Višeg tužilaštva.

Osim Rašete Vukosavljević, optužbi su oslobođeni i Slađan Ivković, Branislav Vitasović, Duško Grilihes, kao i suvlasnici preduzeća Kolubara invest gradnja Dejan Mišović i Lazar Bunčić.

Obrazlažući presudu sudija Dragomir Gerasimović rekao je da u radnjama okrivljenih nedostaje bitno obeležje krivičnog dela, a to je pribavljanje protivpravne imovinske koristi i nanošenje štete. „Nije dokazano da su oni ni za sebe ni za druge pribavili korist, a iz veštačenja Gradskog zavoda za veštačenja proizlazi da nije nastupila ni šteta za aerodrom Nikola Tesla. Nema ni odštetnog zahteva aerodroma Beograd, jer šteta nije ni nastupila, već profit koji će se godinama ostvarivati“, zaključio je sudija.

Više tužilaštvo u Beogradu ima pravo da na ovu presudu uloži žalbu Apelacionom sudu u Beogradu u roku od 15 dana po prijemu presude.

Afera „Nacionalna štedionica“

Afera „Nacionalna štedionica“ prema dometima, akterima, društvenoj šteti i količini novca „u opticaju“ spada u najveće, ako nije i najveći korupcionaški slučaj u postmiloševićevskoj Srbiji. Akteri su gotovo svi viđeniji političari vladajuće koalicije Demokratska opozicija Srbije koja je na septembarskim izborima 2000. godine pobedila Slobodana Miloševića. Ona bi se mogla označiti i kao tipičan slučaj konverzije dobre početne ideje od javnog interesa (formiranje jedne nacionalne finansijske institucije) u partijsko-privatni-finansijski interes koji postaje dominantan u kasnijim fazama, da bi na kraju ceo slučaj bio zataškan tako što je Nacionalna štedionica prodana jednoj grčkoj banci.

U konačni smiraj javnog interesovanja za ovu aferu (mart 2006. godine) ministar finansija Mladen Dinkić izjavio je da je prodajom državnog vlasništva **stavljena tačka** na sve spekulacije koje su se u javnosti plele od samog osnivanja Nacionalne štedionice. Tako je tu aferu zatvorio onaj koji je sve vreme bio u njenom epicentru.

Javnost nikada nije saznala da li su i šta o osnivanju i poslovanju Nacionalne štedionice utvrdili nadležni državni organi.

Sve je počelo tako što je krajem novembra 2001. godine na adrese nekoliko uglednijih kompanija iz Srbije tadašnji generalni direktor Zavoda za obračun i plaćanja Narodne banke Jugoslavije Živko Nešić poslao pismo – „Inicijativu za osnivanje Nacionalne štedionice“. U tom predlogu Nešić, između ostalog, kaže: *„U svetlu ukupne tranzicije privrede i društva u celini, u sledećoj godini planirana je transformacija Zavoda za obračun i plaćanja u niz institucija usled prelaska platnog prometa u banke. Na taj način izuzetno vredni kadrovski, tehnički, poslovni i informatički resursi Zavoda za obračun i plaćanja žele da se sačuvaju i uposle u novim vidovima organizovanja i poslovanja. Jedan od veoma važnih projekata transformacije, odnosno dekompozicije Zavoda u nove poslovne entitete biće osnivanje banke na jugoslovenskom tržištu koja će, koristeći infrastrukturne resurse Zavoda, svoje usluge ponuditi građanima, preduzetnicima, malim i srednjim preduzećima. Na taj način misija ove nove banke biće usmerena na servisiranje dela tržišta koji nije pokriven adekvatnom ponudom jugoslovenskih banaka. Ime nove banke biće Nacionalna štedionica, čime takođe želimo da klijentima jasno stavimo do znanja da je reč o novoj bankarskoj instituciji na tržištu sa novim poslovnim imidžom, novom poslovnom i tehnološkom platformom za rad sa svim segmentima tržišta i novim načinom izgradnje poverenja u bankarski sistem. Kako bismo postigli sve pobrojane ciljeve angažovali smo nemačku Sparkasse da nam pomogne transferom znanja i iskustva u formiranju novog koncepta rada sa tržištem građana, preduzetnika, malih i srednjih preduzeća. Pored transfera know-how tehnologije, Sparkasse Nemačke će vrlo brzo biti prisutan*

i u akcionarskoj strukturi Nacionalne štedionice. Uvažavajući vašu tržišnu poziciju i poslovni renome upućujemo vam poziv da budete osnivač i akcionar nove banke na tržištu – Nacionalne štedionice a.d.“ (u zaglavlju piše Narodna banka Jugoslavije, Zavod za obračun i plaćanja, Centrala Beograd, generalni direktor, datum – 21.11.2001 godine i broj GO BR-3-742/01²¹).

Zatim je na adrese nekoliko firmi poslat nacrt Ugovora o osnivanju Nacionalne štedionice a.d. Beograd u čijem su članu 5 pobrojani mogući osnivači i akcionari buduće banke: Energoprojekt, Sintelon, DDOR, Kopaonik, Štedno-kreditna zadruga samostalnih preduzetnika, Privredni savetnik, JUBMES banka, Toza Marković, Informatika, YU Garant banka, C Market, Pekabeta, Apatinska pivara. Nacrt ugovora pratilo je i pismo o detaljima aranžmana (kao na primer podatak da će nominalna vrednost jedne akcije biti 3.500.000 dinara) koje je iz Narodne banke Jugoslavije - Zavoda za obračun i plaćanja 30. novembra uputio specijalni savetnik mr Bojan Stanivuković.

U narednom pismu Bojan Stanivuković obaveštava buduće osnivače-akcionare Nacionalne štedionice „*da bi trebalo voditi računa da je za predlaganje članova Upravnog odbora potrebno minimalno 12 upisanih osnivačkih akcija Nacionalne štedionice-banke a.d., odnosno oko 600.000 USD... Vaše predloge sa potrebnom dokumentacijom molimo da nam dostavite najkasnije do četvrtka 20.12.2001. godine*“²². Uz ovo pismo predložena je „Struktura osnivačkog kapitala Nacionalne štedionice a.d.“:

JUBMES banka (milion dolara - 18,35 procenata vlasništva),
Informatika (750.000\$ - 13,76 odsto),
Beopetrol (500.000\$ - 9,17 odsto),
Energoprojekt (500.000\$ - 9,17 odsto),
Toza Marković (500.000\$ - 9,17 odsto),
YU Garant banka (500.000\$ - 9,17 odsto),
Apatinska pivara (250.000\$ - 4,59 odsto),
C Market (250.000\$ - 4,59 odsto),
DDOR Novi Sad (250.000\$ - 4,59 odsto),
Kopaonik osiguranje (200.000\$ - 3,67 odsto),
Sintelon (200.000\$ - 3,67 odsto),
Privredni savetnik (150.000\$ - 2,75 odsto),
Progard (150.000\$ - 2,75 odsto).
Štedno-kreditna zadruga samostalnih privrednika (150.000\$ - 2,75 odsto)
Eurosalon (100.000\$ - 1,83 odsto vlasništva).

Osnivačka skupština Nacionalne štedionice održana je 25. decem-

²¹ Ovo je ekskluzivni dokument, dobijen specijalno za korišćenje u ovoj studiji. Do sada nigde nije objavljen

²² Ovo pismo poslato je iz NBJ ZOP Centrala Beograd sa faksa 011 3283276 17. decembra 2001. godine u 16,10 sati

bra 2001. godine. Objašnjavajući mnogo kasnije razloge njenog formiranja generalni direktor Bojan Stanivuković napisao je da je ona „*formirana kao komercijalna banka – akcionarsko društvo u koju je trinaest uglednih banaka, osiguravajućih društava i domaćih firmi udružilo svoje uloge i interese. To je učinjeno na osnovu političkog konsenzusa relevantnih političkih faktora, u cilju obezbeđenja efikasne transformacije ZOP i nastavljanja servisiranja državnih obaveza isplate stare devizne štednje, koju je značajnim delom do tada obavljao ZOP*“²³.

U trenutku kada je osnovana, Nacionalna štedionica je, prema zakonskom dokumentu, imala sledeće akcionare sa vlasničkim udelom:

JUBMES banka (38,46 odsto),

Beopetrol (9,62),

Toza Marković (9,62),

YU Garant banka (9,62),

Apatinska pivara (4,81),

C Market (4,81),

DDOR Novi Sad (4,81),

Kopaonik osiguranje (3,85),

Sintelon (3,85),

Energoprojekt holding (2,88),

Energoprojekt niskogradnja (2,88),

Štedno-kreditna zadruga samostalnih privrednika (2,88) i

Eurosalon (1,92 odsto. Inače, ta firma je svoj vlasnički udeo od sedam miliona dinara ispunila tako što je isporučila kancelarijski nameštaj u vrednosti od 6.965.895,50 dinara).

Samo dan po osnivanju, 26. decembra 2001. godine, Nacionalna štedionica – banka a.d. od Narodne banke Srbije dobija dozvolu za rad.

Tri nedelje kasnije, 14. januara 2002, otvorena je prva ekspozitura i Nacionalna štedionica počela je da radi. Prve depozite položili su (kao građani) tadašnji guverner NBS Mladan Dinkić, potpredsednik Savezne vlade Miroljub Labus i srpski premijer Zoran Đinđić. Kad je klupko afere počelo da se odmotava, mnogi posmatrači, analitičari i političari bili su skloni da ocene kako je tog 14. januara 2002. guverner uspeo da nasamari premijera.

Svi poslovi oko osnivanja i početka rada ove banke nastavljaju da se odvijaju neverovatnom brzinom. Dva dana po početku rada Nacionalne štedionice guverner Narodne banke Srbije Mladan Dinkić predložio je Agenciji za osiguranje depozita, sanaciju, stečaj i likvidaciju banaka (16. januar 2002) da nadležni trgovinski sudovi po hitnom postupku daju ovlašćenje Nacionalnoj štedionici da isplaćuje staru deviznu štednju banaka u stečajnom ili likvidacionom postupku (Jubanka, Beobanka, Investbanka, Slavija banka, Valjevska banka i Privredna banka Novi Sad). Odmah zatim ta agen-

²³ *Nedeljni telegraf*, 26. novembar 2003.

cija, čiji je predsednik Miroljub Labus, donosi odluku kojom trgovinskim sudovima predlaže da Nacionalnoj štedionici dodele isplatu stare devizne štednje. Bila je to ekskluzivna privilegija, dodeljena bez tendera, koja je ovoj banci omogućila značajnu tržišnu prednost i pogodnost.

A zatim, Ugovorom o poslovnoj saradnji koji su 21. februara 2002. godine potpisale Narodna banka Srbije i Nacionalna štedionica, ova banka preuzela je 600 radnika, 60 ekspozitura i 7.200 kvadratnih metara poslovnog prostora ZOP-a bez nadoknade.

Praveći malu rekapitulaciju benefita, mediji su konstatovali da je Nacionalna štedionica od države dobila:

- ime „nacionalna“, iako je privatna,
- desetine najboljih ekspozitura Zavoda za obračun i plaćanja Narodne banke Srbije (ZOP), koje su vlasništvo Srbije, na besplatno korišćenje,
- skupocenu opremu i kompletnu kompjutersku mrežu ZOP bez naknade, iako je u to država godinama ulagala (procenjena vrednost - oko 30 miliona dolara),
- prostor, s obzirom na to da je dat besplatno ne plaća se ni porez na imovinu,
- obučene radnike ZOP, od kojih je veliki broj, sve do 1. januara 2004. godine, plaćan iz budžeta, iako su radili za privatnu banku,
- najveći nacionalni posao – vraćanje stare devizne štednje (70 odsto ukupne isplate vredne 200 miliona evra za šta se, naravno, izdvaja iz budžeta Srbije), bez tendera (na predlog Agencije za osiguranje depozita, sanaciju, stečaj i likvidaciju banaka); uz mogućnost da vanberzanski trguje obveznicama stare devizne štednje;
- veliki beskamatni depozit kod Narodne banke,
- besplatnu reklamu u vidu javne podrške najviših državnih funkcionera.
- prvi predsednik Upravnog odbora bio je Nikola Živanović, savetnik guvernera Dinkića, pa viceguverner, jedan od prvih ljudi u izbornom štabu Miroljuba Labusa na predsedničkim izborima, direktor Beogradske banke u stečaju...

Nebojša Mišić, direktor Odbora za privredu i finansije Saveza nezavisnih preduzetnika (čija je Štedno-kreditna zadruga bila akcionar Nacionalne štedionice) tvrdio je da su čiste laži koje su proturane u vreme osnivanja te Banke da je „Sparkassenstiftung iz Nemačke konsultantska kuća koju finansira nemačka vlada, jer je nemoguće da vlada jedne države finansira privatnu konsultantsku kuću? A ta konsultantska kuća kasnije je dala nalog da se 17 miliona nemačkih maraka prebaci za razvoj bankarskog sistema u Srbiji i taj novac je ‘slučajno’ legao na račun G17, a kasnije mu se gubi trag. Konsultantskim kućama u Srbiji koje su sprovodile projekat Sparkassenstiftunga isplaćivani su ogromni honorari – od 50.000 do 150.000, pa i milion evra, a većina konsultanata nisu bili nezavisni eksperti, već članovi političke partije G17 plus. Vremenom, i članovi njihovih porodica preuzimali su vitalne funkcije u Nacionalnoj štedionici i

to je postao porodični biznis vrha G17 plus²⁴. Istog dana kada se ta Mišićeva izjava pojavila, Mladan Dinkić je na pitanje novinara da li je u Nacionalnoj štedionici zaposlen Saša Vitošević, inače član G17 plus, odgovorio potvrdno. „On radi kao savetnik zato što je stručan za oblast organizacije“, rekao je Dinkić²⁵.

(Saša Vitošević je kao funkcioner G17 plus bio ministar poljoprivrede u vladi SRJ posle demokratskih promena 2000. godine, član izbornog štaba Miroljuba Labusa za predsedničke izbore, a 2005. godine izabran je za direktora poljoprivrednog preduzeća Budućnost a.d. iz Čuruga. Ovo preduzeće je 23. marta 2006. godine izdalo Prospekt za distribuciju hartija od vrednosti, odnosno akcije iz privatizacije²⁶. A kao brokersko-dilersko društvo koje učestvuje u organizovanju javne ponude navedena je firma Synergy capital čiji je jedan od vlasnika Nikola Živanović).

U februaru 2002. godine Len Fermellius, ekspert za sisteme plaćanja, sačinio je poverljiv „Izveštaj o poslovima platnog prometa i transformaciji ZOP-a“ za Međunarodni monetarni fond u kojem je zapisano da je „Misija MMF konstatovala da je plan o formiranju Nacionalne štedionice nepodoban, suvišan i kontraproduktivan inicijativama privatnog sektora“. Mesec dana kasnije (mart 2002), a pre zaključenja produženog „stend-baj“ aranžmana, predstavnici MMF-a tražili su od Vlade u Beogradu da proda svoje akcije u Nacionalnoj štedionici. Ali ona to nije uradila.

Učešće države u vlasničkoj strukturi Nacionalne štedionice bilo je od početka sporno, a kasnije je poslužilo i kao inicijalna kapisla za razbuktavanje afere. Naime, prema mnogim relevantnim izvorima Nacionalna štedionica osnovana je dogovorom guvernera centralne banke Mladana Dinkića i srpskog premijera Zorana Đinđića odmah po formiranju nove vlasti 2001. godine, a osnovna ideja bila je da se na taj način amortizuje gašenje Zavoda za obračun i plaćanja, tako što radnici ZOP-a ne bi ostali bez posla, a država bi za tu namenu na korišćenje dala poslovni prostor ZOP-a i postala akcionar Nacionalne štedionice. Ambicije premijera Đinđića bile su da Srbija u toj novoj banci ima bar polovinu vlasništva. Tadašnji ministar finansija Božidar Đelić tvrdio je da je bio postignut dogovor premijera i guvernera da država Srbija za početak dobije bar jednu trećinu vlasništva, a da sve ono što unosi država, odnosno Republika Srbija, bude vrednovano na pravi način i da ona na taj način, naravno, bude daleko najveći vlasnik u toj banci.

S druge strane, tadašnji guverner Mladan Dinkić izneo je²⁷ svoju

²⁴ *Nedeljni telegraf*, 5. novembar 2003.

²⁵ *Glas javnosti*, 5. novembar 2003.

²⁶ Videti sajt: www.syn-cap.com

²⁷ *Večernje novosti*, 3. oktobar 2005.

verziju, tvrdeći da su on, Đinđić i Đelić neposredno pred početak rada Nacionalne štedionice postigli dogovor da ona u relativno kratkom roku bude dokapitalizovana (da se poveća osnovni ulog) i da država postane njen direktni suvlasnik sa najmanje jednom trećinom vlasništva.

I zaista, dogodila se dokapitalizacija Nacionalne štedionice, ali bez učešća države. Kako i zašto? To je već bilo predmet sporenja učesnika u stvaranju Nacionalne štedionice i afere koja se oko toga plela.

Činjenica koju niko nije osporio je da je vrlo brzo po osnivanju Nacionalne štedionice donet novi Zakon o bankama kojim je podignut cenzus za osnivanje banke sa pet na deset miliona evra i prema tom Zakonu sve banke bile su prinudene da se dokapitalizuju kako bi izbegle oduzimanje dozvole za rad. To je važno i za Nacionalnu štedionicu koja je dokapitalizovana u vreme kada je guverner NBS bio Mladan Dinkić.

Ta prva dokapitalizacija bila je uzrok prvog velikog spora koji će s prekidima trajati tri godine, između države (koju je jedno vreme oličavao Božidar Đelić) i Nacionalne štedionice (koju je sve vreme „zastupao“ Mladan Dinkić). U toj dokapitalizaciji nije učestvovao nijedan od postojećih akcionara, pa ni država, ali je bilo drugih kupaca, pa Nacionalna štedionica tada dobija četiri nova privatna akcionara sa ukupnim učešćem od oko 29 odsto vlasništva. Vlasnici Nacionalne štedionice postaju firme Dajners klub, Principal, Pima i Skvadra (vlasništvo poslednje dve firme vezuje se za biznismena Vojina Lazarevića).

Kad su u Vladi Srbije saznali šta se dogodilo i kada su se zbog toga pobunili, iz Nacionalne štedionice stigao je odgovor: „Kupite akcije“. I država je iz budžeta izdvojila 73,5 miliona dinara i u novembru 2002. kupila akcije kojima je učestvovala u kapitalu Banke sa 20,19 odsto.

Sa dve kasnije dokapitalizacije, za koje je Vlada Srbije tvrdila da su obavljene bez njenog znanja iako je i ona kao stari akcionar imala pravo preče kupovine, vlasnički udeo države Srbije spada na 13,83 odsto, odnosno na 10,05 odsto. Posle treće dokapitalizacije novi akcionari Nacionalne štedionice postale su firme Mali kolektiv iz Beograda i ELIM iz Beča. Iz tog vremena pamti se i jedna anegdota – kada je ministar finansija Božidar Đelić upitao direktora Štedionice Bojana Stanivukovića da li je jedan od najvećih akcionara firme ELIM (jedne od dva najveća akcionara Banke), dobio je odgovor „ne znam“. U martu 2003. godine pred Anketnim odborom Skupštine Srbije Lidija Marković, ovlašćeni advokat bečke firme ELIM, izjavila je da „su vlasnici te firme Rusi, otac i sin Igor i Aleksej Gorokhov i da su se za kupovinu akcija odlučili jer su sa partnerima u Srbiji iz tekstilne industrije hteli da imaju bolju saradnju“. Pred istim odborom srpski biznismen Vuk Hamović izjavio je da je firma Mali kolektiv njegovo vlasništvo.

Kad je Nacionalna štedionica u jesen 2003. godine krenula u

četvrtu dokapitalizaciju, ministar finansija Božidar Đelić izjavio je (19. novembra) da Vlada neće dozvoliti dokapitalizaciju te banke: „Strpljenje vlade i Ministarstva finansija je iscrpljeno jer je Nacionalna štedionica ponovo pokušala da se dokapitalizuje ulaskom ‘na mala vrata’ stranih partnera koji su kupovali akcije do 15 odsto, ispod nivoa za koji treba saglasnost NBS i bez otvorenog nadmetanja. To se neće tolerisati. Nas niko nije informisao o pokušaju četvrte dokapitalizacije. Ni ja, niti bilo ko iz moje ekipe nije pozvan na razgovore sa potencijalnim stranim partnerom, već se išlo na takozvanu ‘limitiranu emisiju’. Čak ni u novinama nije objavljen oglas o emisiji novih akcija, već je odluku doneo samo Upravni odbor, uz očiglednu nameru da se udeo države svede na ispod 15 odsto. Analizom dosadašnjih dokapitalizacija može se videti da Nacionalnu štedionicu pokušavaju da preuzmu neke of-šor firme i Vlada Srbije se u ime građana, bez ikakve patetike i demagogije, mora potruditi da se njihova imovina zaštiti. Jer, kada jednog dana dođe do privatizacije valjda je normalno i logično da taj novac dođe u budžet, a to znači i građanima, bez čijeg novca ne bi bilo ni 95 odsto onoga sa čime sada raspolaže Nacionalna štedionica, a ne da taj novac dobiju oni koji kroz dokapitalizaciju sa nekoliko stotina hiljada evra mogu da dođu do velikog imetka“.

Na to je Mladan Dinkić odgovorio: „Tvrđnje da je dokapitalizacija sporna čista su politika. O dokapitalizaciji bilo koje banke, pogotovo ako je država njen većinski vlasnik kao što je to bila u slučaju Nacionalne štedionice, konačnu reč ima Vlada Srbije. Stvar je u tome što Ministarstvo finansija nikada nije htelo da investira sredstva iz budžeta i tako sačuva ili poveća udeo države u Nacionalnoj štedionici. Ministar finansija je, dakle, smatrao da za to ne treba trošiti novac, a sada pita zašto je udeo države značajno smanjen, pri čemu je sve vreme u svojim rukama imao mogućnost da kontroliše taj posao. Uz to, u Upravnom odboru Nacionalne štedionice sve vreme sedela su dva predstavnika Ministarstva finansija, od kojih je jedan Dušan Madžid Pajić, direktor Trezora i pomoćnik ministra finansija“.

Zbog sumnji u nepravilnost dokapitalizacije Nacionalne štedionice u drugoj i trećoj emisiji (kada su većinski akcionari postali Mali kolektiv iz Beograda, Elim iz Beča, Pima iz Beograda, Dajners klub iz Beograda, Skvadra iz Beograda, Principal eksport-import, a osnovano se sumnja da su iza njih vlasnici londonskog veletrgovca strujom EFT Vuk Hamović i Vojin Lazarević i da su svi ovi akcionari povezana lica) Vlada Srbije je na sednici 19. decembra 2003. godine odlučila da „pokrene postupak za preispitivanje porekla novca kojim su kupljene akcije. Vlada je zaključila da postoji sumnja da su svi ovi akcionari kupovali akcije u Nacionalnoj štedionici novcem iz moskovske Evroaxis banke, od depozita koji je Narodna banka Jugoslavije držala i pre 2000. godine, ali se on u vreme kada je guverner bio Mladan Dinkić udvostručio. Nacionalnoj štedionici poverena je kičma finansijskog sistema Srbije - sekundarno finansi-

jsko tržište - i zbog toga ona ne može biti u većinskom privatnom vlasništvu, pogotovu zato što se do njega došlo pod sumnjivim okolnostima“. Povodom ove odluke Vlade ministar finansija i ekonomije Božidar Đelić izjavio je da su vlasnici 54,22 odsto kapitala Nacionalne štedionice koja nosi epitet „nacionalna“ zapravo šest firmi čiji su osnivači of-šor kompanije sa Britanskih i Devičanskih ostrva, Svetog Vinsenta i Grenadina.

Mesec i po dana ranije (1. novembra) Vlada Srbije zadužila je Ministarstvo finansija da sačini informaciju o poslovanju Nacionalne štedionice. „Prilikom prikupljanja podataka otkrili smo veoma čudan finansijski čvor između NBS, Nacionalne štedionice, Euroaksis banke iz Moskve i većine učesnika u dokapitalizaciji Štedionice. Prema svemu sudeći dokapitalizacija je urađena zahvaljujući činjenici da je NBI imala depozit od milijardu dinara u Euroaksis banci – tvrdi Milica Bisić, zamenik ministra finansija i ekonomije. Ona je pokušala da objasni šemu ovih komplikovanih transakcija: od šest firmi koje poseduju oko 54 odsto akcija Nacionalne štedionice, četiri za osnivače imaju of-šor kompanije. Tako je Koprom iz Beča većinski vlasnik ELIM-a koji ima 13,67 odsto vlasništva u Štedionici, Dajnersa koji ima 6,92 odsto i Principala koji ima pet odsto akcija u Nacionalnoj štedionici, a povezan je sa firmama Skvadra i Pima i sa Findejdom sa britanskih Devičanskih ostrva. Posao je, prema objašnjenjima Bisićeve, obavljen tako što je Euroaksis banka plasirala novac preko Findejla i Koproma koji se pojavljuju kao nalagodavci za plaćanje akcija šest firmi kod dve dokapitalizacije Nacionalne štedionice. Novac je prebačen na račune šest firmi u Euroaksis banci, a potom je u istoj banci novac za dokapitalizaciju prebačen na račun Nacionalne štedionice koji se takođe nalazi u Euroaksis banci. Prema tome, papirološki je sve čisto odrađeno, ali Nacionalna štedionica nikad nije dobila novac. Posle upoznavanja sa rezultatima „istrage“ Ministarstva finansija, Vlada je predložila da:

1. **Uprava za sprečavanje pranja novca** preispita poreklo novca u dokapitalizaciji Nacionalne štedionice
2. **Agencija za sanaciju banaka** preispita ekskluzivno pravo Štedionice za isplatu stare devizne štednje
3. **Narodna banka Srbije** ispita bonitet i povezanost akcionara i realnost uplate za dokapitalizaciju i davanje posla za isplatu stare devizne štednje.
4. **Javni pravobranilac** ispita ispravnost ugovora oko imovine Srbije date na korišćenje Nacionalnoj štedionici, koji je potpisao guverner Dinkić.

Ministar Đelić je 23. decembra 2003. godine priznao da i on snosi deo odgovornosti zbog toga što je verovao guverneru Dinkiću i direktoru Štedionice Stanivukoviću. „Ili će Štedionica biti u većinskom državnom vlasništvu ili više neće imati unosan posao raspodele 200 miliona evra godišnje iz budžeta na ime stare devizne štednje“ – rekao je Đelić.

Potpredsednik G17 plus Mlađan Dinkić izjavio je da su navodi Vlade Srbije o zloupotrebama u Nacionalnoj štedionici nastavak političke kampanje dela Demokratske stranke i istakao da su neistinite sve konstatacije iz izveštaja Ministarstva finansija.

Odmah na početku 2004. godine stranka G17 plus obećala je u saopštenju za javnost da „ukoliko Mlađan Dinkić postane ministar finansija, sigurno je da će do kraja ispitati sve sumnje koje su vezane za dokapitalizaciju Nacionalne štedionice...Ponovno otvaranje afere Nacionalna štedionica pokazuje strah istih onih tajkuna koji su kontrolisali pojedine poslanike i male stranke od konstituisanja nove vlade, jer će se na njenom čelu pojaviti Vojislav Koštunica i Miroljub Labus. To su ljudi koje niko od finansijskih lobija u Srbiji ne može da kontroliše. Zna se kako je Dinkić vodio Narodnu banku Srbije, o čemu najbolje govore ostvareni rezultati“. To saopštenje samo je pojačao predsednik G17 plus Miroljub Labus izjavom „da ulazak te stranke u Vladu zavisi od podrške koalicionih partnera u rasvetljavanju svih afera, uključujući slučaj Nacionalne štedionice“, koji je opisao kao deo kampanje ekstraprofitera protiv učešća G17 plus u izvršnoj vlasti.

Mišljenje jednog od koalicionih partnera izneo je predsednik Nove Srbije Velimir Ilić koji je ocenio „da potpredsednik stranke G17 plus Mlađan Dinkić ne može biti ministar finansija u novoj republičkoj vladi ako je samo deset odsto od onoga što se piše o Nacionalnoj štedionici tačno“.

Početkom februara pojedine državne institucije koje je Vlada zadužila da ispituju slučaj Nacionalne štedionice oglasile su se sa svojim izveštajima. Tako je 2. februara Republičko javno pravobranilaštvo saopštilo da Sporazum o preuzimanju poslovnog prostora između Narodne banke Jugoslavije i Nacionalne štedionice nije zakonit, ali da ne treba da se rešava na sudu. „Sporazum nije u skladu sa zakonom, ali to još nije dovoljan razlog da Pravobranilaštvo uđe u spor sa Nacionalnom štedionicom“, navedeno je u saopštenju koje je potpisao republički javni pravobranilac Sead Spahović. On smatra da odnose Srbije i Nacionalne štedionice treba rešiti pregovorima van suda. Prema njegovim rečima, sa sigurnošću se može tvrditi da je tadašnji guverner Narodne banke Jugoslavije Mlađan Dinkić u raspolaganju imovinom postupio suprotno zakonu, jer nije pribavio obavezno mišljenje Saveznog javnog pravobranioca o pravnoj valjanosti ugovora.

Nekoliko dana kasnije i Oliver Bogavac, direktor Uprave za sprečavanje pranja novca, izjavio je da u slučaju Nacionalne štedionice nije bilo pranja novca. Uprava je ispitivala tri dokapitalizacije ove banke i u izveštaju konstatovala da je javnu ponudu emisije vlasničkih akcija Nacionalne štedionice zvanično odobrila Komisija za hartije od vrednosti, te da su sve realizovane prodaje emisija zakonski regulisane upisom vlasnika u sudski registar Trgovinskog suda u Beogradu.

Verica Barać, predsednik Saveta za borbu protiv korupcije, tvrdila je u intervjuu za list Danas od 8. oktobra 2005:

„Uprava za sprečavanje pranja novca utvrdila je da je reč o povezanim licima. U to vreme važio je savezni Zakon o hartijama od vrednosti čiji je tvorac G17 plus, a u kojem nije postojala definicija o povezanim licima. Republički Zakon o hartijama od vrednosti koji je uveo i tu odredbu čekao je u tom trenutku na usvajanje.“

Samo je tabloid Kurir (15. marta) objavio Izveštaj Uprave za borbu protiv organizovanog kriminala MUP-a Srbije o „sumnjivim“ finansijskim transakcijama kupovine deonica Nacionalne štedionice. Taj list tvrdio je da je UBPOK izveštaj uradio 24. februara na zahtev Vlade Srbije i u njemu je dokazano da je u drugoj dokapitalizaciji firma KoproM, registrovana u Beču, postala vlasnik 37,1 odsto akcija Nacionalne štedionice preko firmi Skvadra, Pima, Principal i Dajners klub. Ova dokapitalizacija izvršena je preko računa Nacionalne štedionice u Evroaxis banci u Moskvi čiji su suvlasnici Vojin Lazarević i Vuk Hamović.

(Skoro dve godine kasnije, 2. oktobra 2005, tadašnji ministar finansija Mladen Dinkić izjavio je da je Uprava za sprečavanje pranja novca proveravala povezanost lica koja su učestvovala u dokapitalizacijama Nacionalne štedionice i utvrdila da ništa nije bilo sporno.)

Inače, Hamović je pred parlamentarnim Anketnim odborom tvrdio da njegova firma Mali kolektiv nije uzela kredit od Evroaxis banke, već je on prodao svoje akcije u Trust banci, uredno platio porez i ostatak novca iskoristio za kupovinu akcija Nacionalne štedionice. „Iz razgovora sa Vojinom Lazarevićem znam da ni on nije koristio takav kredit, već je Pluto international, kao osnivač i većinski vlasnik, izvršio dokapitalizaciju Pime, koja je tako povećanim kapitalom kupila akcije Nacionalne štedionice“, tvrdio je Hamović. Krajem februara 2004. vlada Zorana Živkovića (koja je očekivala smenu posle pobeđe koalicije Vojislava Koštunice na parlamentarnim izborima) odlučila je da odmah zatraži četvrtu dokapitalizaciju Nacionalne štedionice po osnovu nekretnina, opreme, finansiranja radne snage, ekskluzivnog posla isplate stare devizne štednje i imena. To je javnosti saopštio ministar finansija Božidar Đelić.

Početkom 2004. godine Parlament je formirao Anketni odbor čiji je zadatak bio da utvrdi činjenice i okolnosti u trgovini električnom energijom i finansijsko-bankarskim poslovima povezanim sa tom trgovinom. Na 11. sednici Anketnog odbora (27. marta) svedočio je Mladen Dinkić, a Odborom je predsedavao radikalski poslanik Aleksandar Vučić.

Ovo su izvodi iz stenografskih beležaka.

Predsednik: Zanima me, imajući u vidu činjenicu da su te osobe koje se bave trgovinom električnom energijom istovremeno postale i suvlasnici Nacionalne štedionice, u čijem ste otvaranju ili osnivanju, makar u medijskom delu, imali značajnu ulogu, da li ste i kakvu vrstu saznanja imali o tome, posebno o drugoj dokapitalizaciji u Nacionalnoj štedionici, a treća je, ako se ne varam, bila van vašeg mandata, jer je bila u vreme mandata gospođe Kori Udovički.

M. Dinkić: Tako je. Mislim da je tu odgovor veoma precizan. Nacionalna štedionica je osnovana u skladu sa zakonom, a što se tiče dokapitalizacije Nacionalne štedionice u nadležnosti Narodne banke je samo davanje saglasnosti za sticanjem iznosa akcija iznad 15 odsto.

Prve dve emisije akcija obavljene su za vreme mog mandata, treća je za vreme mandata Kori Udovički. Tek posle treće emisije akcija vlasnici ove firme ušli su u većinsko, odnosno veliko vlasništvo Nacionalne štedionice. Međutim, to je odgovornost, odnosno stvar procene države,

Vlade, da budem potpuno precizan. S obzirom na to da je Nacionalna štedionica imala većinsko državno vlasništvo, vlada je imenovala svoje predstavnike u Upravni odbor ove banke.

Drugo, Komisija za hartije od vrednosti imenovana je na predlog Vlade. Komisija ocenjuje bonitet kupaca. Ako bilo šta nije bilo u redu sa kupovinom akcija u bilo kojoj banci, pa i u Nacionalnoj štedionici, za to odgovara Komisija. Ne verujem da bi Komisija dozvolila bilo kome ko nema zakonskih mogućnosti da kupi akcije neke banke.

Što se tiče delokruga Narodne banke Jugoslavije i Srbije, mogu da kažem da je to bilo u nadležnosti viceguvernera za poslove kontrole i siguran sam da je to bilo u potpunosti u skladu sa zakonskim propisima. Dakle, što se tiče ulaska bilo kojeg investitora u neku banku, Komisija

za hartije od vrednosti daje tu dozvolu. Narodna banka nema nikakve veze s njom.

U Nacionalnoj štedionici država je imala dva predstavnika, oba iz prethodnog Ministarstva finansija. Prvi je gospodin Madžid Pajić, koji je bio direktor Trezora, a drugi Budimir Lončar, koji je bio direktor za zakonodavno-pravne poslove ili imovinske poslove, takođe u Ministarstvu finansija. Oni su prisustvovali ovim skupštinama, složili se, očigledno, sa dokapitalizacijom, tako da pojavljivanje tog slučaja u javnosti objašnjavam potrebom političke promocije Demokratske stranke, na čijoj je listi bio gospodin Đelić. Jer, jednostavno da je bilo šta nezakonito, to je i trebalo i moglo da bude sprečeno od strane Vlade Srbije na način na koji sam rekao – preko upravnih odbora ili preko Komisije za hartije od vrednosti koju je imenovala Vlada Srbije.

Predsednik: Samo malo konkretnije, ako vam nije problem, molio bih vas da ponovite. Da li je proveravan bonitet svakog od kupca druge emisije akcija, ko je to radio i zna li se na osnovu kojih kriteri-

juma?

M. Dinkić: Znači, NBS proverava bonitet kupaca koji prelaze 15 odsto u kapitalu neke banke ili, ako je reč o povezanim licima, onda je Narodna banka dužna da utvrdi ta povezana lica i da da ili ne da saglasnost za to. Dakle, proveravali smo bonitet i dali saglasnost kupcima jer su imali odgovarajući bonitet.

Predsednik: Pitam vas zbog toga što mi je pitanje interesantno, zbog toga što je u drugoj dokapitalizaciji, kao značajan, vlasnik Nacionalne štedionice postao i Dajners klub. Kontrola Narodne banke, dajući analizu poslovanja u 2001. i 2002. godini, navela je između ostalog da je likvidnost preduzeća slaba u obe analizirane godine. Preduzeće ima slab finansijski položaj i visoko je zaduženo kratkoročnim kreditima, što sve dovodi u pitanje sposobnost preduzeća da izmiruju svoje kratkoročne obaveze, itd. Pitam vas, posebno imajući u vidu činjenicu da sam siguran da ste pretpostavljali ili znali da su i druge dve firme Pima i Skvadra, kao i Principal sa Dajnersom povezane i kako i na je koji način neko mogao da donese takvu vrstu odluke u tom trenutku?

M. Dinkić: Opet ponavljam, sve ovo bilo je u nadležnosti viceguvernera za poslove kontrole. Guverner ne radi sve. Međutim, ja sam imao i imam potpuno poverenje u ljude koji su taj posao obavili. Što se tiče Dajners kluba, on je jedan od emitenata platnih kartica u Srbiji. Ne mogu da pretpostavim, zaista ne znam da li bi Dajners klub internešenel dao ovlašćenje Dajners klubu u Jugoslaviji da radi taj posao da on nema mogućnosti da ga izvršava. U svakom slučaju, kontrola Narodne banke tokom analize boniteta onoga koji želi da kupi akcije može utvrditi da postoje određeni nedostaci i onda se traži da se ti nedostaci otklone. Dali smo dozvolu tek pošto smo na osnovu dodatne dokumentacije bili uvereni da je reč o kredibilnim kupcima koji prema zakonu mogu da postanu vlasnici banke sa više od 15 odsto.

Takođe, sama Nacionalna štedionica dostavila je zahtev, tražila da se utvrdi bonitet ovih pravnih lica, imajući u vidu da je sama rekla da su to povezana lica. Dakle, činjenica da su to povezana lica nije sakrivana od NBS, već je sama Nacionalna štedionica podnela takav zahtev. Naš sektor za kontrolu banaka utvrdio je bonitet i posle mesec, dva dana, ne znam tačno koliko je to bilo, posle pribavljanja potrebne dokumentacije, izdata je saglasnost za kupovinu preko 15 odsto akcija Nacionalne štedionice.

Predsednik: Imajući u vidu činjenicu da su svi devizni prilivi, čijom je dinarskom protivvrednošću obavljena druga i treća dokapitalizacija, ostvareni preko Evroaksis banke u Moskvi, da li je ovo bilo omogućeno činjenicom da ste i vi, kao guverner NBS, odnosno NBK, plasirali određeni iznos deviznih rezervi u Evroaksis banci u Moskvi?

M. Dinkić: Vi verovatno dobro znate da to nije ni u kakvoj vezi, a mogli ste za to saznati iz zvaničnih dopisa moje naslednice

Kori Udovički koja se obraćala i gospođi Verici Barać i raznim tužilaštvima, jer je garnitura koja je ostala posle moje smene pokušavala šest meseci, rovarila je, mogu reći, po dokumentaciji Narodne banke sa željom da vidi da li je bilo šta u poslovanju bilo nezakonito. Mnogo krivičnih prijava su podnosili napamet, pogotovo sa željom da diskredituju i mene i G17 plus.

Na bazi jednog od tih dopisa citiraću vam odgovor Kori Udovički vezan za plasmane kod Evroaksis banke. Naime, ona jasno kaže: „ja ne moram na to da odgovaram, a to je činjenično stanje da su plasmani kod Evroaksis banke u Moskvi vršeni na bazi odluka Savezne vlade o deviznoj politici i projekciji platnog bilansa, u okviru kojeg se projektuje rukovanje deviznim rezervama“. NBJ je sa depozitnim plasmanima kod ove banke otpočela februara 1997. godine, dakle za vreme dok ja nisam bio guverner NBS. Zaista nije relevantno sa kojeg se računa obavlja dokapitalizacija ili bilo koje plaćanje. Inače, pošto je poslovanje ove banke prilično mistifikovano, moram da kažem - 32 banke u Srbiji posluju sa Evroaksis bankom.

Zašto se obavlja platni promet i preko ove banke, kao i preko drugih banaka u inostranstvu?

Zato što naša zemlja nije sklopila aranžman sa Londonskim klubom. Još uvek nemamo odgovarajući kreditni rejting i zbog toga kada neka naša preduzeća žele da otvore akreditive za uvoz robe, ako to rade preko Berklej banke, preko Dojče banke, preko Rabo banke, dakle

banaka sa najvišom mogućom reputacijom u svetu, zaračunavaju im se velike provizije.

Troškovi poslovanja su skupi. To je razlog zašto NBS, koja je zatekla depozit od prethodnog rukovodstva, nije želela naglo da povlači te depozite, već da tokom vremena smanjuje njihovo relativno učešće. Naime, relativno učešće depozita koje sam ja zatekao u Evroaksis banci bilo je oko pet odsto ukupnih rezervi.

To se vremenom smanjivalo i, kada sam napustio funkciju guvernera NBS, bilo je svedeno na oko dva odsto. Da smo naglo povukli sredstva pola srpske privrede išlo bi u bankrot. Dakle, jedini razlog što nije obavljeno naglo povlačenje jeste da bi se naša privreda lagano pripremala za prelazak na poslovanje preko nekih drugih banaka, zbog toga što nemamo sklopljen ugovor sa Londonskim klubom i zato što kao Srbija, kao zemlja, nemamo kreditni rejting“.

A već početkom marta (11.3) novoizabrani ministar finansija u Vladi Srbije Mladan Dinkić potvrdio je da će uskoro svakako biti povećan udeo države u Nacionalnoj štedionici po osnovu nepokretnosti. On je izjavio da je bivša Vlada Srbije tu temu pokrenula tek kada su raspisani izbori u nedostatku argumenata protiv G17 plus i kao inicijatora kampanje optužio Božidara Đelića. Dinkić je potvrdio da Vuka Hamovića poznaje od 1996. godine jer je on bio jedan od sagovornika za knjigu „Ekonomija destrukcije“, a da je sa Vojinom Lazarevićem sarađivao 1998. godine u pripremi ekonomskog pro-

grama Vlade Crne Gore. U vezi sa pitanjem većinskog vlasništva u Nacionalnoj štedionici, Dinkić je izjavio da nema ničeg spornog. Posle te izjave nastupa tišina koja traje sve do kraja 2004. godine.

Skoro godinu dana kasnije u novosadskom dnevnom listu Dnevnik (10. septembar 2005) pojavljuje se vest: „*Po svoj prilici, grčka EFG Eurobanka preužeće Nacionalnu štedionicu. Međutim, mnogi ekonomski stručnjaci tvrde da nije u pitanju 'široka ruka' grčke banke, već da je prava vrednost Nacionalne štedionice mnogo veća od njenog trenutno prijavljenog kapitala. No, čak i ako se ostavi po strani da li je u pitanju prava vrednost Nacionalne štedionice ne može se, a neko to uporno čini, zaboraviti da se u prodaju ove najbolje pozicionirane domaće banke ulazi sa mnogo nejasnoća i nerazjašnjenih stvari oko njenog osnivanja*“.

A 27. septembra EFG Eurobanka postaje većinski vlasnik Nacionalne štedionice jer je, prema podacima brokerske kuće Synergy Capital (čiji je jedan od vlasnika Nikola Živanović), uspjela da prikupi više od 52 odsto akcija. Mediji su odmah izračunali da su privilegovani osnivači i akcionari kojima je dozvoljeno da ulože novac u osnivanje Nacionalne štedionice na uloženih 1.500 evra zaradili 6.000 evra po akciji, a da su biznismeni Vojin Lazarević i Vuk Hamović na prodaji akcija Nacionalne štedionice zaradili 12,9 miliona evra.

Ministar finansija Dinkić ignoriše zgražavanje javnosti nad ovim podacima i izlazi s novom informacijom da Grci nisu kupili nekretnine, koje je država uknjižila kao svoje vlasništvo i time povećala svoj vlasnički udeo u Nacionalnoj štedionici na 37,7 odsto. On tvrdi da se Vlada nije odlučila da proda svoj udeo u Nacionalnoj štedionici jer namerava da zadrži pravo veta na sve odluke od strateškog značaja za rad Banke. Ujedno, najavio je da će država učestvovati u dokapitalizaciji Nacionalne štedionice, koju je najavila EFG banka, kako se ne bi smanjio državni udeo u banci. „Dok sam ja ministar finansija neću dozvoliti da učešće države padne ispod 25 odsto“, tvrdio je Dinkić u oktobru 2005. godine.

Šest meseci kasnije, 17. marta 2006. godine, EFG Eurobank kupila je za 35 miliona evra i državni paket akcija Nacionalne štedionice i tako postala jedini vlasnik ove banke. „Moje prošlogodišnje izjave o tome da država neće prodavati svoj paket akcija u Nacionalnoj štedionici bile su samo deo pregovaračke pozicije zahvaljujući kojoj smo sada izvukli cenu 6 prema 1. Namena Nacionalne štedionice bila je isplata stare devizne štednje i pošto je sada isplaćeno 95 odsto štediša, smatrali smo da je ona ispunila svoju svrhu. Ovim je **stavljena tačka** na sve spekulacije koje su se plele u javnosti od samog osnivanja Nacionalne štedionice“, rekao je ministar finansija Mladen Dinkić.

Mediji su, međutim, odmah primetili da ostaje nejasno kako je Nacionalna štedionica ispunila svoju namenu kada starim deviznim štedišama treba da se isplati još 3,5 milijardi evra. Naime, iako je isplaćeno 95 odsto štediša koji su imali sitne uloge, do tada je od ukupne sume stare devize štednje isplaćeno samo nešto manje od

četrvtine.

Državno vlasništvo u domaćim bankama prodavano je isključivo na tenderu, nadmetanjem više učesnika, ali to pravilo prekršeno je u slučaju Nacionalne štedionice. Vlada Srbije prodala je 15. marta 2006. godine 37,7 odsto svojih akcija u ovoj banci kroz blok-trgovanje na Berzi, koje za razliku od standardnih metoda isključuje konkurenciju. Po pravilu, ovaj metod se koristi samo za prodaju većih paketa, s tim da se pre transakcije između prodavca i kupca dogovori cena. Prodaju je ugovorio ministar finansija Mladen Dinkić. Pošto nema takmičenja u prodaji državnog udela, građani Srbije nikada neće saznati da li su kao poreski obveznici mogli da dobiju više od 35 miliona evra od grčke EFG Eurobanke (ili neke druge zainteresovane banke) za državni paket u Nacionalnoj štedionici od 37,7 odsto. Ekonomista Miodrag Zec izjavio je da je prodaja državnih akcija u Nacionalnoj štedionici preko blok-trgovanja netransparentna zbog toga što se taj metod koristi da bi se paket akcija prodao određenom kupcu.

Milan R. Kovačević, stručnjak za strana ulaganja, izjavio je da visoka cena koju je Eurobanka EFG najpre ponudila za otkup akcija manjinskih akcionara, a potom još viša za otkup državnog dela, ne treba da čudi: „Iza toga se krije želja stranog vlasnika da se konačno ‘pokrije’ sve što se događalo sa Nacionalnom štedionicom. Oni su dobro upoznati i sa aferom koja je pratila Štedionicu od dana osnivanja, kao i sa činjenicom da je pokrenuta istraga. Njihov interes je da se stavi tačka na taj slučaj“.

Epilog

Nacionalna štedionica je 26. januara 2006, prema rečima advokata Gorana Draganića, povukla krivičnu tužbu protiv bivšeg ministra finansija Božidara Đelića. Protiv Đelića je Nacionalna štedionica Prvom opštinskom sudu u Beogradu 2004. godine podnela krivičnu tužbu zbog клевете i narušavanja poslovnog ugleda i kreditne sposobnosti te banke. U tužbi je navedeno da je Đelić iznosio netačne podatke o poslovanju Nacionalne štedionice, povodom njene dokapitalizacije i vlasničkih odnosa u banci.

Anketni odbor Skupštine Srbije nikada do kraja nije završio svoj posao i nije napravio zajednički izveštaj o nepravilnostima oko Nacionalne štedionice. Izveštaj nije napravljen jer nije mogao da se postigne konsenzus svih članova Odbora koji su imali suprotne poglede i mišljenja oko formiranja, načina rada i prodaje Nacionalne štedionice. Svaka od političkih grupacija napravila je vlastiti izveštaj u skladu sa početnim pozicijama s kojima je ušla u rad Odbora.

Javnost Srbije nikada nije dobila odgovor parlamenta da li je u Nacionalnoj štedionici oštećen javni interes.

Poreski obveznici nikada nisu saznali rezultate istrage koju je 1. novembra 2004. godine započela Vlada Srbije zaključkom „da se do detalja ispita osnivanje i rad Nacionalne štedionice“.

Javnosti nikada nisu saopšteni podaci o proveru koju je Specijalno tužilaštvo za borbu protiv organizovanog kriminala „intenziviralo“ 30. septembra 2005. godine. Proveravane su sve optužbe iznete u vezi sa osnivanjem i poslovanjem Nacionalne štedionice. Proveravani su i navodi iz svih novinskih napisa o zloupotrebama oko Nacionalne štedionice, kao i krivična prijava koju je predsednik Demohrišćanske stranke Srbije (i bivši ministar pravde) Vladan Batić podneo protiv ministra finansija Mladana Dinkića.

„Zašto je Nacionalna štedionica, koja je prvorazredna afera, zaboravljena?“

(predsednica Saveta za borbu protiv korupcije Verica Barać,

Večernje novosti, 29. novembar 2004)

Afera „MOBTEL“

Svoje poslovno carstvo porodica Karić izgradila je i zaokružila u vreme međunarodne izolacije Srbije kao bliska vladajućoj porodici Milošević. Posle uvođenja ekonomskih sankcija Saveznoj Republici Jugoslaviji zbog njene militarističke politike u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, Slobodan Milošević kao nesputani politički diktator tražio je način kako da ekonomski organizuje državu i preživi izolaciju. Tako je nekolicini vernih i poslušnih ljudi oko sebe podelio „koncesije“, odnosno dozvolio, da se bave određenim poslovima pod njegovom kontrolom i uz pravo da naplaćuje „reket“. Porodici Karić data je koncesija za mobilnu telefoniju (i TV stanicu) i tako je nastala kompanija Mobtel u kojoj je i država Srbija imala (nikada do kraja utvrđenu količinu) vlasništvo. Nikada Miloševićeva država (dok je trajala) nije proveravala kako su i odakle Karići nabavljali opremu za mobilnu telefoniju u vreme sankcija i izolacije, to je bilo prepušteno njihovim „preduzetničkim sposobnostima“, a država je jedino brinula da sva potrebna oprema bez problema uđe u zemlju. Takođe, nikada nije bilo javno postavljeno pitanje da li Karići kao formalni upravljači (menadžment) kompanije uredno uplaćuju profit drugom vlasniku – državi Srbiji (vlasnik 49 odsto Mobtela) jer je sve tokove novca kontrolisao Milošević i verovatno profitom raspolagao prema ličnom nahodjenju. Uostalom, Karićeva banka koju je osnovao u Rusiji služila je za deponovanje Miloševićevog profita koji je ostvario upravljajući Srbijom bez ikakve kontrole. Neki američki izvori tvrdili su posle svrgavanja Miloševića (jesen 2000. godine) da je Karićeva banka u Moskvi čuvala dve milijarde dolara koje je Milošević izneo iz Srbije i da je Stejt dipartment Bogoljubu Kariću nudio nagodbu – da mu izda američku vizu (do koje je Karićima bilo veoma stalo) u zamenu za otkrivanje tajnih kanala Miloševićevog novca. Bogoljub Karić, međutim, nije bio voljan da pristane na takav „dil“.

Karići su preživeli Miloševićev poraz i nastavili da upravljaju „koncesijom“ koju im je poverio. Preživeli su i porez na ekstraprofit koji su morali da plate na osnovu odluke demokratskih vlasti zbog toga što su se obogatili u Miloševićevo vreme. Istina, taj novac im je ta ista demokratska vlast vratila na samom kraju Vlade Zorana Živkovića (koji je zamenio ubijenog premijera Zorana Đinđića).

Prema mišljenju mnogih političkih posmatrača Bogoljub Karić je postao opasan onog trenutka kad je ušao u politiku, formirao stranku, počeo da kupuje poslanike drugih partija u parlamentu, zapretio rušenjem Vlade i prema istraživanjima javnog mnjenja postao partner sa visokim procentom koalicionog kapaciteta.

U tim ocenama možda ima povišene doze političke subjektivnosti. Što se tiče poslovnog dela Karićevog angažmana u promenjenoj klimi posle demokratskih promena od 5. oktobra 2000. godine, gotovo niko od ozbiljnih članova poslovne zajednice u Beogradu nije imao razumevanja za Karićev „model“ biznisa i svakome je smetao

taj stari duh biznisa u novim ekonomskim okolnostima. „Muljanje“, izbegavanje plaćanja poreza, prebacivanje novca na povezane kompanije..., taj model bio je već prevaziđen u državi koja se trudila da uspostavi tržišna pravila poslovanja i dobar imidž kod kompanija koje su sa Zapada donele novi stil rada.

Biznis porodice Karić posle demokratskih promena previše je štrčao kao neprimeren „novom vremenu“, a u velikom delu (građanske) javnosti Karići su i dalje doživljavani kao relikv Miloševićeve epohe koji je Srbija nevoljno ponela u postmiloševićevski period.

S tog stanovišta „odstrel“ Karića mogao je da bude zgodan poen u nadmetanju na političkoj sceni. Sklon raznim vrstama podvala i dilova sa političkim vođama, Karić je sa svojim „biznisom“ uspeo da preživi prve godine tranzicije.

Ali, bilo je samo pitanje vremena na koji način će biti izvedena politička i poslovna „egzekucija“ jednog od viđenijih Miloševićevih poslovnih prijatelja-koncesionara i ko će je izvesti.

Način na koji je to izvedeno deo javnosti je pozdravio, ali je iza celog slučaja ostao neprijatan miris korupcionaške afere i sumnja da je, osim političkih, bilo i drugih vrsta „zarada“.

Politička ofanziva na Kariće formalno je otpočela krajem marta 2004. godine kada je ministar finansija i potpredsednik G17 plus Mladan Dinkić na izbornoj Skupštini svoje partije najavio da će se preispitati udeo države u vlasništvu kompanije Mobtel i već unapred utvrdio da je taj udeo veći nego što Bogoljub Karić prikazuje u javnosti: „Ne može se učešće države u Mobtelu određivati na bazi nekakvih pogodbi, nekakvog milosrđa ili volje. Dakle, mora se tačno utvrditi koliko je učešće države u Mobtelu. To mora uraditi međuresorska grupa Vlade, a ne pojedinac, i onda se okrenuti procesu tenderske prodaje državnog učešća u Mobtelu“.

Dinkićeva ofanziva, međutim, u početku nije imala podršku svih koalicionih partnera u Vladi čiji je premijer bio Vojislav Koštunica. Bogoljub Karić je od ranije imao političkog saveznika koji je participirao u toj koalicionoj vlasti. Bio je to predsednik Nove Srbije Velimir Ilić, živopisna mešavina kabadahije-narodnjaka-domaćina-demagoga. Kao ministar za kapitalne investicije polagao je pravo da njegov resor brine i o kompaniji Mobtel. Tako su se Ilić i Karić krajem marta 2004. godine zvanično sastali i iz tog susreta proizašla je neverovatna ponuda Karića da se kao većinski vlasnik (51 odsto) Mobtela odrekne šest odsto akcija u korist države (odnosno državnog preduzeća PTT koje je bilo vlasnik 49 odsto akcija) kako bi država postala većinski vlasnik. Ilićevo Ministarstvo izdalo je posle tog susreta saopštenje u kojem se kaže da je ministar „pozvao sve zainteresovane strane da se izjasne da li žele da pokažu dobru volju u rešavanju otvorenih pitanja, odnosno spremnost da obe strane (PTT i BK trejd) učine ustupke kako bi se sporna pitanja rešila na odgovarajući način, bez uplitanja bilo domaćih ili međunarodnih sudova“.

Istog dana kada je najavio državnu ofanzivu na Kariće (29. mart),

ministar Dinkić je izdao nalog Poreskoj upravi da pokrene postupak ponovne naplate 2,4 milijarde dinara od Mobtela koji je sredinom decembra 2003. godine, po nalogu Ministarstva za finansije prethodne vlade, vraćen toj kompaniji na ime ranije naplaćenog poreza na ekstraprofit Karićevoj Astra banci.

(Tada već bivši ministar finansija Božidar Đelić, koji je Mobtelu vratio 2,4 milijarde, izjavio je da ovakav Dinkićev potez nije slučajno povučen upravo sada: „Zanimljivo je da se sada poteže akcija povraćaja novca od Mobtela, u trenutku kada se pred Anketnim odborom priča o Nacionalnoj štedionici.“)

Krajem aprila kao bomba odjeknula je vest (Politika, 23. april 2004) da će Bogoljub Karić biti kandidat za predsednika Srbije na predstojećim (junskim) izborima.

Mesec dana kasnije (24. maja) realizovana je martovska najava ministra Dinkića – tog dana Poreska uprava uručila je kompaniji Mobtel rešenje u kojem je pisalo da ova firma u roku od 15 dana mora da plati 2,59 milijardi dinara od vraćenog ekstraprofita.

Podale u Vladi povodom Karića bile su golim okom vidljive, a sukobljene strane koriste medije da ocrne političke protivnike. Ministar Ilić će, iznerviran, u jednom trenutku reći da će „iseći prste Dinkićevoj mafiji“ i da „neće dozvoliti G17 plus da mešetare i u njegovom sektoru“. Odgovarajući na pitanje šta je razgovarao sa vlasnikom Mobtela Bogoljubom Karićem, ministar Ilić je rekao da „Kariću ništa nije obećao, ali da će na sednici Vlade izneti da je Karić voljan da se razgovori nastave i da se **dogovorimo** oko vlasništva Mobtela, da je Karić **voljan** da država bude većinski vlasnik kako bi mogla da proda svoj deo i, što je najvažnije, da je voljan da prekine sa tužbenim zahtevima i sudskom arbitražom. Ne poklanja Karić ništa državi. Vlada ne traži milostinju od njega, već samo da bude većinski vlasnik da bismo mogli to da prodamo. Prema papirima kojima ja raspolazem, država je vlasnik 49 odsto Mobtela, a Karić 51 odsto“.

Ilić optužuje Dinkića da po svetu uveliko pregovara sa mnogim firmama o prodaji državnog paketa akcija Mobtela: „Postavlja se pitanje da li Dinkić ovim postupkom objedinjuje više ministarskih fotelja i daje sebi ingerencije koje mu ne pripadaju. Ne treba da se dozvoli da zbog Dinkićeve želje da se obračuna s porodicom Karić na šteti budu cela država i njeni građani.“

Na sve to ministar finansija odgovara da „država ima dovoljno dokaza da je većinski vlasnik Mobtela i da je ministar Ilić preterao sa vulgarnostima i svakako da takvom čoveku nije mesto u Vladi Srbije, ali to je posao za premijera koji je sastavio vladu.“

Podale i svađe u kabinetu Vojislava Koštunice postaju sve žešće. Mediji saznaju da je krajem juna Koštunica pokušao da na sastanku sa Ilićem i Dinkićem smiri strasti jer je postojala realna pretnja da će vlada pasti zbog Mobtela. Rezultat tog sastanka video se vrlo

brzo, kada je Vlada usvojila Izveštaj međuresorne radne grupe za ispitivanje vlasništva u kompaniji Mobtel prema kojem 58,76 odsto vlasništva Mobtela pripada Javnom preduzeću PTT saobraćaja Srbija, dok je 41,21 odsto u vlasništvu stranog osnivača, Sistema Braća Karić – BK trejd, odnosno BK trejd iz Moskve. Vlada je formirala i komisiju koja pregovara sa Mobtelom da se upiše novi vlasnički odnos u korist države, odnosno PTT.

Takva odluka Vlade bila je podrška Dinkićevom modelu rešavanja spora oko Mobtela. On prvo optužuje Velimira Ilića da štiti ekonomske interese Bogoljuba Karića, a zatim (povodom najave Bogoljuba Karića da će pred međunarodnom arbitražom u Cirihu, gde državu tuži za pričinjenu štetu oko pitanja Mobtela i Astra banke, tražiti odštetu od 1,3 milijarde dolara) kaže: „Ako Karić želi međunarodnu arbitražu, on tamo može da izgubi ceo Mobtel. Država je raspoložena za arbitražu, ali to neće ići u njegovu korist, jer Karić svih ovih godina nije uplatio ni dinara dividende državnom vlasniku, preduzeću PTT Srbija. Osim izveštaja komisije koja je utvrdila da je najmanje nesporno vlasništvo države u Mobtelu 59 odsto, u taj obračun uopšte nije uneta šteta koju je država pretrpela time što je Karić preko svojih of-šor kompanija dividendu izvlačio iz zemlje i time oštetio preduzeće PTT Srbija za milionske iznose. Ako saberemo sve račune, dakle, Karić će izgubiti ceo Mobtel“.

Objašnjavajući kako je moguće da jedan tako važan ministar (za kapitalne investicije) štiti interese bogatog i uticajnog biznismena, a da to nema nikakve, ni formalne, posledice na sve što on kao ministar radi, Dinkić je kratko odgovorio: „Ministar Ilić je samo jedan glas u Vladi.“

Ilić je istovremeno negirao optužbe, koje su pre svega stizale iz G17 plus, da Karić preko njega ruši Vladu Srbije: „Meni je drago zbog te izjave pošto sam mislio da su u Vladi jedino korumpirani Dinkić i Labus. Mnogi su sumnjali u njih dvojicu“, izjavio je Ilić.

Dinkić je optužio Bogoljuba Karića, „jedinog predsednika stranke koji ima svoju televiziju“, za zloupotrebu nacionalne frekvencije preko koje podgrevanjem nerealnih očekivanja podstiče brojne štrajkove. Istovremeno, ista ta Vlada u kojoj je Dinkić sedeo mirno je mesecima posmatrala kako taj biznismen-političar zloupotrebljava javno dobro (TV frekvencije) u privatne svrhe i tim povodom nije „potegla“ zakon kojim bi to onemogućila.

Zatim se oglasio i Bogoljub Karić koji je izjavio da ministar za kapitalne investicije Velimir Ilić ne štiti njegove interese, niti lobira za njega. „Posle razgovora sa Ilićem prihvatio sam da se udeo BK trejda u Mobtelu smanji sa 51 na 45 odsto jer sam smatrao da je bolje da se odreknem tih šest odsto kapitala u korist države, nego da se kompanija i dalje suočava sa problemima i propada“, rekao je Karić. Tek sredinom avgusta (iako mu je Poreska uprava u maju ostavila rok od 15 dana da plati) kompanija Mobtel isplatila je 2,9 milijardi dinara na osnovu poreza na ekstraprofit Astra banke. Tim povodom Bogoljub Karić je rekao: „Zbog blokade računa Mobtela ozbilj-

no je ugroženo poslovanje te kompanije, sprečen razvoj, a u pitanje je došla i realizacija ugovora sa Eriksonom i Simensom u vrednosti 135 miliona evra“.

Ali, krajem septembra stižu novi zahtevi na račun Karića: Sindikat PTT procenio je da „porodica Karić poreskim obveznicima u Srbiji duguje oko 250 miliona evra zbog neisplaćenih dividendi u Mobtelu“.

Bogoljub Karić će se u 2004. godini samo još jednom oglasiti, pokušavajući da javnosti podmetne svoju verziju daljeg raspleta afere Mobtel. On je, naime tvrdio da je prihvatio predlog Vlade (ali nije hteo da kaže ko je uputio taj predlog) da budući strateški partner kupovinom 49 odsto državnog kapitala i devet odsto kapitala BK trejda u Mobtelu dobije ukupno 58 odsto vlasništva.

A na početku 2005. ministar finansija kao najveću političku tragediju u Srbiji prethodne godine označio je politički uspon Bogoljuba Karića i njegove stranke Pokret snaga Srbije. Ministar Dinkić zatim nagoveštava sudbinu Bogoljuba Karića: „Ukoliko ova ili rekonstruisana vlada bude imala mandate do 2008. godine, on će nestati sa političke scene“.

Vešt u prevarama, Karić u javnost pušta informaciju (7. mart 2005) da je „posle višemesečnih pregovora ruskoj grupaciji Alfa prodao kompaniju BK trejd, inače osnivača i većinskog vlasnika Mobtela, iako su Rusi za to isplatili veliku sumu novca. Nije milijarda dolara, ali je suma viša od 500 miliona“.

S druge strane, Dinkić tvrdi da Bogoljub Karić nije mogao da ruskoj grupi Alfa bez saglasnosti Vlade Srbije proda udeo u vlasništvu Mobtela, jer tako piše u osnivačkom ugovoru Mobtela.

Ali već u maju Karić na svojoj televiziji objavljuje snimak potpisivanja novog ugovora, ovog puta sa grupom austrijskih investitora koje predvodi Martin Šlaf, o prodaji BK trejda. Šlafa će u narednim mesecima srpski mediji opisivati kao „austrijskog Jevrejina umešanog u mnoge privatizacione skandale u zemljama u tranziciji i potkupljivanje političara u Izraelu, zbog čega mu se u toj zemlji sudilo“.

U jednom od brojnih intervjuua u to vreme²⁸ Karić objašnjava da je svoju kompaniju BK trejd (većinskog vlasnika Mobtela) prodao austrijskoj kompaniji Telekom koja je suvlasnik mobilne telefonije u Sloveniji, Bosni, Hrvatskoj, Bugarskoj i da su Austrijanci sve proučili i kupili kompaniju sa rizikom da će tek posle završetka arbitraže u Cirihi znati koliki će biti njihov vlasnički udeo u Mobtelu. A na pitanje „kako je istu firmu nešto ranije prodao Rusima“, Karić je odgovorio da je „Alfa grupa s norveškim partnerom htela da kupi Mobtel, ali su odlučili da posao prepuste austrijskom Mobitelu, s kojim će takođe ući u saradnju“.

Konzorcijum austrijskih investitora, koji predvodi Martin Šlaf, saopštio je polovinom avgusta te godine da je preuzeo BK trejd iz Moskve, suvlasnika Mobtela, a početkom septembra propao je

²⁸ Nedeljni telegraf, 18. maj 2005.

pokušaj bečkih investitora da postave svoje ljude na sva organizaciono važna mesta u mobilnom operateru 063 (u međuvremenu je promenjeno ime kompanije Mobtel u „063“.)

Ali već u oktobru (belosvetki hohštapler, kako su ga nazivali pojedini mediji u Beogradu) Martin Šlaf postaje ozbiljan pregovarač sa Vladom i iz televizijskih izveštaja javnost saznaje da Šlaf prisustvuje sednicama ministarskog kabineta. Tako je javnosti doturena informacija kako se Šlaf na sastanku žalio ministrima Dinkiću i Iliću (koji su „zakopali ratne sekire“) da je nekadašnja firma Bogoljuba Karića Mobtel dužna više od 100 miliona evra i da je ostala samo ljuštura od nekadašnjeg preduzeća. Tada je prvi put iznet podatak koji je navodno saopštio Martin Šlaf da je Karićima za kupovinu te firme platio 400 miliona evra. Na tom sastanku Šlaf je navodno ponudio da od PTT Srbija otkupi 58,8 odsto vlasništva Mobtela (što je bio minimalni procenat koji je država očekivala od Ciriške arbitraže) i da isplati 52 miliona evra zaostalih dividendi u nekoliko rata, a medijima je plasirana ocena „da predstavnici države nisu bili previše impresionirani ponudom“.

Medijima je zatim doturena informacija koja bi trebalo da sugeriše kako su stvari oko Mobtela (odnosno 063) čiste i pod kontrolom i u kojoj se tvrdi da je početkom oktobra „na nivou Vlade Srbije dogovoreno da se sve odluke vezane za Mobtel potvrđuju isključivo na sednicama kabineta premijera Vojislava Koštunice“.

Kraj novembra bio je rezervisan za najavu još jedne akcije protiv Karića, odnosno Mobtela. Naime, ministar finansija Dinkić obrušio se na predsednika Srbije Borisa Tadića koji je tih dana razgovarao sa Bogoljubom Karićem kao predsednikom političke stranke Pokret snaga Srbije. Dinkić se javno pita „šta Tadić ima da priča sa Karićem o Kosovu, kada se zna koliko je Kariću stalo do interesa srpskog naroda u pokrajini jer je Mobtel dao licence za mobilnu telefoniju na Kosovu Albancu Ekremu Luki, navodnom finansijeru Oslobođilačke vojske Kosova“. Mesec dana kasnije Vlada Srbije oduzela je licencu Mobtelu, a kao razlog Vlada je navela „štetni ugovor koji je sklopljen sa firmom Mobikos u vlasništvu Ekrema Luke iz Peći, čime su najteže oštećeni ekonomski interesi Srbije i direktno ugroženi njeni nacionalni bezbednosni interesi“.

Za mnoge je ovako žestoka reakcija vlasti bila nepotrebna jer su pregovori sa Martinom Šlafom bili obećavajući. Objašnjenje je uskoro stiglo i svodilo se na puku političku borbu. Naime, pozadina ovakvog iznenadnog poteza Vlade krila se u događajima u republičkom parlamentu na osnovu kojih je Vlada zaključila da će poslanička grupa „Za evropsku Srbiju“, koju je Karić kontrolisao, biti proširena sa još nekoliko (kupljenih) poslanika. Budući da bi to značilo gotovo siguran pad Vlade, iskorišćen je poslednji adut iz rukava (Ekrem Luka) i Karić je doveden na rub propasti. U opštoj halabuci niko nije primetio izjavu Karićevog advokata Zdenka Tomanovića koji je rekao da je Karić sedam meseci ranije svoj udeo prodao austrijskoj kompaniji Martina Šlafa i da on nema nikakve

veze sa Mobtelom“.

Bivši potpredsednik srpske Vlade Žarko Korać primetio je kako bi „svakome moralo biti jasno da je porodica Karić postala predmet policijske, finansijske i sudske istrage tek kada je formirala poslaničku grupu u Skupštini Srbije. Kada se vlast osetila ugroženom, naglo je otkrila ‘nepravilnosti’ u poslovanju BK grupe. Mediji su nekritički preneli čak i stupidno objašnjenje da ranije nije bilo dovoljno dokaza da se reaguje. U suštini, mediji su poslužili vlasti u njenom obračunu s političkim protivnikom. Kao u dobrim, starim totalitarnim vremenima, tek na mig vlasti mediji su izlili svoj pravedni gnev na označenog protivnika“.

I prvi dani 2006. godine bili su rezervisani za najave onoga što će se dešavati. Zadužen za taj posao ponovo je bio ministar finansija koji je odmah posle novogodišnjih praznika najavio da će u prvoj polovini godine biti raspisan tender za dodelu licence za mobilnu telefoniju mreže 063 koju je koristio Mobtel. Dinkić je rekao da Mobtel nije nacionalizovan, već mu je samo oduzeta licenca za mobilnu telefoniju i da sada može da se bavi drugim delatnostima. Komentarišući najavu tužbe Martina Šlafa protiv države Srbije, Dinkić je rekao da Vladi Srbije nikada nije bio predložen ugovor koji su austrijski investitori na čelu sa Martinom Šlafom sklopili s Karićem. „Ako je aranžman kakav su sklopili Šlaf i Karić evropska perspektiva Srbije, onda Srbija ne treba da uđe u Evropsku uniju“, izjavio je tom prilikom Dinkić.

Samo mesec dana kasnije javnost saznaje da su se država Srbija i Martin Šlaf dogovorili na obostrano zadovoljstvo. O tome je obaveštava ministar finansija Mladen Dinkić koga je u međuvremenu premijer Vojislav Koštunica imenovao za koordinatora srpskog dela radne grupe za pregovore.

Suština dogovora Vlade i Martina Šlafa bila je u tome da će biti osnovana nova zajednička firma za mobilne telekomunikacije koja će, potom, biti prodana na tenderu sa celokupnom opremom dotadašnjeg Mobtela i pretplatničkom bazom. (Ili, jednostavnije rečeno, Vlada Srbije i njeni austrijski partneri izvlačenjem kapitala iz Mobtela formirali su novo telekomunikaciono preduzeće u kojem je država Srbija vlasnik 70 odsto kapitala, a austrijski konzorcijum 30 odsto.) Dinkić je tada saopštio da će Vlada pre tendera pripremiti sve neophodne akte za prenos opreme vredne 250 miliona evra, koju je PTT stekao preuzimanjem Mobtelovih potraživanja kod Hipo Alpe Adria i Rajfajzen banke, a Mobilkom Austrija preuzeće dugove Mobtela za opremu vrednu 90 miliona evra, nabavljenu od švedskog Eriksona, i isplatiti Martinu Šlafu kompenzaciju za kupovinu BK trejda. Ministar Dinkić potvrdio je da se Vlada Srbije sa austrijskim investitorima dogovorila o povlačenju svih tužbi koje se pred domaćim i međunarodnim sudovima vode oko vlasničkih prava u Mobtelu: „To podrazumeva i povlačenje tužbi pred međunarodnom arbitražom u Cirihu“, dodao je Dinkić.

U to vreme ministar Dinkić nekoliko puta je u javnim istupima

„špekulisao“ sa brojkom od 100 miliona evra, koliko je austrijski konzorcijum Martina Šlafa platio Bogoljubu Kariću kupovinu BK trejda (suvlasnika Mobtela).

Mediji su tada pravili računice i izneli podatak da će od čitavog posla oko izdavanja licence za novog mobilnog operatera u budžet Srbije ući 82 odsto postignute cene, dok će Martin Šlaf dobiti 12 odsto. Takva računica proizlazi iz činjenice da će 40 odsto vrednosti koja se postigne na tenderu biti fiksna nadoknada za licencu koja će pripasti državi, a ostalih 60 odsto Srbija i Austrijanci će podeliti u srazmeri 70:30.

„Država je novim sporazumom sa Austrijancima, izdejtvovala tri puta višu vrednost mreže 063 na predstojećem tenderu nego što bi bila cena da su u ovom poslu ostali Karić i Šlaf“, rekao je Dinkić.

„Ovaj dogovor je koristan, iako nisam u potpunosti zadovoljan, ali nisam ni gubitnik“, prokomentarisao je Šlaf.

Posle ovako postignutog dogovora, u javnosti se pojavio Bogoljub Karić s pitanjem „zar premijer ne sluti i može li da pređe preko toga da je neko uzeo bar 100 miliona evra provizije da bi sve to uradio?“ Umesto odgovora, Vlada Srbije dala je 4. aprila 2006. godine saglasnost na sporazum sa konzorcijumom austrijskih investitora o rešavanju svih problema u vezi sa Mobtelom. Sporazum sadrži 14 dokumenata kojima će biti regulisani odnosi u novoformiranoj kompaniji Mobi 63, uključujući i način prodaje te kompanije. Minimalna cena po kojoj će biti prodat Mobi 63 biće 800 miliona evra, od čega 320 miliona evra za licencu. Srbiji pripada 82 odsto prihoda, odnosno najmanje 680 miliona evra. Ministar finansija Mladan Dinkić izjavio je da su Austrijanci isplatili 2,1 milijardu dinara dividendi koje je od Mobtela potraživalo preduzeće PTT Srbija i ponovio da se „Sporazumom konačno rešavaju svi sporovi pred međunarodnim i domaćim sudovima kojih je bilo 13. To znači da prestaje Arbitraža u Cirihi i da se povlači tužba protiv Srbije za vraćanje licence. Povlači se i tužba BK trejda za dobijanje 13 odsto akcija u Telekomu“, rekao je Dinkić.

Austrijski investitor Martin Šlaf rekao je da ga je Karić „prevario, s obzirom na to da je u ugovoru o prodaji BK trejda zatajio da postoji ugovor na osnovu kojeg bi Mobtelu mogla biti oduzeta licenca. Verovatno ne bi ni imalo smisla da ga tužim jer je u bekstvu, njegove firme su ostale bez prihoda i nema sredstava da isplati novac koji bih mu tražio. Sporazumom sa Vladom Srbije i prodajom novog preduzeća na tenderu povraćiću svoje prethodno ulaganje“.

Krajem jula na javnom tenderu norveška telekomunikaciona kompanija Telenor kupila je kompaniju Mobi 63 i za to platila 1,513 milijardi evra. Prema klauzulama kupoprodajnog ugovora državi Srbiji, kao većinskom vlasniku Mobija 63, od ove prodaje pripalo

je 1,155 milijardi evra, a preostalih 358 miliona evra pripalo je austrijskom konzorcijumu koji je od Bogoljuba Karića otkupio udeo u kompaniji Mobtel, čiju je opremu i korisnike preuzeo Mobi 63 posle oduzimanja licence Mobtelu.

Posle prodaje ministar Dinkić je izjavio da je budžet Srbije dobio šest puta više novca nego što je nudio austrijski konzorcijum, na čelu sa Martinom Šlafom, u pregovorima o preuzimanju državnog udela u Mobtelu.

A austrijski biznismen Martin Šlaf ocenio da on i njegove kolege nisu nezadovoljni i da je cena „OK za nas“.

Bilo je to veliko finale predstave zvano Mobtel, posle kojeg su zavese spuštene.

Epilog

Bilo je, istina slabašnih, pokušaja da se otvori javna rasprava u kojoj bi trebalo da se odgovori na jednu od dilema koja je ostala da visi u vazduhu: Telenor je kupio Mobtel...Martin Šlaf je na kraju dobio više novca nego što je platio Bogoljubu Kariću.

Samo je jedan događaj s kraja avgusta podsetio građane Srbije na taj slučaj i možda ponudio delimičan odgovor na neka od pitanja. Naime, prilikom posete Evropskoj uniji srpski ministar finansija Mladan Dinkić razgovarao je sa komesarom za proširenje Olijem Renom, a tom razgovoru prisustvovao je i austrijski biznismen Martin Šlaf. Prema televizijskom zapisu RTV B92, na pitanje novinara šta u srpskoj delegaciji radi Martin Šlaf, ministar Dinkić je rekao da je gospodin Šlaf ugledni biznismen koji je tu da pomogne. I u intervjuu NIN-u (14. septembar 2006) Dinkiću je postavljeno pitanje na osnovu čega je zaključio da Šlaf misli dobro Srbiji, da je on prijatelj Srbije. „Na osnovu žara s kojim je, pred svojom prijateljicom Benitom Ferero Valdner, hvalio ekonomske reforme koje se sprovode u Srbiji“, odgovorio je Dinkić.

Pitanje: Pa o njemu se prvo govorilo kao o špekulantu, sumnjivom investitoru, kad ono sad, zar je on toliko moćan u Briselu?
Dinkić: „Ne znam šta se o njemu pisalo. U svakom slučaju, svi koji žele da pomognu Srbiji su dobrodošli“.

Pitanje: Oko produženja pregovora sa EU, lobira li neko za nas tamo, osim Šlafa?

Dinkić: „Da“.

Afera „KNJAZ MILOŠ“

Afera „Knjaz Miloš“ nastala je u vreme prodaje i konačne privatizacije jedne od najpoznatijih fabrika mineralne vode iz Arandelovca. Dugi niz godina predstavljalo se da ta fabrika posluje uspešno, a mineralna voda pod tim imenom imala je dugu tradiciju i bila jedan od najpoznatijih brendova Srbije.

Prvu privatizaciju preduzeće „Knjaz Miloš“ doživelo je u vreme režima Slobodana Miloševića, kada je prema tadašnjem zakonu radnicima (ali i brojnim oficirima Vojske i policije) kroz akcije podeljeno oko dve trećine vlasništva, a ostatak je država zadržala za sebe. U Miloševićevo vreme ta fabrika bila je jedan od najvećih donatora njegove partije, a tadašnji direktor nije krio svoje partijsko opredeljenje i naklonost Socijalističkoj partiji Srbije. Tek kasnije, kada je fabrika dobila novog većinskog vlasnika, ispostavilo se da preduzeće i nije poslovalo tako sjajno kako se prikazivalo i da su iza nameštenih poslovnih rezultata bili gubici i loše upravljanje kompanijom.

Finalna privatizacija „Knjaza Miloša“ pokazala je potpuno ogoljeno način na koji je Srbijom upravljala Vlada premijera Vojislava Koštunice. On je došao na vlast obećavajući građanima uspostavljanje pravne države i razvoj institucija sistema (omiljena reč u predizbornoj kampanji krajem 2003. godine bila mu je „pretemeljenje“ Srbije), a na primeru afere „Knjaz Miloš“ i laik je mogao da se uveri kako toj vlasti ništa ne znače nezavisne institucije sistema (Komisija za hartije od vrednosti, zakonom predviđeni nezavisni arbitar na tržištu hartija od vrednosti), kako ih izvršna vlast potčinjava sebi i uništava, kako se pojedinci mešaju u poslove koji im ne pripadaju (ostavljajući tako prostor za sumnju u korupciju) i kako nadležne državne službe postaju oruđe u rukama obesnih političara. I u ovoj aferi pod pritiskom javnosti formiran je parlamentarni Anketni odbor, ali on ništa nije uradio (kao i u slučaju Nacionalne štedionice), jer je njegova struktura odražavala odnos snaga u vlasti, pa je na ceo slučaj stavio tačku političar koji je do grla bio umešan u tu aferu, potpredsednik Koštuničine vlade Mirosljub Labus.

Arandelovačka fabrika mineralne vode dospela je u žižu javnosti 6. avgusta 2004. godine kada je u Agenciji za privatizaciju potpisan Memorandum o sporazumevanju, odnosno o strateškom partnerstvu kompanije „Knjaz Miloš“ i kompanije Mag LLC 12 iz Sjedinjenih Američkih Država, čiji je vlasnik košarkaš Vlade Divac. Memorandumom je bilo definisano da će u roku od mesec dana uslediti Pismo o namerama koje je zaista stiglo 3. septembra i koje su potpisali Agencija i Divac. Suština strateškog partnerstva počivala je Divčevoj na nameri da dokapitalizuje „Knjaz Miloš“ i tako uđe u svojinsku strukturu te kompanije.

Nevideni galimatijas oko „Knjaza Miloša“ počinje, međutim, u septembru kada Agencija za privatizaciju prenebregava sporazum sa Divcem i taj način završne privatizacije „Knjaza“ i odlučuje se za

drugaciji model – donosi odluku o prodaji paketa akcija „Knjaza“ metodom javne ponude. Ova odluka dovela je do toga da je država objedinila svoje sa akcijama malih akcionara i za tako formiran većinski paket od 71,8 odsto akcija, tražila 20.000 dinara po akciji. Na taj oglas za preuzimanje (kupovinu) akcija javljaju se tri zainteresovana igrača – investicioni fond FPP Balkan limited, slovenačka Pivovarna Laško i francuska kompanija Danone. I kao najbolji ponuđač pojavljuje se FPP, što Komisija za hartije od vrednosti i konstatuje.

Bio je to početak afere „Knjaz Miloš“.

Radnici fabrike, mediji i deo javnosti bacaju se „drvijem i kamenjem“ na Komisiju, žaleći za košarkašem Vladom Divcem kao potencijalnim investitorom koji je ostao „kratkih rukava“.

Već tada u javnosti se uveliko raspalmsala polemika da G17 plus, stranka Miroljuba Labusa i Mladana Dinkića, kontroliše sve tokove novca u Srbiji. A kao jedan od učesnika u toj raspravi pojavio se i predsednik Komisije za hartije od vrednosti Milko Štimac, takođe visoki funkcioner te partije i jedan od ključnih aktera u aferi „Knjaz Miloš“ koji je izjavio da „upravo suprotno, G17 plus hoće da prekine dosadašnji monopol zakulisnih finansijskih centara moći koji ne dozvoljavaju da se formiraju normalne institucije.“

Tih dana potpredsednik Vlade Srbije Miroljub Labus izjavljivao je da Vlada „nikoga ne favorizuje“ u procesu privatizacije „Knjaza Miloša“ i isticao da će „u skladu s tim odlučiti šta će raditi sa svojim paketom od 40 odsto akcija“.

I premijer Vojislav Koštunica bio je uključen u taj slučaj. U razgovoru sa delegacijom Sindikata „Knjaza Miloša“ koja je kod njega došla da se žali na Komisiju za hartije od vrednosti koja ne brani državne interese u dokapitalizaciji ove kompanije, Koštunica je (prema svedočenju predsednika Samostalnog sindikata u toj kompaniji Žike Kolarevića na TV B92 27. avgusta 2004. godine) obećao „da će u ponedeljak pokrenuti državne mehanizme da to *nekako* bude zaustavljeno“.

Na ovakvo obećanje premijera reagovao je predsednik Komisije za hartije od vrednosti Milko Štimac rečima „da naša javnost ne shvata da je u većini razvijenih država organ koji kontroliše tržište, odnosno promet kapitala, po kapacitetu ovlašćenja i značaju za privredni život ravan centralnoj banci“. Štimac je potom objasnio mehanizam funkcionisanja modela ponude javnog preuzimanja prema kojem pošto je FPP Balkan limited ispunio zakonske pretpostavke (na primer, položio novac za eventualno preuzimanje ciljanog paketa akcija), Komisija je pozvala ostale zainteresovane koji su spremni da daju iste ili bolje uslove za preuzimanje akcija. Pošto su se ti zainteresovani javili, u naredne dve sedmice se od svakog od njih traži da dostave takozvanu poboljšanu ponudu u zatvorenoj koverti. Kad se otvore koverta moći će da se proceni koja je ponuda najpovoljnija, pa se kao takva proglašava. Kraj priče je, međutim, kada akcionar reši da proda svoje akcije po toj ponudi jer se javni

ponudač u suštini obraća ni Komisiji ni državi ni direktorima, već akcionarima. „Zbog svega toga mogu da kažem da je Divčeva kompanija zakasnila da se uključi u igru“, objasnio je Štimac i savetovao državi (kao jednom od većih akcionara u „Knjazu“) da se:

- a) sa svojim paketom javi na neku ponudu za preuzimanje,
- b) da sve to ignoriše i
- c) da svoj paket proda nekom trećem igraču koji se uopšte ne pojavljuje u ovoj trci.

Država se u septembru odlučuje da pozove male akcionare „Knjaza“ da udruže akcije i propisuje cenu od 20.000 dinara za akciju. Potpredsednik Vlade Labus tvrdi da „država vodi računa i o preduzeću i o državnim interesima i da je dobra ideja da država ponudi svoj paket na udruživanje sa manjinskim paketom“ i zatim kaže: „Privatizacija 'Knjaza' je primer kako se sve zakuvalo pre nego što je država uzela stvar u svoje ruke“. (Internacional, 24. septembar 2004)

Predsednik Komisije za hartije od vrednosti Milko Štimac nije delio mišljenje svog stranačkog šefa Labusa pa mu je odbrusio „da niko ne sme da navodi akcionare šta da rade sa akcijama. A kad je već predložila zajednički paket sa malim akcionarima, država je morala da im kaže da je to zajednički rizik. Akcionarima 'Knjaza' mora da bude obezbeđeno da odlučuju po svojoj volji. Niko ne sme tu da navija, pa ni država“. Na sednici parlamentarnog Odbora za privatizaciju krajem septembra Štimac je izjavio da je postojao svojevrсни medijski pritisak u slučaju „Knjaza“ i da je dolazak fabričkih kamiona iz Arandelovca pred zgradu Vlade bio svojevrсни presing.

Taj organizovani dolazak radnika „Knjaza Miloša“ na demonstracije pred zgradu Vlade bio je, prema rečima vicepremijera Labusa, razlog da se država još aktivnije uključi u prodaju akcija ove kompanije. A pred okupljenim radnicima ispred Vlade Labus je (29. septembar) rekao da „država nikoga ne može da protežira u kupovini 'Knjaza' i da će svi za koje se ustanovi da su odgovorni za nepravilnosti u ovom poslu biti zakonski sankcionisani – od brokera do Komisije za hartije od vrednosti. U postupak moraju da se uključe policija i tužilaštvo kako bi se videlo da li bilo prinude prilikom prodaje akcija“.

Kako se država umešala i uzela „stvar u svoje ruke“ videlo se krajem novembra kada je potpredsednik Vlade Miroljub Labus izjavio da je Agencija za privatizaciju donela odluku da svoj deo akcija kompanije „Knjaz Miloš“ proda francuskoj firmi Danone, jer smatra da je to društveno najrentabilnije. *(U međuvremenu Danone je postigao dogovor sa košarkašem Vladom Divcem, formirali su zajedničku firmu Apurna koja se zatim pojavila kao zainteresovani kupac akcija „Knjaza Miloša“)*

Potez države naveo je neke od radnika-akcionara da povuku naloge o prodaji akcija investicionom fondu FPP Balkan limited i preusmere ih na prodaju Apurni. U javnosti se tada moglo čuti da je menadžment „Knjaza Miloša“ vršio pritisak na radnike, ali je ključnu ulogu odigrala supruga Vlade Divca i njegov prijatelj

(takođe košarkaš) Predrag Danilović koji su na jednom skupu radnika u Arandelovcu obećali da će Danilović pokloniti po 3.500 dinara svakom akcionaru koji se odluči da proda akcije Apurni. Posle takve ponude Apurna je saopštila da je, prema zvaničnim podacima Centralnog registra, na njen račun deponovano preko 54 odsto akcija „Knjaza Miloša“.

Gostujući na državnoj televiziji Miroljub Labus je izjavio da je „najvažnije da se u slučaju privatizacije ‘Knjaza’ sve završilo po propisima i da su svi dobili više nego što su očekivali. Država je dobila ozbiljnog investitora jer je Danone velika kompanija, a i Divac je napravio dobar posao. I pored velike nervoze, sve se dobro završilo“. Međutim, direktorka brokerske kuće MV investments (zastupnik FPP Balkan limited) Dragijana Radonjić Petrović navela je tim povodom računicu prema kojoj mali akcionari prodajom većinskog paketa akcija „Knjaza Miloša“ firmi Apurna gube 8,8 miliona evra, a država 12,5 miliona evra. „Država, koja je sve vreme sprovođenja ovog postupka favorizovala Danone, treba da objasni građanima zašto se odriče tog novca“, rekla je Dragijana Radonjić Petrović.

Međutim, dan kasnije (22. novembra) dogodio se nevideni obrt. Komisija za hartije od vrednosti diskvalifikovala je ponudu Apurne zbog nezakonitih radnji, ubeđivanja akcionara i davanja novčanih poklona koji nisu navedeni u zvaničnoj ponudi za kupovinu akcija „Knjaza Miloša“. Iako je Komisija sazvala konferenciju za novinare da bi saopštila ovu odluku, „neko iz Vlade“ sprečio je da se ova odluka objavi na takav način. Kasnije je nepobitno utvrđeno da je potpredsednik Vlade Miroljub Labus uoči zakazane konferencije za novinare Komisije za hartije od vrednosti, na kojoj je trebalo da kompanija Apurna bude diskvalifikovana iz utakmice zbog Danilovićeve ponude, pozvao Milka Štimca na razgovor i insistirao da se to ne desi. Komisija je potom otkazala konferenciju za novinare, a Štimac je završio je u Urgentnom centru zbog srčanih problema i kolapsa.

Dušan Bajec, član Komisije za hartije od vrednosti, rekao je da je Komisija donela neopozivu i jednoglasnu odluku zbog grubog kršenja Zakona o hartijama od vrednosti: „Naime, kontrolori na terenu su utvrdili da je Snežana Divac, u obraćanju zaposlenima u ‘Knjazu Milošu’ u ime Apurne, zvanično izjavila da će Predrag Danilović svakom akcionaru koji proda tom konzorcijumu akcije isplatiti dodatnih 3.500 dinara. Time su eliminisani ostali učesnici i naprasno je promenjena njihova odluka“.

Ovakva odluka Komisije za hartije od vrednosti koja je ***jedina zakonom ovlašćena da arbitrira na tržištu hartija od vrednosti*** izazvala je veoma žestoke reakcije samo jednog političara iz izvršne vlasti – potpredsednika Vlade Miroljuba Labusa, kome inače u opisu radnog mesta nije zapisano da treba da se bavi poslovima vezanim za prodaju akcija kompanija. Labus je za časopis Reporter (24. novembra) objasnio zašto se umešao u prodaju akcija „Knjaza Miloša“: „Bilo bi lepo da je čitav proces završen el-

egantno i meni ne bi padalo na pamet da se u to mešam. Kad me pozovu, to znači da je neko nešto zabrljao i da je pobegao i Labus sad treba da vadi kestenje iz vatre. Mi smo morali da obezbedimo da se elementarna pravila poštuju. Problem je u tome što su ona međusobno protivrečna. Ovog momenta nismo spremni na te sofisticirane metode trgovine akcijama kao što je preuzimanje. Moja uloga je da se obezbede fer pravila igre. FPP je najavio krivične prijave protiv aktera ove prodaje i pojedince u državnoj upravi eksplicitno optužio za korupciju. Kad neko to izjavi, onda neka da podatke tužilaštvu i krivci će odgovarati, ako ne da podatke onda on mora da odgovara. Krajnje je vreme da se prestane sa tako olakim davanjem ocena o korumpiranosti“.

Kako je izgledalo „vadenje kestenja iz vatre“ objasnio je nešto kasnije Milko Štimac na saslušanju u policijskoj Upravi za borbu protiv organizovanog kriminala rečima da su ga zbog javnog preuzimanja „Knjaza Miloša“ najviše zvali Miroljub Labus, potpredsednik Vlade i Predrag Bubalo, ministar privrede. (Blic, 27. novembar 2004)

Labus je zatim u izjavi dostavljenoj državnoj novinskoj agenciji Tanjug ocenio da je odluka Komisije za hartije od vrednosti da diskvalifikuje ponudu Apurne za preuzimanje akcija kompanije „Knjaz Miloš“ potpuno nezakonita i najavio da će njegova stranka G17 plus napustiti Vladu ukoliko se u ovom slučaju ne štiti zakonitost.

Samo nekoliko sati posle Labusove pretnje da će G17 plus napustiti Vladu, hitno je (u 22 sata) sazvana vanredna sednica Vlade Srbije na kojoj je, prema rečima premijera Vojislava Koštunice, zaključeno „da nadležni državni organi ispitaju zakonitost svih postupaka u vezi sa privatizacijom firme „Knjaz Miloš“, da preduzmu sve pravne radnje za ocenu zakonitosti rada Komisije za hartije od vrednosti i da MUP i tužilaštvo utvrde da li je u tom procesu bilo krivičnih dela“. Potpredsednik Vlade Miroljub Labus izjavio je na konferenciji za novinare posle sednice Vlade da je od policijske Uprave za borbu protiv organizovanog kriminala (UBPOK) zatražio da u celini ispita slučaj.

Ministar pravde Zoran Stojković upustio se u tumačenje odluke Komisije za hartije od vrednosti i kao fingiran ocenio razlog za diskvalifikaciju ponude Apurne i naveo da je republičkog tužioca upoznao sa rešenjem Komisije za hartije od vrednosti kako bi ga on proučio i utvrdio ima li elemenata krivičnog dela.

A ministar privrede i privatizacije Predrag Bubalo rekao je na istoj konferenciji za novinare posle sednice Vlade da će Javni tužilac uputiti predlog Komisiji za hartije od vrednosti da poništi odluku o diskvalifikaciji „Apurne“ i da donese novu odluku.

Odmah sutradan Republičko tužilaštvo ekspresno je Komisiji za hartije od vrednosti podnelo zahtev da Komisija oglasi ništavim svoje rešenje kojim je diskvalifikovana ponuda Apurne za kupovinu akcija „Knjaza Miloša“. Istovremeno, Republičko javno tužilaštvo zahtevalo je od Komisije za hartije od vrednosti da obustavi izvršenje rešenja o diskvalifikaciji Apurne jer je „donošenjem

rešenja o diskvalifikaciji Apurne povređen zakon, uz postojanje osnovane sumnje da su pri tom učinjena krivična dela koja se gone po službenoj dužnosti“.

Komentarišući događanja u aferi „Knjaz Miloš“ predsednica Saveta za borbu protiv korupcije Verica Barać tvrdila je: „Ovo što Vlada radi je otvoreno zastrašivanje i pritisak na Komisiju za hartije od vrednosti, čime se poništava zakonita procedura. Izvršna vlast ovakvim ponašanjem ne osporava samo odluku, već i samu Komisiju, i time 'rastura' institucije. Nije prvi put da se tako nešto dešava“. A predsednica Komiteta za ljudska prava Biljana Kovačević-Vučo izjavila je tim povodom da je potpuno jasno da je Komisija za hartije od vrednosti promenila odluku o diskvalifikaciji Apurne posle pritiska Vlade i tužilaštva na njene članove: „Time je Vlada prekršila nekoliko zakona i potpuno poništila osnovni princip demokratije o podeli vlasti. Za takvo kršenje zakona neko u Vladi mora da odgovara, ne samo politički, nego i krivično“.

A zatim se afera do krajnosti ogolila. Radikalski funkcioner Aleksandar Vučić obelodanio je da je 7. oktobra u stanu Miroljuba Labusa boravio potpredsednik kompanije Danone i da su se tada dogovorili da „Knjaz Miloš“ bude prodat Francuzima po ceni od 17.500 dinara po akciji.

Pritešnjen dokazima i sa objašnjenjem da je bio bolestan pa nije mogao da ode u Vladu na sastanak, Labus je potvrdio da se u svom stanu susreo sa predstavnikom kompanije Danone jer je to tražila jedna strana ambasada i dodao da „nema ništa sporno u tome što se potpredsednik Vlade sastaje sa vodećim ljudima jedne velike svetske kompanije“. Labus je zatim istakao da je zadovoljan načinom na koji su državni organi započeli istragu o neregularnostima u procesu preuzimanja akcija preduzeća „Knjaz Miloš“: „Konačno su se javni tužioci probudili i državni organi su počeli da rade svoj posao“. Zatim je rekao „da je kompanija Danone u svetu proizvodnje vode ono što je 'mercedes u svetu proizvodnje automobila, dok je FPP Balkan limited 'fijaker'. Ako 'fijaker' u tržišnoj utakmici pobedi 'mercedes', onda to nije problem srpske vlade“.

Miroslav Prokopijević, direktor Centra za slobodno tržište i naučni saradnik na Institutu za evropske studije, za list Blic (28. novembra) ocenio je da „čim prodavac (država) ne uzme najvišu ponuđenu cenu, može da se sumnja samo u dve stvari. Ili su neki ministri blesavi pa ne znaju šta rade, ili su uzeli novac da bi se prodaja namestila određenom kupcu. I u jednom i u drugom slučaju postoji samo jedan zaključak. Ako su blesavi treba da idu u ludnicu, a ako nisu onda treba da se sprovede istraga i, najverovatnije, da idu u zatvor... Vlada je više puta prekršila i pravila i zakon. Prvi put time što se uopšte umešala, potom što je prihvatila najnižu cenu i time ne samo opljačkala poreske obveznike, već i prekršila svoje obećanje da neće prodavati akcije za manje od 20.000. A zatim, vršeći pritisak na Komisiju za hartije od vrednosti, potom i na tužilaštvo koje je nezakonito uvučeno u igru... Ulazak države u priču znači da bar

neki ministri hoće da uzmu nezakonitu proviziju od prodaje, jer bez tog mešanja ne bi mogli... Neće biti istrage i kazne... Praktično, svi prekršioци se amnestiraju... To 'posipanje pepelom' je katastrofalna poruka budućim investitorima". Na pitanje koliko je regularan sastanak potpredsednika Danonea i Miroljuba Labusa u njegovom stanu, Prokopijević je odgovorio: „To bi moglo da bude u redu ukoliko ako nam neko pokaže da Toni Bler prima u svom privatnom stanu predstavnike Nestlea uoči prodaje Nestleu neke engleske državne firme. UBPOK treba da se usredsredi na onoga ko najviše preti drugima“.

Kad su stvari loše krenule po njega, Labus je potegao još jedan argument i slučaj „Knjaza Miloša“ doveo u odnos sa „pokušajem da se obori vlada i izazovu prevremeni izbori i to u trenutku kada G17 plus ponovo dobija na rejtingu, a neke druge stranke počinju da gube“.

Posle svih događaja francuska kompanija Danone javno se povukla iz čitavog posla kako bi sačuvala dobro ime u poslovnim krugovima i kako bi sprečila uticaj afere u Srbiji na vrednost svojih akcija na berzi.

Ova afera bila je veoma neprijatna i za Vladu Vojislava Koštunice jer je s jedne strane ostavila duboku sumnju u korumpiranost najviših državnih činovnika, a s druge strane pokazala katastrofalno nedemokratski način vladanja, kontrolu pravosuđa i uništavanje institucija sistema. Državnim činovnicima je zbog toga bilo važno da što pre samoinicijativno zatvore aferu. Tako je Labus 24. novembra zaključio da je privatizacija „Knjaza Miloša“ izvedena po zakonu i da prodajom mogu da budu zadovoljni svi učesnici u procesu: „Sve se završilo po propisima i svi su zaradili, a prodaja 'Knjaza' dobra je vest za strane investitore“. A ministar privrede Predrag Bubalo izjavio je 29. novembra da „niko od ministara u Vladi Srbije nije primio mito u postupku privatizacije arandelovačkog preduzeća Knjaz Miloš“.

Afera „Knjaz Miloš“ preneti je i u 2005. godinu kada je Anketni odbor srpskog Parlamenta pokušao da dođe do istine. Glavni akter koji je sve vreme afere bio u njenoj žiži i pod reflektorima javnosti pred Odborom se branio već poznatim stavovima:

- da se u svom stanu 7. oktobra 2004. godine sastao sa predstavnicima francuske kompanije Danone, a susret okarakterisao kao diplomatski sastanak, održan na inicijativu francuske ambasade i da je kao potpredsednik Vlade trebalo da garantuje francuskoj vladi da će svi učesnici u procesu biti ravnopravni i da neće biti diskriminacije. On je rekao da se tada sastao sa potpredsednikom Kompanije Danone Žakom Vinsentom, direktorom Frederikom Pekastanom i njihovim savetnikom Nikolom Živanovićem (lice poznato iz još nekih afera, inače savetnik guvernera Mladana Dinkića, pa viceguverner, jedan od prvih ljudi u izbornom štabu Miroljuba Labusa na predsedničkim izborima, direktor Beogradske banke u stečaju, predsednik Up-

ravnog odbora Nacionalne štedionice, suvlasnik konsultantske kuće Sinerdži kapital)

- da je Vladino mešanje iniciralo štrajk akcionara „Knjaza Miloša“ ispred zgrade Vlade Srbije jer su akcionari, prema njegovim rečima, tražili da im država garantuje da će se proces završiti na zakonit način
- negirao da je vršio pritisak na Komisiju za hartije od vrednosti. Nikoga od članova Komisije nije zvao telefonom, a da je Milka Štimca nazvao da ga pita ko je pobedio u nadmetanju
- da je Vlada morala da reaguje jer je postojala bojazan da će biti oborena
- da je zbog svega što se događalo Srbiji, u svetu narušen ugled kada je reč o dolasku novih investicija

Anketni odbor završio je rad bez ikakvog zaključka. Predstavnici stranaka vladajuće koalicije u Odboru imali su većinu u odlučivanju i stopirali su svaki zaključak koji bi teretio nekog od njihovih stranačkih kolega za koje se u javnosti sumnjalo da su umešani u aferu.

Neprijatan miris korupcije ostao je da lebdi u javnosti.

Tom utisku išao je naruku događaj s početka jula kada je predsednik Komisije za hartije od vrednosti Milko Štimac sazvao konferenciju s ciljem da „lobira“ za usvajanje Zakona o preuzimanju i Zakona o izmenama zakona o tržištu hartija od vrednosti pre „letnjih ferija“, kako bi se konačno zaštitio institut privatne svojine i kako bi se izbegle neprijatne situacije kakvih je bilo prilikom prodaje akcija „Knjaza Miloša“. Trud Milka Štimca bio je uzaludan jer je potpredsednik Vlade Miroljub Labus izjavio da je plan Vlade da ove predloge zakona usvoji tokom jula meseca, ali da će se oni naći u Skupštini tek na jesen. U to vreme u Srbiji pljuštale su ponude za preuzimanje raznih firmi prema istom principu prema kojem je preuzet „Knjaz Miloš“ – u prvih šest meseci 2005. godine Komisija za hartije od vrednosti odobrila je 45 ponuda, dok je 2004. godine za prvih sedam meseci odobreno 12 ponuda. To ubrzanje tumačeno je u stručnim krugovima željom i spregom političara i poslovnih krugova da se pre donošenja zakona o preuzimanju iskoristi ovako „liberalno“ tržište.

Kad su novinari pitali Milka Štimca ko koči zakone kad su predsednik Komisije za hartije od vrednosti, ministar finansija, predsednik Skupštine i potpredsednik Vlade iz iste partije – G17 plus, Štimac je slegao ramenima i rekao: „Pitajte G17 plus“.

Kada su u jesen 2005. godine predlozi tih zakona ipak stigli u parlament, ministar finansija Mlađan Dinkić je, obrazlažući potrebu za manjom nezavisnošću Komisije za hartije od vrednosti nego što je bila do tada, izjavio da je „u ovom trenutku potrebno da Komisija za hartije od vrednosti bude blizu Vlade“.

U intervjuu za list Danas (15. decembar 2005) Miroljub Labus je izjavio „da je cela stvar legalno završena. Ni Anketni odbor nije doneo

nikakav zaključak, kao ni UBPOK. Ni sud ni istražni postupak koji teče nisu do kraja priveli stvar...Prema tome, sve se lepo završilo“.

Epilog

„Knjaz Miloš“, nekada vodeće preduzeće za proizvodnju mineralne vode, izgubilo je status tržišnog lidera. Iz godine u godinu smanjivalo je broj zaposlenih i količinu proizvedene mineralne vode. Vlasnik fabrike, investicioni fond Salford (u čije ime je FPP Balkan limited kupio „Knjaz Miloš“) od 2009. godine pokušava da proda kompaniju, ali nema kupaca koji bi ponudili sumu kojom bi prodavac bio zadovoljan.

Ovakav poslovni rezultat ponovo je otvorio dilemu – da li bi možda bilo bolje dovesti strateškog partnera (Danone) ili su država i mali akcionari ispravno postupili kad su se polakomili zbog količine novca dobijene od investicionog fonda FPP Balkan limited.

Vojne afere

Afera „Satelit“

Agencija Beta emitovala je 2. februara 2007. godine vest sledeće sadržine: „Vojno odeljenje Okružnog suda u Beogradu oslobodilo je bivšeg ministra odbrane Srbije i Crne Gore Prvoslava Davinića optužbi da je zloupotrebio službeni položaj prilikom dodele osam stanova pripadnicima svog obezbeđenja, rekla je portparolka suda Ivana Ramić. Ona je navela da tokom postupka nije bilo dokaza da je Davinić pripadnicima Kobri dodelio veću kvadraturu stanova u beogradskim naseljima Cerak i Bežanijska kosa nego što im je to po zakonu pripadalo.

Suđenje Daviniću počelo je 31. maja prošle godine i bilo je zatvoreno za javnost zbog iznošenja dokumenata i podataka koji su imali status službene tajne“.

Bila je to samo jedna od tri afere vezane za ime ministra vojnog Prvoslava Davinića, civila i eksperta Ujedinjenih nacija od koga se očekivalo da svojim iskustvom pomogne tranziciju Vojske jedne zemlje čija je militaristička politika krajem prošlog veka nanela mnogo zla i patnji narodima u regionu.

Ne samo svojom voljom, Davinić se našao u vrtlogu političkih, bezbednosnih i finansijskih igara vezanih za vojne i bezbednosne reforme u kojem su mnogi lovili u mutnom, lobirali za očuvanje ili rasturanje državne zajednice Srbije i Crne Gore, ali i upravljali prodajom ne male vojne imovine zaostale još iz doba socijalizma.

Tim povodom u redakcijskom komentaru dnevni list Danas (24. novembar 2005. godine) povodom napada na već smenjenog ministra Davinića piše „da je jeretik stigao pred sud javnosti baš zato što se usudio da dirne u partijsko blago, kontrolu nad finansijskim tokovima koju G17 plus pažljivo sprovodi i ljubomorno čuva. Na tom fonu je i najnovija optužba da je Davinić po diskrecionom pravu podelio osam stanova članovima svog brojnog obezbeđenja i da niko to nije osporio ranije iako, treba li naglasiti, nisu mogli biti kupljeni iz drugih izvora nego iz budžeta Srbije (iz kojeg su i plate obezbeđenju). Pošto budžet kontroliše ministar finansija (Mlađan Dinkić, G17), jedini logičan zaključak je da nabavka spornih stanova, vrednih bar pola miliona evra, ranije nije bila sporna zato što je Davinića štitilo pripadništvo stranci“.

U društvu u kojem nije postojala civilna kontrola vojnih i bezbednosnih struktura, a politička elita koja je upravljala zemljom nije se ni trudila da je uspostavi, zakonito se ulazilo u „sivu zonu“ poslovanja i oko vojnih liferacija i oko prodaje vojne imovine. Upravo dve afere – zakup satelita i nabavka vojne opreme – pokazuju kako

je Srbija izgledala u vreme (2004-2008. godina) druge demokratske vlade posle petooktobarskih promena 2000. godine.

Već početkom 2005, druge godine vlade Vojislava Koštunice, javnost je saznala kako Ministarstvo odbrane razmišlja o angažovanju satelita za osmatranje situacije na Kosovu i jugu Srbije. U štampi je objavljena vest da je Glavni odbor partije G17 plus na predlog Mladana Dinkića doneo odluku da se ide u projekat profesionalizacije Vojske SCG do kraja 2006. i da je odmah posle tog sastanka ministar odbrane Prvoslav Davinić pozvao u Ministarstvo odbrane grupu ljudi i izdao im zadatak: „Za sedam dana morate da pripremite idejni projekat profesionalizacije naše armije“.

Prva polovina te godine bila je tiha rovovska bitka između srpskog Ministarstva finansija (kojim je upravljao Mladan Dinkić) i Ministarstva odbrane Državne zajednice Srbija i Crna Gora (na čijem je čelu bio Prvoslav Davinić) oko finansiranja zajedničke Vojske, je jer Dinkićeva teza bila da je poreski obveznici Srbije mnogo plaćaju. U vojnim krugovima to je dočekano kao neviđeni atak na tradicionalno nedodirljivog budžetskog korisnika koji se, usput, pozivao na „složenu bezbednosnu situaciju u regionu“ vezanu za Kosovo i jug Srbije. U vojnim krugovima u to vreme ocenjivano je da je Dinkić kao javnu metu izabrao Davinića, a stvarno je ciljao Vrhovni savet odbrane Državne zajednice koji se spremao da ga optuži za zakidanje sredstava Vojsci i neminovni bankrot Ministarstva odbrane. Kao „krunski dokaz“ pokušaja G17 plus da disciplinuje Ministarstvo odbrane za javnost, ali i vojne krugove, bio je zahtev potpredsednika te stranke i ministra finansija Mladana Dinkića da na mesto pomoćnika ministra odbrane za finansije postavi partijskog kolegu Aleksandra Radovića, inače bivšeg direktora Poreske uprave Srbije u Vladi Zorana Đinđića. Ministar odbrane Davinić pokušao je da taj partijski manevar objasni kao dogovor sa Dinkićem o kontroli novca koji za Vojsku izdvajaju srpski poreski obveznici, pa otuda i nije bilo potrebe da se konsultuje sa crnogorskim predstavnicima u Vrhovnom savetu odbrane.

A onda je krajem avgusta 2005. Dinkić potvrdio pisanje medija da je sukob sa Prvoslavom Davinićem nastao i zbog zahteva predsednika Državne zajednice Srbija i Crna Gora Svetozara Marovića da se Vojsci da 53 miliona evra za zakup satelita koji bi navodno nadgledao Kosovo, jug Srbije i Crnu Goru.

U to vreme je i otkriveno da je dva meseca ranije, u junu, sa izraelskom kompanijom Imidžiset internešenel potpisan ugovor o zakupu špijunskog satelita „eros“ na dvadeset godina i po ceni od 43 miliona evra.

Iako su pojedini analitičari odmah u početku signalizirali da je reč o „originalnoj i uzbudljivoj budalaštini“, afera je mesecima potresala javnost Srbije i Crne Gore da bi se, uz Davinićevu ostavku, na kraju naglo ugasila (kako je i počela), a da do početka 2007. nije privedena kraju i da se nije saznalo da li je u njoj bilo korupcije.

A počela je ocenom ministra Dinkića na sednici Odbora za privre-

du i finansije Skupštine Srbije da je uz pomoć partijskog kolege Aleksandra Radovića saznao da u Ministarstvu odbrane postoji organizovana grupa koja štetno deluje. Samo „afera satelit“ mogla je Srbiju koštati 50 miliona evra, tvrdio je Dinkić. „Terali smo miša, a isterali slona“, slikovito je prikazao razmere otkrića Dinkić i, onako usput, optužio nevladinu organizaciju Atlantski savet Srbije i Crne Gore da „ima određenu ulogu“ u ovim dešavanjima, ali da ne zna kakvu. Atlantski savet vodili su Vladan Živulović i Veljko Kadijević (prvi blizak Novoj demokratiji, odnosno Liberalima Srbije, partiji bivšeg ministra policije Dušana Mihajlovića), a Savet je trebalo (kao organizacija civilnog društva) da ima značajnu ulogu u prodaji vojne imovine. U uobičajenom stilu, prepoznatljivom iz nekih drugih afera, Dinkić je najavio da je spreman da stavi svoju funkciju na raspolaganje parlamentu zbog ove afere za koju je, kako je rekao, bio odgovoran jer je predložio Prvoslava Davinića za ministra odbrane, ako ona ne bude do kraja rasvetljena.

Ni Davinić ne ostaje dužan Dinkiću, koga optužuje da je godinu dana vršio razne pritiske da otme kontrolu nad vojnom imovinom i vojnim finansijama, da je sprečio prodaju Vojno-tehničkog instituta za 16 miliona evra (i time izgradnju 400 stanova za pripadnike Vojske SCG), da se umešao i sprečio prodaju vojnog dobra Karadorđevo i da je u proleće 2005. tražio da mimo zakona i predviđene procedure imenuje Radovića za pomoćnika ministra odbrane kako bi kontrolisao vojne finansije, nabavke i imovinu. „Dinkić tako želi da drži vojni budžet. Suprotstavio sam se ideji da jedna stranka - G17 plus - drži ključne sisteme odbrane, odnosno Vojsku SCG, u šaci. Dinkić me je tada optužio da sam nesposoban da vodim vojne finansije jer on, eto, zna da Crna Gora ne plaća svoje vojne obaveze, da u vojnim finansijama vlada haos, pa je neophodno da u Ministarstvo odbrane dode ‘spasilac’ koji zna da vodi te poslove... Kako se Vrhovni savet odbrane nije sastajao, Dinkić nije imao strpljenja da tu priču izvedemo do kraja kako treba, pa je kod mene insistirao da prekršim zakon i preko noći imenujem Aleksandra Radovića. Ja sam to odbio. Da bi me kaznio, Dinkić dva meseca nije davao plate zaposlenima u Vojsci SCG...Srpska javnost treba da zna da se ministar finansija bori za to da lično odlučuje kome će se i šta prodati od vojne imovine koja vredi oko pet milijardi evra“, izjavio je Davinić za Nedeljni telegraf 7. septembra 2005. U medijima se (Glas javnosti, 12. novembar 2005) moglo pročitati da postoje i drugi razlozi za sukob Dinkića i Davinića. Spominjan je Davinićev pomoćnik Pavle Janković, takođe član G17 plus, za koga se tvrdilo da je pokrenuo priču o satelitu i Izraelcima pošto nije prošao njegov predlog da se satelit zakupi od francuske firme Astrium.

Afera je zapravo postala javni skandal u vreme posete Izraelu predsednika Srbije Borisa Tadića. Njemu je tada predat sporazum potpisan 4. juna 2005. između kompanije Imidžiset internešenel i Vlade SCG, koju je zastupalo Ministarstvo odbrane. Ispod teksta

sporazuma bili su potpisi ministra Prvoslava Davinića u ime Saveta ministara SCG i zastupnika kompanije Imidžiset internešenel, ali na dokumentu nije bilo nikakvih pečata. Takođe, Tadiću je uručen i dokument od 2. februara 2005. u kojem je navedeno da Ministarstvo odbrane SCG daje ovlašćenja firmi Kamira krek da pregovara o satelitskim uslugama sa Imidžiset internešenelom dok se ne postigne finalni dogovor. I ispod ovog teksta potpisan je bivši ministar odbrane.

Posle sveopšteg „pranja ruku“ državnih zvaničnika kako nisu imali nikakve informacije o zakupu satelita, Davinić se javno zapitao: „Zar mislite da bih ja mogao tako nešto da uradim bez saglasnosti Saveta ministara ili VSO? Upravo mi je Vojislav Koštunica, kada su me optuživali za proviziju, rekao da nema ni govora o korupciji. A onda me je i on ‘pustio niz vodu’. Na sednici VSO 8. marta 2005. godine predočio sam informaciju o nabavci satelita i tada je VSO ovlastio Ministarstvo odbrane da krene u realizaciju aktivnosti oko satelita, a cela priča bila je označena kao državna tajna. Svi oni dobro znaju da su u najuži izbor ušle dve ponude, ali je prednost data Imidžisetu jer je ta firma obezbeđivala nezavisan pristup satelitu, za razliku od satelita ‘Astrium’ čiji se korišćenje može blokirati. Ministarstvo je potom uputilo informaciju Savetu ministara o potrebi uključivanja SCG u sistem satelitske kontrole koju je Svet usvojio 12. aprila i naložio da se krene sa realizacijom cele priče, odnosno da se postupi u skladu sa zaključkom VSO. A da se finansijska sredstva obezbede iz Fonda za reformu sistema odbrane i prihoda utvrđenih Zakonom o budžetu Republike Srbije. Onda je početkom juna 2005. u Parizu održan sastanak sa predstavnicima Imidžiseta koji su već pripremili za potpis konačni tekst ugovora o nabavci satelita. Tada sam im objasnio da moj potpis ne može da proizvede obavezujuće pravno dejstvo u pogledu finansijske strane ugovora, budući da je za to potrebno da se prethodno obezbede vanbudžetska sredstva, što su oni tada razumeli i prihvatili“.

Prema kasnijem objašnjenju ministra Davinića predugovor o zakupu izraelskog satelita formalno je bio potpisan, ali nikada nije stupio na snagu zbog nedostatka finansijskih sredstava na nivou državne zajednice.

Poslanički klub G17 plus u Skupštini Srbije i Crne Gore odlučio je septembra 2005. da pokrene postupak za opoziv ministra odbrane državne zajednice Prvoslava Davinića, a dan kasnije Izvršni odbor G17 plus odlučio je da iz stranke isključi Prvoslava Davinića „jer je prekršio osnovna moralna načela i napustio program stranke“. Stranka je izrazila zadovoljstvo što je „čitava Vlada Srbije bila iza ministra finansija Mladana Dinkića u njegovoj borbi protiv korupcije“.

Davinić je odbijao da podnese ostavku i tiho je smenjen, a već sredinom novembra nadležne službe Ministarstva odbrane SCG vodile su istragu o odgovornosti sada već bivšeg ministra odbrane Prvoslava Davinića i očekivalo se da će protiv njega biti podneta

krivična prijava i da je jedina dilema bila da li će Davinić biti okrivljen za krivično delo zloupotrebe službenog položaja i prekoračenje ovlašćenja u izvršenju ili u pokušaju.

Da bi se u javnosti stvorila što čvršća predstava o lošem radu ministra Davinića pokrenuta je i afera sa osam stanova koje je on, navodno, dodelio osobama zaposlenim u vojsci koje, prema zakonu, na to nisu imale pravo.

Početkom sledeće 2006. godine konstatovano je da nijedna od tri afere u koje je upleten bivši ministar odbrane SCG Prvoslav Davinić nije pred skorim raspletom, iako su krivične prijave protiv njega uredno uknjižene u beogradskom Okružnom sudu. Portparol Okružnog suda Ivana Ramić izjavila je da povodom „afere Satelit“ još nema zahteva tužioca za pokretanje istrage, iako je krivična prijava odavno podneta. „Slučaj satelit još ne vodimo. MUP još nije podneo prijavu i nema osnova za pokretanje postupka“, izjavila je Mirjana Ilić, portparol Okružnog javnog tužilaštva. A Veljko Kadrijević, predsednik Atlantskog saveta, izjavio je: „Možda istraga i stoji zbog toga što neke stvari teško mogu da se dokažu. Mislim da polovina od onoga što se Daviniću stavlja na teret slobodno može biti bačena u vodu“.

Početkom marta 2006. godine novi ministar odbrane Zoran Stanković izjavio je da „kada je reč o ‘aferi satelit’ stav pravosudnog odbora i službe za zakonodavstvo Saveta ministara je da taj ugovor nije pravno obavezujući i da potraživanje Izraelaca ne treba platiti: „Rekli smo da nećemo platiti prvu ratu od 4,5 miliona evra, ni dinara nećemo dati. Služba za zakonodavstvo preuzela je obavezu da u narednom periodu vodi brigu o aferi i eventualnim posledicama. Pomno pratimo sve događaje u vezi sa ovom aferom i nećemo dozvoliti da plaćamo nešto što nismo zakupili. Savet ministara treba da odluči da li će protiv nekoga zbog toga pokrenuti odgovornost“. A srpski ministar finansija Mlađan Dinkić obelodanio je da su vlasti u Beogradu predložile izraelskoj kompaniji da za ugovoreni iznos kupe vatrogasna kola, sisteme za navodnjavanje i odvodnjavanje i sistem veza za vojsku. U Savetu ministara Državne zajednice Srbija i Crna Gora podsetili su ministra da ugovor sa „Imidžisetom“ nije pravno važeći i da ne proizvodi pravno dejstvo. A zatim je ministar odbrane Zoran Stanković 18. oktobra 2006. godine saopštio da je celokupan materijal oko zakupa vojnog satelita označen kao državna tajna.

Nekoliko dana pre nego što će napustiti Vladu Srbije (26. oktobar 2006) ministar finansija Mlađan Dinkić rekao je da Srbija ne daje novac iz budžeta Izraelu prema spornom ugovoru o zakupu vojnog satelita i da to neće činiti dok problem ne bude rešen. On je novinarima u Vladi Srbije rekao da Ministarstvo za ekonomske odnose sa inostranstvom sa Izraelom pregovara o tom ugovoru potpisanom sa firmom Imidžiset internešenel. „Nema nikakvog plaćanja i ne verujem da će ga biti ove godine dok se ne napravi sporazum sa Izraelom“, ocenio je Dinkić.

Epilog

Suđenje bivšem ministru odbrane SCG Prvoslavu Daviniću zbog zaključivanja ugovora o zakupu špijunskog satelita štetnog po državu sa izraelskom kompanijom nastavljeno je 6. marta 2012. godine iznošenjem odbrane optuženog bez prisustva javnosti, zbog poverljivosti informacija iz arbitraže. Pred Prvim osnovnim sudom u Beogradu suđenje Daviniću prethodno je odlagano tri puta – u septembru 2010, kao i u septembru i decembru prošle godine, jer sudu nije bila dostavljena neophodna dokumentacija. Prema navodima optužnice Davinić je mimo propisane procedure zaključio ugovor o pravu korišćenja satelita vredan 44,9 miliona evra sa izraelskom firmom i pribavio korist toj firmi. Zbog neispunjavanja obaveza iz ugovora o zakupu satelita izraelska kompanija je tužila Srbiju i dobila spor tako što je država obavezana da joj nadoknadi štetu od oko 37 miliona dolara. Prethodno je u sud stigla i arbitražna odluka iz Londona iz spora Srbije i Izraela, koja je takođe poverljiva i nesmesa objaviti bez saglasnosti obe strane u sporu. U optužnici se navodi da je Davinić zaključio ugovor bez ikakvog prethodnog postupka izbora ponuđača i bez bilo kakve prethodne stručne konsultacije sa Generalštabom Vojske SCG ili bilo kojim drugim odgovornim i stručnim osobama Vojske SCG, radi utvrđivanja potrebe satelitskog nadzora teritorije sa stanovišta odbrane zemlje i zbog definisanja uslova za ugovaranje odgovarajućih usluga. Srbija je, posle gubitka spora pred pariskim sudom, pred redovnim sudom u Londonu neuspešno osporavala nadležnost arbitraže u Parizu za odlučivanje u tom sporu. Kako tužba koju je zastupalo Republičko javno pravobranilaštvo nije usvojena, Srbija je bila obavezna da londonskom sudu plati troškove postupka u iznosu od 13.800 evra.

Afera „Pancir“

I ova afera smeštena u „vojni milje“ pokazala je „stanje stvari“ u državnoj administraciji i poslužila njenom tvorcu (ministru finansija) da sa funkcije otera ministra odbrane i svog partijskog kolegu Prvoslava Davinića. Kao novi negativan lik pojavio se Mile Dragić, biznismen iz Zrenjanina i proizvođač vojne opreme kojom je snabdevao i Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Mediji koji su u to vreme „hranjeni“ obiljem materijala iz Vlade Srbije utrkivali su se u objavljivanju raznih senzacionalističkih detalja iz Dragićeve biografije – da je imao veze sa starim (Miloševićevim) strukturama, pre svega sa Nebojšom Pavkovićem i pokojnim policijskim generalom Radovanom Stojčićem Badžom, čija žena Jasna Stojčić i dalje radi u Dragićevoj firmi. A dovođen je i u vezu sa kupovinom hotela „Moskva“ u Beogradu, u kojoj je posredovao kao zastupnik of-šor kompanije Net vest fajmans sa ostrva Belize.

Afera je „pukla“, opet u jednom dnevnom listu, onda kada je ministar finansija Mladan Dinkić „saznao“ da je vojna oprema od Dragića kupovana uz pomoć uvećanih faktura i da je država opljačkana za milione evra, a da je taj novac Mile Dragić stavio sebi u džep, potkupljujući neke vojne funkcionere koji su mu omogućili da dođe do ugovora sa Vojskom.

„Do tih podataka došli smo sasvim slučajno“, ponovo je bio benevolentan srpski ministar finansija u izjavi za dnevni list Blic (7. septembar 2005. godine). Dinkić je javnosti objasnio mehanizam „krađe“ državnog novca u vojnim liferacijama: „Sve je počelo 12. avgusta kada je načelnik Uprave za snabdevanje Ministarstva odbrane pukovnik Mile Bogdanović svom zameniku Milovanu Andriću dao nalog da telefonom pozove pukovnika Jovicu Vučkovića kako bi pribavio naloge o potrebama Vojske u vrednosti od 80 miliona evra. Vučković već 15. avgusta pokreće zahtev za nabavku opreme od Dragića i dostavlja ga Upravi za snabdevanje. Interesantno je da su cene u američkim dolarima. Tako šlem košta 200 dolara, ali tri dana kasnije isti proizvod ima cenu od 250 evra, što je, objašnjava Dinkić, razlika od 50 evra po šlemu. Cene pancira su prema Vučkoviću 1.500 dolara, ali u ugovorima koštaju 1.753 evra, što je više za oko 550 evra po komadu, a sličan je slučaj i sa filtrirajućim odelima. Samo na osnovu Vučkovićevih zahteva Ministarstvo odbrane naduvalo je cene za 40 odsto za ova tri artikla. Cene koje navodi Vučković takođe su naduvane jer ne odgovaraju Dragićeovom cenovniku. U proizvodnji šlem kod njega košta 65 evra, a u cenovniku 165. To je Vučković dodatno podigao na 200 evra, a Marović i Davinić podigli su cenu do 250 evra po komadu. Iz ovih ugovora proizilazi šteta od 40 miliona evra, a ukupna šteta za Srbiju, da su ugovori zaključeni, bila bi veća od sedamdeset miliona evra“.

Dinkić je nabrojao sve odgovorne učesnike afere: predsednik SCG Svetozar Marović, ministar odbrane Prvoslav Davinić, sekretar Ministarstva odbrane Milun Rakić, general Milun Kokanović, sek-

tor za materijalne resurse i pomoćnik ministra odbrane, pukovnik Branko Đedović, načelnik uprave logistike i zamenik pomoćnika ministra, pukovnik Dragan Đorđević, načelnik uprave za sistem logistike, pukovnik Mile Bogdanović, načelnik uprave za snabdevanje, Milovan Andrić, načelnik 2. odeljenja Uprave za snabdevanje i iz Generalštaba pukovnik Jovica Vučković.

Početkom septembra 2005. i ministar odbrane Srbije i Crne Gore Prvoslav Davinić morao je sve to da demantuje tvrdnjom da je Ministarstvo odbrane sa firmom „Mile Dragić“ sklopilo ugovor o nabavci vojne opreme jer je ona imala najbolju ponudu i da je o tome bio upoznat predsednik Vlade Srbije Vojislav Koštunica. Davinić je poručio Dinkiću da „nije kvalifikovan, niti će mu biti dozvoljeno da odlučuje koja je oprema vojsci potrebna i kojim će se redom nabavljati“ i podsetio da je i Vlada Srbije uredbom od 1. aprila 2005. godine Ministarstvu unutrašnjih poslova dala pravo da neposrednim putem vrši poverljive nabavke.

Davinić je zbog prethodno opisane „afere satelit“ u jesen 2005. godine imao dogovor sa srpskim premijerom Koštunicom da se povuče sa funkcije kada se posle konsultacija odredi njegov naslednik. Ali, iziritiran novim Dinkićevim optužbama, Davinić je odlučio da ostane na čelu vojnog Ministarstva i optužio Dinkića da je srušio kompromis koji je postignut sa Koštunicom. „U razgovoru sa republičkim premijerom nije bilo spominjanja reči ostavka, jer ona podrazumeva prihvatanje krivice. Ali, to nije zadovoljilo Dinkića i on je nastavio oštru kampanju i promenio pravila igre“, rekao je Davinić.

I u slučaju „afere šlemovi“ vojni i politički analitičari isticali su u prvi plan želju za kontrolom nad novčanim tokovima.

Prema podacima koji su u međuvremenu postali dostupni, „afera šlemovi“ počela je tako što je Savet ministara Državne zajednice Srbija i Crna Gora 8. avgusta 2005. godine usvojio zaključak, a 22. avgusta odluku kojom je ovlastio ministra odbrane Prvoslava Davinića da potpiše ugovore sa kompanijom „Mile Dragić“ o nabavci vojne opreme u vrednosti oko 300 miliona evra. Tu odluku potpisao je predsednik državne zajednice SCG Svetozar Marović. Ugovor je potpisan 25. avgusta za nabavku 59.000 šlemova, 63.200 pancira i 24.000 zaštitnih odela za potrebe Vojske u 2006. i 2007. godini. Budžetska inspekcija utvrdila je u svom izveštaju da je zbog naduvavanja cene šteta za državu 74.227.000 evra.

A biznismen Mile Dragić tvrdio je da ugovor sa Ministarstvom odbrane nije štetan i da cene nisu naduvane i navodio konkretne primere cena vojnih prsluka i šlemova (Svedok, 20. septembar 2005): „Imali smo tri konferencije za štampu, na prve dve smo sve demantovali i dokazali da su tvrdnje gospodina Dinkića neosnovane. Gospodin Dinkić menja iskaze, daje kontradiktorne podatke. Optuživao je za mnoge stvari – da su cene visoke, naduvane... Izneo je podatak da je prsluk 2003. godine koštao 650 evra, a sada 1.700. To, jednostavno, nije tačno. I 99. i 2001. i 2003 i danas prsluk

koji u sebi, pored zaštitnog balističkog prsluka, sadrži dve balističke ploče, taktičkog ili borbenog prsluka, prsluka za ploče, futrole za trombonsku municiju, za pištoljsku municiju, rukavice, maramu, torbu za čuvanje i nošenje –košta 1.750 evra. A Dinkić je dinare iz 99. sabrao sa dinarima iz 2003. godine, nije izvršio revalorizaciju dinara i tako je došao do netačne sume od 650 evra“.

Umesto kvalifikovanog dijaloga na tu temu, Dinkić i njegova stranka otvarali su „nove frontove“ u sukobu sa Dragićem optužujući ga da je finansijer Srpske radikalne stranke, da je čest domaćin u Zrenjaninu lidera radikala Tomislava Nikolića s kojim je, prema tvrdnjama iz G17 plus, boravio na Kubi.

Javnost, kao u nekim drugim aferama, nije trebalo mesecima da čeka pa da shvati kako su mnoge od njih zapravo samo dimne zavese. U slučaju „afere šlemovi“ mediji su konstatovali da se „ni posle dvanaest dana od otkrivanja ‘najveće pljačke veka’ kako je ministar finansija Mladan Dinkić nazvao kupovinu vojne opreme, ne zna ko je kriv za potpisivanje skandaloznog ugovora Ministarstva odbrane i kompanije ‘Mile Dragić’. Javnosti ništa nije značila ni „umirujuća“ izjava ministra policije Dragana Jočića koji je rekao da je „istraga u toku“ i „da sve nadležne službe vrše provere ugovora za koje se pretpostavlja da su štetni za Srbiju i ko je odgovoran za njihovo potpisivanje. Kriminalistička policija, UBPOK i Vojna bezbednost saslušavali su sva relevantna lica iz ove afere. Specijalni tužilac dao je spisak i smernice kako treba raditi“, objasnio je ministar Jočić.

Ali, dok se to još nije dogodilo ministar finansija Mladan Dinkić ponovo je uzeo istragu i presuđivanje u svoje ruke i (po ko zna koji put ponovio demagošku frazu) i 18. septembra 2005. godine izjavio da će „prema svemu sudeći, predsednik Saveta ministara Srbije i Crne Gore Svetozar Marović morati pred sudijama da odgovara zbog toga što je potpisao odluku kojom se omogućava zaključenje ugovora o nabavci vojne opreme vrednih oko 176 miliona evra sa firmom ‘Proizvodnja Mile Dragić’. Ovde je reč o krađi, a ne o politici, i za to mora da se odgovara. Marović je potpisao ugovor i bio upoznat sa celokupnim dešavanjima oko njegovog zaključenja. Spreman sam da podnesem ostavku na mesto ministra ako cela stvar ne bude završena na sudu. Neću dati samo ostavku, već ću se povući iz politike – rekao je Dinkić i naveo da je „potpuno jasno da će krivične prijave pljuštati na sve strane“.

Dinkić je u ovoj aferi ubedljivo najviše kao medijsku platformu koristio dnevni list Blic, koji je gotovo svakodnevno imao ekskluzivne podatke i informacije iz kojih se moglo zaključiti odakle stižu. Tako je Dinkić preko tog lista pozvao predsednika Državne zajednice Svetozara Marovića da javno odgovori da li je imao lični interes u aferi nabavke vojne opreme, tvrdeći da ima nameru da Marovića prozove na odgovornost, „jer je moja dužnost da branim interese građana Srbije. U svemu što radim kao ministar finansija nema ničeg ličnog...Posle svega je jasno da u vojnim finansijama više ništa ne sme da bude kao pre“.

Svetozar Marović je odmah reagovao i zapretio da će zbog Dinkićevih optužbi povući crnogorske kadrove iz institucija u Državnoj zajednici. Mediji su brujali da je Marović poručio Koštunici i Tadiću da mu ne pada na pamet da trpi neargumentovane optužbe ministra Dinkića i da će Crna Gora najoštrije reagovati zbog toga. Vule Tomašević, šef kabineta predsednika SCG Svetozara Marovića, potvrdio je mogućnost povlačenja crnogorskog osoblja iz institucija državne zajednice u Beogradu. „Razmišljamo da iz Beograda povučemo crnogorski deo administrativnog osoblja sve dok ovo pitanje ne rasvetle najkompetentnije, nepristrasne, međunarodne institucije. Ne vidimo razlog da dalje ovde sedimo i čekamo kada će u noćnim časovima upasti neki novi Dinkićev istražni dželat“, rekao je Tomašević 16. septembra agenciji Beta i dodao da „nema sigurnosti ni za koga u državi u kojoj je jedan čovek i tužilac i sudija i dželat“.

Tim povodom, i samo tim povodom, oglasila se preko svog portparola i Demokratska stranka Srbije, Dinkićev koalicioni partner u Vladi Srbije. Portparol Andreja Mladenović izjavio je da je DSS iznenađena načinom na koji je reagovao ministar finansija: „Potrebno je sačekati konačni izveštaj nadležnih organa, pa tek onda davati kvalifikacije. Protiv smo načina na koji je u javnosti istupio Mladen Dinkić.“

Četiri dana kasnije Mile Dragić upozorava: „Gospodin Dinkić je po zakonu dužan da čuva moju poslovnu tajnu. On je javno iznosi i tako pravi krivično delo, pravi štetu mojoj firmi. Ministar se stavlja iznad zakona. On optužuje, tuži i presuđuje. Zašto nije sačekao da sud donese odluku, da komisije kažu svoje. Nemam ništa protiv da se moja firma kontroliše. Nemam ništa protiv da se sve objavi što se nađe i da potpadam pod udar zakona ako za to bude razloga. Ali sam protivnik suđenja pre suđenja, suđenja u medijima i na konferencijama za štampu“.

Istog dana mediji objavljuju vest da je Mile Dragić saslušan u Upravi za borbu protiv organizovanog kriminala MUP Srbije (UBPOK) jer se sumnjicio da je počinio krivično delo davanja mita prilikom sklapanja ugovora sa Ministarstvom odbrane o nabavci vojne opreme, vredne 296 miliona evra. Dragiću se na teret stavljalno krivično delo davanja mita, a izveštaj Budžetske inspekcije nije sadržao njegovu ličnu umešanost u aferu.

Dragić je izvesno vreme proveo i u istražnom zatvoru. Nekoliko meseci kasnije (30. mart 2006) novinarima je rekao da je uhapšen zbog toga što je njegova firma platila noćenje u hotelu u iznosu 10.800 dinara i što je odobrena popravka kola jednom vojnom licu u iznosu 27.000 dinara. „I popravka 19 godina starih kola pukovnika Jovice Vučkovića je nameštaljka, jer je račun iz maja 2005. lažan. Naime, on je ta kola prodao godinu dana ranije, ali mi je policija napakovala tu fakturu. Taj račun nikada nije ni stigao u moju fabriku niti smo ga mi platili. Imamo i izjavu i fiskalni račun novog vlasnika tih kola koji potvrđuju da je on, a ne Vučković, popravljao kola,

ali je čuvamo za suđenje ako do njega ikada i dođe“, rekao je Dragić. U 2006. godini počela je da se spušta zavesa na još jednu aferu u Srbiji. U februaru 2006. Savet ministara Državne zajednice Srbija i Crna Gora doneo je odluku da se raskine ugovor između Ministarstva odbrane i „Proizvodnje Mile Dragić“ o nabavci vojne i balističke opreme vredne 176 miliona dolara.

Tim povodom Mile Dragić je izjavio da je od cele te „pljačke veka“ ostala samo završena istraga protiv njega i ljaga na njegovom imenu da je navodno podmitio neke ljude da sklope ugovor s njegovom firmom: „U istrazi se pokazalo da od mita nema ništa. Finansijska policija posle sedam meseci istrage u mojoj firmi nije pronašla ništa spektakularno, sem dva sitna prekršaja. Ali, ni posle mog jednomesečnog pritvora i pošto je prošlo sedam meseci, sudija ne odbacuje krivičnu prijavu, niti podnosi tužbu protiv mene. Koristi rupu u zakonu i po nečijoj želji u tom statusu osumnjičenog mogu da me drže deset godina. Izazivač afere se postarao da javno objavi sve poslovne tajne moje firme, čime nam je naneo nenadoknadive gubitke. U međuvremenu, dok je trajala afera zaustavljen mi je izvozni posao od oko 130 miliona evra. Kada mi se ovo desilo iz ambasada tih zemalja su svoje vlade obavestili da imam problema sa ovdašnjom vladom i preporučuju da se ne radi sa mnom i poslovi su mi jedan za drugim bili otkazivani“.

Mediji su u aprilu 2006. godine objavili da će pripadnici Vojske Srbije i Crne Gore na administrativnoj granici sa Kosovom uskoro dobiti oko 1.500 kompleta antibalističke opreme i da, prema svedecima, ona neće biti iz pogona fabrike Mileta Dragića, već iz inostranstva. Iako, najavljujući nabavku ministar odbrane Zoran Stanković nije precizirao, reč je pre svega o balističkim borbenim prslucima i šlemovima. U Ministarstvu odbrane tvrdilo se da Dragić nije prihvatio sniženje ponudene cene za balističku opremu, već je insistirao na ispunjenju prvobitno potpisanog ugovora. Ministarstvo mu je ponudilo drugi ugovor o kupovini 1.500 komada antibalističke opreme, što je gotovo pre godinu dana tražio i Generalštab Vojske SCG, ali je Dragić i to odbio.

Na kraju je i ovu aferu progutao zaborav.

A na njenom vrelom početku nedeljnik NIN je posao:

Svi smatraju da Davinić treba da ode, mada nisu sasvim sigurni zašto. Svi takođe znaju da se u Vojsci i oko nje igra neka strašna, zakulisna igra, ali još nisu sigurni koja. Svi se slažu da je ministar Dinkić najodgovorniji za otvaranje najveće vojne afere u Srbiji, ali niko nije potpuno uveren s kojim motivima. Tako nekako počinje veliki rat za siromašnu vojsku i ogromne vojne budžete. Bujice reči, papiri, dokazi, računi, izjave premijera i predsednika države. A sve vreme javnosti je nejasno šta se to zaista dešava. Ako je Ministarstvo odbrane sklopilo štetan ugovor sa Miletom Dragićem o nabavci vojne opreme, onda preostaje da se odgovori na najmanje dva važna pitanja: 1) Zašto smo za nepravilnosti u poslovanju ministra odbrane doznali

tek pošto je izbio spor i ministar Prvoslav Davinić odbio da se povinuje zahtevima šefa svoje, sada već bivše, partije; i 2) ko je taj koji se od cele operacije okoristio? Ili, da preformulišemo: ako je neko u Ministarstvu odbrane sklopio ugovor štetan za Vojsku, a koristan za Mileta Dragića, onda se podrazumeva da je taj od Dragića dobio neku protivuslugu. Ko i kakvu?

Šta bi se, dakle, desilo da je onog avgustovskog dana Davinić prihvatio da u stalni radni odnos primi Aleksandra Radovića? Da li bi i dalje bio nesporni ministar odbrane, a Ministarstvom upravljao G17 plus?

(NIN, 8. septembar 2005)

Epilog

Optužnica u predmetu „pancir“ podignuta je u julu 2007. godine, a okrivljene tereti za navodnu zloupotrebu službenog položaja u vezi sa okolnostima pod kojima je nekadašnje Ministarstvo odbrane SCG 25. avgusta 2005. godine sklopilo dva ugovora sa firmom „Mile Dragić“ o nabavci zaštitne balističke opreme za Vojsku koji su, prema optužbi, bili sporni po količini i vrednosti, a inače su ostali nerealizovani. U toku suđenja, koje je počelo 2008. godine, do novembra 2009. postupak je bio daleko odmakao, ali je mesec-dva kasnije zbog opštih izbora sudija i uspostavljanja nove sudske mreže došlo do zastoja. Na početku suđenja okrivljeni su u odbranama odbacili sve optužbe, a postupak protiv Mileta Dragića prosleđen je zrenjaninskom Opštinskom sudu jer je ocenjeno da ne spada u nadležnost Vojnog odeljenja Okružnog suda u Beogradu. Sud u Zrenjaninu je, u međuvremenu, okončao postupak protiv Mileta Dragića koji je presudom izrečenom u junu 2010. godine oslobođen optužbi.

Pred Odeljenjem za vojne predmete beogradskog Višeg suda vođen je postupak protiv Prvoslava Davinića, te penzionisanih oficira Vojske SCG generala Miluna Kokanovića i pukovnika Jovice Vučkovića.

A 5. jula 2012. Davinić, Kokanović i Vučković oslobođeni su optužbi za zloupotrebu službenog položaja prilikom nabavke pancira i druge vojne opreme za vojsku 2005. godine od firme za proizvodnju vojne opreme „Mile Dragić“ iz Zrenjanina. Sudija Vera Vukotić obrazložila je oslobađajuću presudu time da u izjavama optuženih i svedoka, kao i u pisanim dokazima, nije pronađen nijedan dokaz o njihovoj krivici. Sud je utvrdio da Tužilaštvo nije dokazalo da su Davinić, kao i oficiri Jovica Vučković i Milun Kokanović, oštetili budžet državne zajednice Srbija i Crna Gora sklapanjem ugovora vrednog 176 miliona evra između firme za proizvodnju vojne opreme „Mile Dragić“ iz Zrenjanina i Vojske SCG.

Portparol Republičkog javnog tužilaštva Tomo Zorić rekao je da će Tužilaštvo uložiti žalbu na ovu presudu.

Afera „Švedskih vozova“

Železnica u Srbiji, kao uostalom i sva javna preduzeća i država u celini, izašli su iz Miloševićeve vladavine kao tehnološka i poslovna ruina. Devastacija tog infrastrukturnog sistema bila je toliko velika da ga je bilo teško uklopiti u evropski sistem železničkog transporta ljudi i robe. Posle demokratskih promena mnoge države (Nemačka, Rumunija) pritekale su u pomoć ustupajući putničke i teretne vagonne.

Ali sredstva prevoza nisu bila jedini problem. Mnogo veću nevolju stvarala je očajna infrastruktura koja u prvoj deceniji 21. veka nije dozvoljavala brzine kakve su postojale u ostalim evropskim zemljama.

Povećan obim posla i potreba zamene starih lokomotiva iziskivali su nabavku nove, moderne opreme, pre svega lokomotiva.

Septembra 2005. godine ministar za kapitalne investicije Velimir Ilić izjavio je da Železnicama Srbije, u odnosu na zahteve privrede, nedostaje više od dve hiljade teretnih vagona i deo putničkih, kao i vučna sredstva.

Iako je u srpskom Parlamentu već uveliko bio usvojen Zakon o javnim nabavkama, iako je funkcionisala Uprava za javne nabavke i uprkos novouspostavljenim vrednosnim sistemima u javnom mnjenju, resorni ministar rešio je da za Železnicu Srbije kupi polovne lokomotive, bez javnog tendera i u potpuno privatnom aranžmanu. Nijednog trenutka dok je trajala afera švedskih lokomotiva u koju je ministar za kapitalne investicije Velimir Ilić do grla bio umešan, on nije osetio potrebu da parlamentu i javnosti položi račun za trošenje novca poreskih obveznika, niti je bio spreman da javno odgovara za učinjeno delo.

Afera švedskih vozova smeštena je u poslednji kvartal 2005. godine, a njena suština svodila se na to da je Javno preduzeće Železnice Srbije po hitnom postupku i bez raspisivanja tendera, preko firme koja se bavi kupovinom garderobe za butike nabavilo 10 motornih kompozicija (šinobusa) od Švede rejla za 3,5 miliona evra, iako je prvobitno najavljeno potpisivanje ugovora vrednog 2,8 miliona evra.

Odmah po izbijanju afere direktor Železnice Milanko Šarančić, inače partijski kolega ministra Ilića, tvrdio je kako se „protiv rukovodstva tog preduzeća vodi politička kampanja zbog toga što je modernizovalo železnicu“.

Političke strasti tek su se uzburkale kada je direktor Narodne kancelarije predsednika Republike Dragan Đilas 16. oktobra od premijera Vojislava Koštunice zatražio da se izjasni o poslovanju JP Železnice Srbije i postavio pitanje: „Kako je direktor Železnice Direkciji za javne nabavke najavio potpisivanje ugovora vrednog 2,8 miliona evra, a potpisao ugovor vredan 3,5 miliona? Kako je vozove i lokomotive kupio od firme koja se bavi prodajom tekstilne robe, a uz to ne postoji na prijavljenoj adresi?“

Samo dva dana kasnije ministar za kapitalne investicije Velimir Ilić izjavio je da nema elemenata za krivično delo u procesu nabavki opreme za železnicu Srbije: „Policija je pregledala svu dokumentaciju i ocenila da nema elemenata za krivično delo“.

Ova antologijska rečenica bila je povod za dnevni komentar lista Danas koji je 21. oktobra 2005. objavio sledeći tekst:

„Svako ko je prošao pored zgrade Pravnog fakulteta, ali i Policijske akademije, da parafraziramo bivšeg ministra pravde Vladana Batića, ume bez greške da odgovori na pitanje da li je policijska istraga tajna ili ne. I još da doda da je princip autonomnosti istražnih organa nužan da se ne bi prejudicirao ishod i, daleko bilo, rezultat istrage doveo u sumnju. Ministar za kapitalne investicije Srbije Velimir Ilić očitno ne šeta pored Pravnog, pošto bez pardona javno kaže kako mu je u policiji potvrđeno da prilikom nabavke lokomotiva i vozova iz Švedske nije prekršena zakonska procedura. Suprotno tome, iako smatraju da se vodi kampanja protiv Železnice, menadžment ovog javnog preduzeća sačekće izveštaj zvanične istrage koju vodi Uprava za borbu protiv organizovanog kriminala i tek onda reći šta ima. Nesumnjivo da će istraga UBPOK, čije rezultate svi akteri i zagolicana javnost željno iščekuju, pokazati ko je u pravu i kad je reč o principima, ali i o novcu. A da niko ne posumnja u validnost istrage, valja se nadati i aneksu izveštaja u kojem će u najmanju ruku biti imenovan policijski izvor ministra Ilića, plus rešenje o njegovom trajnom udaljavanju iz UBPOK-a. Ministra od eventualne istrage o provaljivanju istrage štiti imunitet. A, pošteno rečeno, štiti ga i praksa, jer je u Srbiji uobičajeno da svi – bukvalno od kafe kuvarice u policiji, preko izveštača u žutim i inim medijima, pa do resornih i neresornih ministara – znaju sve pre nego što se istraga okonča. I pričaju o tome na svakom mogućem mestu. Primer sledi i ministar za kapitalne investicije.“

Podvala koju je pripremio ministar Ilić i njegovo izrugivanje javnosti nisu, međutim, tek tako prihvaćeni. Najveća zasluga za to pripada Upravi za javne nabavke na čijem je čelu bio veoma stručan, obrazovan i beskompromisan mlad čovek (Predrag Jovanović) koji je na to mesto došao sa mesta direktora Transparency Internacional za Srbiju. Uprava za javne nabavke proglasila je ugovor o nabavci vozova ništavim, a direktor Uprave Predrag Jovanović tvrdio je da su Železnice Srbije prilikom nabavke vozova iz Švedske prekršile tri od četiri principa javnih nabavki, pošto im u dva navrata nije data saglasnost za sprovođenje postupka sa pogadanjem. Jovanović je u javnost izneo podatke da je odgovornim licima u Železnici jasno predočeno gde je prekršen Zakon o javnim nabavkama, a kao osnovni propust Železnica Srbije naveo je to što su tačno navele tip i marku proizvođača (navedena serija y1DMV i proizvođač Fi-

jat), čime su praktično eliminisani ostali potencijalni konkurenti i prekršeno je jedno od ključnih načela javnih nabavki – izvršena je diskriminacija ponuđača. Zakon o javnim nabavkama kaže da naručilac ne sme da označava robni znak, patent, tip, niti poreklo, odnosno proizvođača. Železnice su, kako tvrdi Jovanović, upravo to učinile, što je u direktnom sukobu sa zakonom. Posle toga se Železnice Srbije pozivaju na hitnost, a onda je prekršen član 79, koji zahteva pribavljanje najmanje dve nezavisne ponude od dva različita ponuđača. Železnice su prikupile samo jednu ponudu i zaključile ugovor. Na taj način izbegnuta je konkurencija.

U slučaju nabavke švedskih vozova jasno se videlo, kako je tvrdio Jovanović, koliko je Srbiji u to vreme nedostajala vrhovna revizorska institucija koja bi utvrdila da li je sve urađeno po Zakonu o javnim nabavkama i gde je zakon prekršen i dala predlog mera i sankcija Vladi i Skupštini.

Iako je Uprava za javne nabavke ukazivala na propuste u preduzeću Železnice Srbije, najglasniji polemičar sa Upravom bio je ministar za kapitalne investicije. I pored upečatljivih argumenata Uprave, ministar Ilić objašnjavao je ono što nije bila tema afere, pa je tako tvrdio da Železnica nema novca i da su kupljene lokomotive dobijene pod veoma povoljnim uslovima na šest godina otplate, da će u otplati pomoći Vlada Švedske koja je dala donaciju od oko 1,7 miliona evra i da je od Švedske dobijen i jedan veliki kredit od 160 miliona evra, od čega će 58 miliona biti potrošeno za vozna sredstva, da je Hypo Alpe Adria banka vodila ceo projekat i da je ona bila zadužena za pronalaženje firmi prodavaca i isporučilaca lokomotiva.

U jednom trenutku morala je da reaguje policijska Uprava za borbu protiv organizovanog kriminala (UBPOK) koja je potvrdila da je već ispitivala sumnjivu nabavku švedskih vozova i negirala da je već sastavila izveštaj na koji se pozivaju Velimir Ilić, ministar za kapitalne investicije, i Milanko Šarančić, generalni direktor Železnica.

To dugo neoglašavanje UBPOK navelo je Nemanju Nenadića, izvršnog direktora Transparentnost Srbija, da izjavi da je „ono što je najgore u razvoju slučaja nabavke lokomotiva to što se UBPOK već nedeljama ne oglašava da li ispituje poslovanje Železnica Srbije, da li je s tim završio i do kakvog je zaključka došao. Za to vreme rukovodstvo Železnica i resorno ministarstvo pozivaju se na njihov izveštaj i javno tvrde da on potvrđuje da zakon nije prekršen. Potrebno je razumno vreme da policija sačini izveštaj, ali mislim da je taj rok istekao. Oni moraju javno da saopšte rezultate svoje istrage“.

I pored svega, ministar Ilić nastavlja da se sprda s javnošću, tvrdeći da su „svi nadležni koji su kontrolisali tu nabavku utvrdili da je sve u redu“, da bi zatim priču prebacio na politički teren: „Mislim da ima ipak nešto politički jer je taj Jovanović iz prethodne Vlade doveden na tu poziciju i niko ga nije dirao. Ne znam šta su njegove namere“. Ilić je zatim od svojih koalicionih partnera zatražio smenu direktora Uprave za javne nabavke Predraga Jovanovića.

U sledećem obraćanju novinarima ministar Ilić tvrdi da je direktor Uprave za javne nabavke Predrag Jovanović, iz Demokratske stranke i da je pomoćnik ministra za železnički saobraćaj Branislav Bošković (koga je Ilić u međuvremenu smenio) takođe iz te stranke i da je veliki prijatelj direktora Narodne kancelarije Dragana Đilasa (koji je takođe funkcioner Demokratske stranke). Bila je to očita namera ministra za kapitalne investicije Velimira Ilića da pažnju javnosti sa korupcionaškog skandala prevede na teren političkih obračuna.

Bivši pomoćnik ministra za kapitalne investicije Branislav Bošković demantovao je tvrdnju ministra Ilića, naglašavajući da je pravi razlog njegove smene to što se na Upravnom odboru ŽTP Beograd protivio politici investicija jer taj novac nikada ne može da se vrati. „Bio sam protiv kupovine dizel-motornih vozova iz Švedske, jer za njih u našoj zemlji nije razvijen program održavanja i zbog toga što je planirano da se stave na trase u regionalnom saobraćaju, gde ima toliko putnika da svi mogu da se prevoze kombijima, a ne vozovima“, rekao je Bošković. A direktor Narodne kancelarije predsednika Republike Dragan Đilas izjavio je da Branimira Boškovića nikada nije video.

Želeći da aferu vrati na pitanje odgovornosti, direktor Uprave za javne nabavke Predrag Jovanović izjavljuje da je čvrsto iza onoga što je rekao ne samo medijima, već i nadležnim organima i samom naručiocu, i to na vreme. „Ceo slučaj dobija ružnu sliku jer se rešava kroz medije i izlazi iz sfere struke, a ulazi u sferu politike“, istakao je Jovanović.

Profesionalni pristup ovom problemu, kredibilitet direktora Uprave za javne nabavke i gotovo jednodušna osuda javnosti isterali su ministra Velimira Ilića „na čistac“ i on je „eksplodirao“ u razgovoru sa novinarima televizije B92: „Šta ste, bre, navalili? Pa, ne mogu ja ovde da čitam zakone sa vama! Je li, a da ja vas pitam nešto. Da vi meni kažete zašto su vama sponzori najveći kriminalci i mafijaši u državi? Vi ste, bre, korumpirani! Sad ste našli jednu mrtvu izmučenu železnicu koja je u jadu, pa tamo, bre, nema šta da se ukrade...“ Ma koji, bre, Zakon o javnim nabavkama?! Pa taj zakon ne valja dve pare! To ja tvrdim i on će morati hitno da se promeni“.

Ovakav postupak ministra Ilića naišao je na opštu osudu. Mediji su se pitali zašto na ovakve Ilićeve ispade čute ostali ministri i funkcioneri vladajuće koalicije i premijer Vojislav Koštunica koji je građanima u predizbornoj kampanji obećavao da će kao premijer strogo poštovati zakone. Javnost je bila šokirana kada je premijerov savetnik Vladeta Janković na jednom partijskom skupu 6. novembra 2005. godine izjavio da: „Izjave ministra Ilića i uopšte ton njegove komunikacije s medijima nanose štetu i nisu dobri. Međutim, moramo imati u vidu odnos snaga u Vladi i redosled prioriteta i šta je najvažnije u ovom trenutku, da li je važnija sudbina zemlje od pristojnosti i ućivosti jednog pojedinca. Pod ovim okolnostima, kada je stabilnost Vlade važnija zbog predstojećih pregovora o Kos-

ovu, mogu samo da se ograničim na lično neslaganje s njegovim ponašanjem“.

Uz povremene prekide, zatišje u aferi švedskih vozova trajalo je do pred kraj 2005. godine kada je (28. decembar) ministar Ilić na konferenciji za novinare izjavio: „Prema informacijama kojima raspolazem nabavka lokomotiva iz Švedske urađena je po zakonu i Ministarstvo za kapitalne investicije nema razloga da bude nezadovoljno tim poslom. Pre tri meseca obratio sam se nadležnim organima sa zahtevom da ispitaju da li je nabavka lokomotiva urađena na valjan način i dosad nisam dobio odgovor da procedura nije poštovana. Ukoliko se dokaže suprotno, odgovorni za kršenje zakona biće najstrože sankcionisani“.

Od deset kupljenih garnitura švedskih šinobusa početkom 2006. godine u Srbiju je stiglo – šest i očekivalo se da stignu još četiri za koje se nije znalo u kakvom su stanju. Onima koji su pristigli, prema pisanju medija, nisu radile kočnice koje su jedino mogle da se poprave u Hrvatskoj.

Utvoreni komiteti nadležnih državnih organa – MUP, tačnije UBPOK i budžetska inspekcija Ministarstva finansija – još se nije oglašavao. Iako su ove mašine kupljene kako bi „hitno poboljšale saobraćaj tokom leta 2005. godine“, ni šest meseci od otvaranja afere one nisu uključene u saobraćaj. Tek 30. marta 2006. godine Železnice Srbije pustile su u saobraćaj dva od deset polovnih šinobusa iz Švedske, čija je ukupna cena oko tri miliona evra. Na konferenciji za novinare, upriličenoj tim povodom, rečeno je da su vozovi iz Švedske stari između 21 i 25 godina, njihova cena je bila 2,5 miliona evra, remont je koštao 350.000 evra, a kupljeni su na lizing pod povoljnim uslovima. Milanko Šarančić, generalni direktor JP Železnice Srbije, izjavio je da očekuje da vozovi saobraćaju najmanje 15 godina. Jednim od tih šinobusa provozao se i Velimir Ilić i tom prilikom rekao: „Veoma mi je žao što je došlo do nesuglasica, ali svi su u pravu, možda i nije sve najbolje urađeno. Ima i šupljina u zakonu i tačno je kad se kaže da je nabavka bila po hitnom postupku, a nabavi se posle nekoliko meseci. Ako je nešto hitno, mora stvarno da bude hitno“.

Poslednja informacija objavljena o ovim šinobusima (Politika, 11. avgust 2006) bila je da je u upotrebi bilo osam od deset naručenih šinobusa.

Ni godinu dana od početka nabavke koja je označena kao hitna u Srbiju nisu bili stigli svi naručeni šinobusi.

Kraj

Centar za primenjene evropske studije (CPES) je nezavisni neprofitni istraživački think-tank iz Beograda. CPES je posvećen istraživanju razvoja praktičnih politika u Srbiji, zasnovanom na evropskim vrednostima i normama. CPES okuplja grupu istraživača različitih profila (ekonomisti, politikolozi, sociolozi, pravnici, itd.) čije je glavno područje interesovanja fokusirano na evropske studije i implementaciju evropskih praktičnih politika u zemljama regiona. CPES sprovodi visokokvalitetna istraživanja iz oblasti praktičnih politika, prikladna kako u procesu kreiranja samih politika, tako i u lobiranju od strane različitih aktera (NVO-i, profesionalna udruženja).

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

328.185
343.352

БРКИТ, Миша, 1952-
О учincима slabih institucija / [Миша
Brkić]. - Beograd : Centar za primenjene
evropske studije, 2013 (Beograd : Tipografik
plus). - 83 str. ; 27 cm

Tiraž 500. - Str. 7-14: Ukratko o uzrocima
sistemske korupcije u Srbiji / Miodrag
Milosavljević. - Napomene i bibliografske
reference uz tekst.

ISBN 978-86-916585-0-2

а) Корупција - Србија
COBISS.SR-ID 197766156

